

RIKOS JA RANGAISTUS

Kuusiosainen romaani ynnä epilogi

Kirj.

F. M. DOSTOJEVSKI

Viidennestätoista alkukielisestä painoksesta. Suomensi O. N—nen

Turussa, Satamatyömiehen Osuuskunta r.l.

Ammattilaisten Kirjapaino Oy, Turku, 1907.

ENSI OSA

I.

Heinäkuun alussa oli tavattoman kuumaa.

Illan suussa astui eräs nuori mies ulos siitä huoneesta, jonka hän oli vuokrannut S-kadun varrelta, ja läksi vitkaisin, epävarmoin askelin K-sillalle päin.

Hän oli onnellisesti päässyt kohtaamasta emäntäänsä portaissa. Hänen huoneensa oli välittömästi katon rajassa eräessä viisikerroksisessa rakennuksessa ja näytti enemmän kaapilta kuin ihmisasumukselta. Hänen emäntänsä, joka oli hänelle vuokrannut tämän huoneen, ja joka myös huolehti hänen ruo'astaan ja palvelemisestaan, asui porrasta alempana, ja aina kun hänen piti mennä ulos, täytyi hänen kulkea emännän kyökin oven ohi ja se oli melkein aina avoinna. Ja aina kun hän meni ohi, sai hän kokea kiusallista, tuskallista tunnetta, jota hän häpesi ja joka pakotti kummallisen virnistyksen hänen kasvoilleen.

Hän oli velassa emännälle, eikä tahtonut sen vuoksi tavata häntä.

Ei sen vuoksi, että hän olisi ollut arka tai pelkuri, vaan päinvastoin; mutta viime aikoina oli hän samallaisessa kiihkeässä ja liikutetussa tilassa kuin luulotautinen. Hän oli niin itseensä sulkeutunut kaiken suhteen, että hän pelkäsi jokaista kohtausta, eikä yksistään emäntänsä kanssa. Köyhyys painoi häntä; mutta viime aikoina oli myös hänen sorrnon alainen tilansa lakannut olemasta taakkana hänelle. Hän ei tehnyt mitään työtä, vaan tahtoi olla vallan toimeton. Hänen päähänsä ei koskaan pälkähtänytkään pelätä sellaista henkilöä kuin emäntää, mitä pahaa tämä hautoneekin häntä vastaan. Mutta seistä portailla, kuunnella kaikkia tyhmyyksiä, kaikkea lörpötystä, joka ei häntä huvittanut, saada lakkaamattomia huomautuksia maksusta, uhkauksia, valituksia ja kaiken lisäksi hänen omat pakonsa,

anteeksipyynnöt, valeet — ei, mielummin hiipiä ohi kuin kissa, jotta ei kukaan kohtaisi häntä.

Kun hän oli astunut kadulle, tuntui hänestä itsestäänkin pelko emännän kohtaamisesta naurettavalta.

"Sellaista tuumaa hautoessa pelätä moisia pikkuasioita!" ajatteli hän, vetäen suunsa hymyyn. "Hm ... niin ... ihminen kykenee kaikkeen ja kuitenkin hän suvaitsee sellaista, että kaikki viedään suoraan hänen nenänsä alta, paljaan pelkuruuden vuoksi ... niin, siten on ... mitä ihmiset enin pelännevät? Uutta askelta, uutta, itsenäistä sanaa he enin pelkäävät... Mutta minä puhun liian paljon; senpä vuoksi en teekkään mitään, koska puhun. Ehkä myöskin puhun sen vuoksi, kun en tee mitään. Vasta tänä viime kuukautena olen oppinut puhumaan — kun loijoin kaikki päivät nurkassa ja ajattelin — satuja. Minkä tähden oikeastaan kävelen tässä? Kykenenkö sitten tekemään jotakin *sellaista*? Onko se minun vakaa aikomukseni? Ei, ei hiukkaakaan, kaikki on vain mielikuvituksen leikkiä, tyhmyyksiä, niin, paljastaan tyhmyyksiä!"

Ulkona oli pelottavan kuuma, sitäpaitsi ilma sellainen, että voi tukehtua, ahdinko, kaikkialla kalkkia, telineitä, tiilikiviä, pölyä ja tuo omituinen kesähaju, jonka jokainen pietarilainen, joka ei ole tilaisuudessa vuokraamaan itselleen asuntoa maaseudulta, hyvin tuntee. Kaikki tämä saattoi nuorukaisen jo ennestään kiihtyneet hermot mitä tuntehikkaimmiksi.

Sietämätön oluttupien löyhkä, joita oli etenkin tässä kaupunginosassa liikennemään asti, ja juopuneet miehet, jotka keskellä arkipäivää sukeltausivat näkyviin sieltä ja täältä, täydensivät tässä taulussa olevaa inhokkuutta ja surullista. Syvimmän vastenmielisyyden tunne väänsi hetken ajaksi nuoren miehen hienot piirteet. Hän oli tavattoman kaunis: säihkyvän mustat silmät, ruskeahko, yli keskimittainen, notkea ja hyväkasvuinen. Mutta pian hän vaipui syviin mietteisiin, vaipui vallan itseensä ja tässä tilassa hän kulki edelleen kiinnittämättä huomiota ympäristöön, tahtomatta kiinnittää huomiota siihen. Silloin tällöin mutisi hän jotakin itsekseen, sellainen oli hänen tapansa, kuten hän jo itsekin mainitsi. Tällä hetkellä hänelle selveni, että hänen ajatuksensa olivat sekavat ja että hän tunsu itsensä sangen väsyneeksi; kahtena viime päivänä oli hän syönyt tuskin mitään.

Hän oli niin huonosti puettu, että jopa sellainenkin ihminen, joka olisi moiseen tottunut, olisi hävennyt näyttäytyä sellaisissa rääsyissä kadulla keskellä kirkasta päivää. Se oli sitäpaitsi sellainen kaupunginosa, että huonosti puettu henkilö vaivoin voi siellä herättää kenessäkään kummastusta. Heinätorin läheisyys, jonkunlaisten majatalojen ja etenkin työläis- ja käsityöläisväestön runsaus, joka, sullottuna näille keskellä Pietaria sijaitseville kaduille ja kujille, sai aikaan sen, etteivät sellaiset

henkilöt olleet ollenkaan harvinaisia; yksi sellainen ei herättänyt mitään huomiota. Nuoren miehen sydän oli jo ennestään niin täynnä sappea, niin täynnä vihaa, ettei hän, huolimatta toisinaan vielä sangen nuorekkaasta tunteellisuudesta, enää kauvemmin hävennyt rääsyjään. Asia oli vallan varmastikin toinen hänen kohdatessaan tuttuja tai entisiä tovereita, joita hän ei ylipäänsä mielellään tavannut. Mutta kun eräs juopunut, joka sattumalta hoiperteli katua eteenpäin, äkkiä huusi hänelle: "Kuules, senkin saksalainen hattuhampuusi!" ja, täyttä kurkkua huutaen osotti häntä, silloin pysähtyi nuori miekkosemme äkkiä ja tarttui kuin halvauksen tapaamana hattuunsa. Se oli korkea, pyöreä silinterihattu, jo sangen kulunut, punaseen vivahtava, pahoin runneltunut sekä täynnä reikiä ja pilkkuja ja ilman reunusta. Mutta häpeää se ei ollut, vaan vallan toista tunnetta — jonkinlainen kauhu valtasi hänet.

"Enkö sitä ajatellut!" mutisi hän — "se on pahinta kaikista! Tuollainen tyhmyys, noin kurjan pieni pikkuasia voi tehdä tyhjäksi koko suunnitelmani! Niin, liian omituinen hattu ... naurettava ja sen vuoksi silmään pistävä ... minun rääsyihini sopii kieltämättä lakki, tavallinen tasainen lakki, vaan ei tällainen vanha linnunpelätti. Ei löydy ketään, jolla on samanlainen, se näkyy virstan päähän ja painuu muistiin ... ja todisteet, puhdistautuminen turhaa ... pikkuseikat, pikkuseikat ovat usein pääseikkoja!... Juuri nuo pikkuseikat saattavat kaikki turmioon..."

Hänen matkansa ei ollut pitkä, tiesipä hän sen, miten monta askeltakin se oli; hänen oveltaan laskettuna tasan seitsemänsataa kolmekymmentä. Hän oli kerran laskenut ne, kun kulki sinne ajatuksiin vaipuneena. Silloin ei hän itse uskonut mielikuviaan, niiden tavaton, viettelevä julkeus häntä vain kiihotti. Mutta nyt, kuukautta myöhemmin, alkoi hän katsella asiaa toisin silmin ja tottui, huolimatta kaikista itsekiduttavista yksinpuheluista voimain ja päättäväisyyden puutteen johdosta, pian pitämään noita "tavattomia" mielikuvia mahdollisuuksina, vaikkakaan hän ei vielä täysin luottanut itseensä. Mutta tällä kerralla oli hän aikeissa tehdä jonkinlaisen ennakkokokeen yritykseensä ja jokaisella ottamallaan askeleella lisääntyi hänen kiihtymyksensä.

Sykkivin sydämin ja värisevin hermoin tuli hän tavattoman suureen taloon, jonka toinen sivusta vietti kanavalle, toinen kadulle päin. Talo oli jaettu pelkkiin pieniin huoneustoihin, joissa asui kaikenlaisia vähäpätöisiä käsityöläisiä ja työkansaa. Molemmissa porttikäytävissä ja piholla hiipivät tulijat ja menijät lakkaamatta toistensa ohi. Kolme tai neljä piharengiä puhdisti tallia; nuori tulija iloitsi siitä, ettei ollut tavannut ketään heistä ja hiipi, kuljettuaan porttikäytävän läpi, oikealla olevia portaita ylös. Ne olivat pimeät ja kapeat, hän tiesi sen jo ennestään, hän oli tutkinut huoneustoa ja sen tekemä vaikutus miellytti häntä. Sellaisessa ei utelias katsekaan

ollut niin vaarallinen. "Jos nyt pelkään tällä lailla, niin mitäpä en silloin tekisi, kun todella aijon ryhtyä tekoon?"... ajatteli hän ehdottomasti, noustessaan neljanteen kerrokseen. Täällä kohtasi hän virattomia sotilaita ja kantajia, jotka kantoivat eräästä huoneustosta huonekaluja. Hän tiesi jo vanhastaan, että siinä asui eräs saksalainen virkamiesperhe. "Saksalainen muuttaa siis nyt, silloin on asuttu vain sen vanhuksen huoneusto neljännessä kerroksessa näitten portaitten varrella. Se on hyvä ... joka tapauksessa..." ajatteli hän ja nykäsi vanhuksen asunnon kellonauhasta. Kello soi heikosti kuin olisi se ollut läkkipellistä. Hän oli jo unohtanut kellon äänen ja nyt tuntui siltä, kuin muistuttaisi se häntä jostakin... Hän peräytyi hiukan, sillä hänen hermonsa olivat tulleet sangen tuntehikkaiksi. Pian sen jälkeen avattiin ovi, mutta vain hiukan raolleen. Oven avaaja, nainen, katseli tulokasta raosta ilmeisesti epäluuloisena; hänen salamoivat silmänsä vain näkyivät pimeässä. Mutta kun hän näki alempana useita ihmisiä, rauhoittui hän ja avasi oven täydelleen. Tulokas astui pieneen huoneeseen, joka oli lautaseinällä jaettu kahtia, joista toinen osa oli pienoinen keittiö. Vanhus seisoivat vaijeten hänen edessään ja katseli häntä kysyvästi. Tämä vanhus oli pieni, kuivahko vanha nainen, noin kuudenkymmenen vuotias; hänellä oli terävät, ilkeät silmät, pieni, terävä nenä ja paljas pää. Vaaleaan, vähän harmahtavaan tukkaan oli runsaasti siroteltu pomadaa. Ohuelle pitkälle kaulalleen oli hän kietonut flanellipalasan ja yllään oli hänellä kuumuudesta huolimatta risanen ja tuiki haalistunut turkkiröijy. Nuori tulokas lienee tarkastellut häntä tavattoman huolellisesti, sillä hänen kasvoillaan näyttäytyi taas vanha epäluulo.

— Minä olen Raskolnikov, ylioppilas, olin luonanne kuukausi sitten, sanoi nuori tulokas kevyesti kumartaen.

— Aivan niin, isäseni, muistan vielä vallan hyvin, että olitte täällä, sanoi vanhus kuitenkin siirtämättä kysyviä katseitaan tulijan kasvoilta.

— Sepä hyvä ... nyt tulen taas samallaiselle asialle... jatkoi Raskolnikov, vähän hämillään ja kummissaan vanhuksen epäileväisyydestä.

"Ehkä hänen tapansa on sellainen," ajatteli hän, "enkä minä ole sitä ennen huomannut," mutta se koski häneen kuitenkin sangen epämieluisesti.

Vanhus näytti miettivän jotain, astui sitten vähän syrjään ja sanoi, osottaen arkihuoneensa ovea;

— Astukaa sisään, isäseni.

Siinä pienessä huoneessa, johon nuori mies nyt astui, oli keltaset seinäpaperit, kurjenpolvet ja valkoset ikkunaverhot koristivat ikkunoita, joista laskevan auringon valo tulvehti huoneeseen.

"Silloin tulee auringon paistaa myös yhtäläiseen," juolahti hänen mieleensä, ja hän heitti pikaisen silmäyksen kamariin ja pani tarkoin merkille sen kaluston. Siinä ei ollut mitään omituista. Huonekalut, kellertävästä puusta tehdyt, olivat sangen vanhat, leposohva suurine taivutettuine selkänojineen, soikea pöytä sohvan edessä, toalettipöytä peilineen ikkunojen lomikossa, tuoleja seinustoilla ja pari keltapuitteista tusinataulua — siinä oli koko kalusto. Nurkassa paloi pienen pyhimyskuvan edessä pieni lamppu. Kaikki oli sangen siroa, huonekalut ja lattia olivat kuin kiillotetut, kaikki välkkyi. "Se on Lisavjetan ansio," ajatteli Raskolnikov. Koko asunnossa ei voinut tavata tomuhiukkastakaan. "Ilkeillä, vanhoilla leskillä tapaa aina olla näin siroa," ajatteli Raskolnikov edelleen ja vilkasi karttunikankaista esirippua, sen oven edessä, joka johti toiseen, pienempään kamariin, jossa vanhuksen vuode ja pesukaappi olivat; sinne ei hän ollut vielä saanut koskaan silmätä. Koko asumuksessa oli ainoastaan nämä kaksi pientä huonetta.

— Mitä tahdotte? kysäsi vanhus kuivasti, astuen huoneeseen, asettuen aivan Raskolnikovin eteen ja katsoen häntä suoraan silmiin.

— Minulla olisi vain pantti, kas tässä! — Hän veti taskustaan vanhan, litteän hopeakellon. Sen takapuolelle oli kaiverrettu karttapallo; perät olivat terästä.

— Edellinenkin pantti on jo langennut maksettavaksi; jo toissa päivänä loppui odotusaika!

— Maksan teille koron ensi kuukaudesta; olkaa vain hieman kärsivällinen.

— Se riippuu vallan minun hyvästä tahdostani, tahdonko koetella kärsivällisyyttäni vai myynkö pantin nyt jo.

— Miten paljon annatte minulle tätä kelloa vastaan, Aljona Ivanovna?

— Sinä puhut aina tyhmyksiä, isäseni; minun mielipiteeni mukaan ei se ole minkään arvoinen. Sormuksesta annoin teille edellisellä viikolla kaksi seteliä (ruplan), kultasepäältä saa ostaa uusia puolellatoista ruplalla.

— Antakaa minulle tätä vastaan neljä ruplaa, niin lunastan sen, sillä se on ollut isäni. Saan kohta rahaa.

— Puolitoista ruplaa ja korko etukäteen, jos niin tahdotte.

— Puolitoista ruplaa! huudahti Raskolnikov kummissaan.

— Kuten tahdotte! — Ja vanhus ojensi hänelle kellon takasin. Raskolnikov otti sen ja oli niin pahoillaan, että mieli kohta lähteä tiehensä, mutta hän tuli ajatelleeksi,

etteihän hänellä ollut mitään muuta keinoa ja etteihän tämä ollut ainoana syynä hänen tuloonsa.

— Ottakaa se sitten! sanoi hän raa'asti.

Vanhus otti avaimen taskustaan ja meni toiseen esiripun takana olevaan huoneeseen. Raskolnikov, joka oli yksinään keskellä kamaria, kuunteli uteliaana ja veti johtopäätöksiään: "Luultavasti ylemmässä laatikossa, — avain hänellä siis on oikeassa taskussa ... siellä ne ovat kaikki kiinnitettyinä teräsrenkaaseen ... yksi niistä on muita suurempi, hammaslehtinen, se ei luonnollisestikaan sovi pesukaappiin ... tietysti siellä vielä on jokin arkku, jokin matka-arkku ... se on pantava mieleen. Matka-arkuissa on aina tuollaiset avaimet...! Mutta miten katalaa tämä kaikki sentään onkaan!" pälkähti hänen päähänsä äkkiä.

Vanhus palasi.

— Kas tässä, isäseni; kymmenen prosenttia kuukaudessa puolestatoista ruplasta — on viisitoista kopekkaa etukäteen yhdeltä kuukaudelta. Ja niistä toisesta kahdesta ruplasta on teidän luonnollisestikin maksettava kaksikymmentä kopekkaa etukäteen — summa viisineljättä. Tulette siis saamaan yhteensä ruplan ja viisitoista kopekkaa kellosta; kas tässä saatte sen.

— Mitä, ainoastaan ruplan ja viisitoista kopekkaa?

— Aivan niin.

Raskolnikov ei kiistellyt kauvempaa, vaan otti vastaan rahat. Hän katsahti vanhukseen ja viivytteli poistua, kuin olisi hänellä vielä jotakin sanottavaa tai tehtävää, itse asiassa tietämättä mitä.

— Tulen vielä kerran tuomaan panttia teille näinä päivinä, Aljona Ivanovna; hieno hopeinen paperossikotelo ... eräs toverini antaa sen minulle takaisin. Hän änkytti ja vaikenä.

— No, siitä kai saamme puhua sitten, isäseni.

— Hyvästi!... Istutteko aina näin yksinänne kotona, missä sisarenne on? kysäsi hän ulosmennessään niin välinpitämättömästi kuin mahdollista.

— Mitä se teihin koskee, isäseni?

— Ei koskekaan; kysyinhän vaan suotta aikojaan. Te olette siis myös ... hyvästi, Aljona Ivanovna.

Raskolnikov läksi sieltä äärimmilleen kiihtyneenä. Tämä kiihtymys lisääntyi yhä. Jopa hän portaita alas astuessaan pysähtyi useita kertoja vallan sekaannuksissa; päästyään vihdoinkin kadulle huudahti hän:

"Oi Jumala, miten inhottavaa tämä kaikki onkaan! Voiko se olla mahdollista, että minä ... minä ... ei, hulluuksia, mielettömyyttä!" lisäsi hän päättävästi. "Miten voi mieleeni johtuakaan niin kunnotonta? Minkä katalan teon tekisinkään! Niin likaista, inhottavaa, ilkeätä! ... ja kokonainen kuukausi on minulla"...

Hän ei voinut kahlehtia mielenliikutustaan. Se tavaton inhon tunne, joka täytti hänen sydämensä jo hänen ollessaan matkalla vanhuksen luo, tuli nyt niin valtavaksi ja eläväksi, että synkkämielisyys täydelleen valtasi hänet. Juopuneen lailla kulki hän edelleenkin ollenkaan kiinnittämättä huomiota heihin, jotka tulivat häntä vastaan, niin että hän lakkaamatta törmäsi heitä vastaan; vasta tultuaan seuraavalle kadulle, palasi hänen itsehallitsemiskykynsä. Kohotettuaan päänsä huomasi hän seisovansa erään oluttuvan sisäänkäytävän edustalla. Kaksi juopunutta miestä astui juuri nyt ovesta ulos ja hoiperteli portaita ylös, tukien toisiaan ja lasketellen toisilleen solvauksia. Hetken mietittyään läksi Raskolnikov portaita alas. Hän ei ollut koskaan ennen ollut missään oluttuvassa, mutta nyt kohtasi häntä huimaus, ja polttava jano vaivasi häntä. Hän tahtoi mielellään juoda kulauksen olutta, sitä halukkaammin, koska hän uskoi, että ruumiillinen heikkous johtui hänen tyhjästä vatsastaan. Hän istahti erääseen pimeään ja likaseen nurkkaan siivottoman pöydän ääreen, pyysi olutta ja joi ahneesti ensimmäisen lasin. Hän tunsi itsensä kohta paremmaksi ja hänen ajatuksensa selviytyivät. "Pötyä kaikki", sanoi hän tuntiessaan olevansa rohkeampi, "ei kerrassaan mitään kiihtymisen syytä, ainoastaan fyysillistä heikkoutta! Lasi olutta, palanen leipää — ja kohta selkenevät ajatukset ja järki, ja tahto terästyy! Voi, miten kurjaa kaikki on!..." Mutta huolimatta näistä ylenkatseellisista purkauksista oli hänen katsantonsa jo ilostunut ja hän alkoi erikoisella mielenkiinnolla tarkastella sisällä olevia henkilöitä, vallan kuin olisi hän vapautunut jostakin pelottavasta taakasta. Mutta kaikesta tästä huolimatta tunsi hän hyvin, että tämä hänen alttiutensa paremmalle oli vain sairaloista.

Kellarissa oli nyt jällellä ainoastaan muutamia. Lukuunottamatta niitä kahta, jotka hän kohtasi portaissa, oli kokonainen joukko poistunut, viisi, kuusi miestä ja naista, vetohanurineen. Jällellä oli: puoleksi juopunut pikkuporvari, hänen toverinsa, suuri, harmaapartanen paksu mies, joka oli täysi humalassa nukahtanut penkille. Silloin tällöin levitteli hän käsiään kuin unen pöpperössä oleva, näpäytteli sormiaan ja kohotti yläruumistaan, silti kuitenkin nousematta penkiltä; ja kaiken aikaa hän yritteli laulaa jotakin runomittaista sotkua siitä, että rakasteli vaimoaan kokonaisen vuoden.

Mutta kukaan ei kiinnittänyt huomiota häneen, vieläpä hänen vaitelias toverinsakin katseli häntä vihaisesti ja epäilevästi. Sitä paitsi oli siellä vielä eräs henkilö, joka näytti virastaan erotetulta virkamieheltä; hän oli istahtanut syrjään, kallisteli silloin tällöin lasiaan ja katseli ympärilleen. Hänkin oli jotenkin pöhnässä.

II

Raskolnikov ei ollut tottunut näkemään paljon ihmisiä ympärilleen ja karttoi kuten jos sanottiin kaikkea seuraa, etenkin viime aikoina. Nyt heräsi hänessä uusi tunne eloon, hän tunsi äkkiä vetoa ihmisiin, niin, hän oikein himoitsi päästä heidän seuraansa. Hän oli niin väsynyt siitä syvästä synkkämielisyydestä ja mustasta mielenlaadustaan, jotka nyt olivat ahdistaneet kuukauden ajan, että hänessä oli syntynyt tarve saada hengittää toista maailmaa, vaikkakin vain hetken ajan, ja likasesta ympäristöstä huolimatta jäi hän mielihyvän tuntein oluttupaan.

Isäntä oli toisessa huoneessa, mutta tuli usein anniskeluhuoneeseen, joka oli muutamia portaita alempana. Hänen sirot leveä- ja punareunuksiset rasvanahkasaappaansa pistivät ennen kaikkea silmiin. Hänellä oli yllään hihatton takki ja rasvaantunut atlassiliivi; hänellä ei ollut kaulaliinaa, ja koko hänen kasvonsa kiilsivät kuin öljytyt. Myymäpöydän takana seisoj neljätoistavuotias poika ja eräs vielä nuorempi tarjoili. Siinä oli leikattuja kurkkuja, paahdettua leipää ja kalaa, leikattuna pieniksi paloiksi, ja kaikesta tästä levisi huoneeseen iljettävä löyhkä. Huoneessa oli sietämättömän ummehtunutta. Kaikki oli niin viinanhöyryjen vallassa, että siitä voi saada päänsä pyörryksiin muutamassa minuutissa.

Toisinaan tapaa henkilöitä, vieläpä vallan tuntemattomiakin, jotka miellyttävät meitä ensi näkemällä, vallan omituisesti ja äkkiä, ennenkuin vielä on vaihdettu sanaakaan. Sellaisen vaikutuksen teki Raskolnikoviin se vieras, joka istui syrjässä ja näytti virastaan erotetulta virkamieheltä. Hän muisti myöhemmin tuon vaikutuksen ja arvelin sen johtuneen aavistuksesta. Hän katsahti lakkaamatta virkamieheen, ehkä myös sen tähden, että tämäkin lakkaamatta tuijotti häneen; hyvin voi havaita, että hän mielellään olisi antautunut juttusiin. Muita krouvihuoneessa olevia, isäntäkin mukaanluettuna, hän tuskin huomasi, ikäänkuin olisivat he hänelle vastuksena. Hän katseli heitä melkein ylenkatseellisuuteen vivahtavasti, kuten halpa-arvoisia ja vähän kehittyneitä ihmisiä, joiden kanssa ei maksanut vaivaa puhua. Vieras voi hyvinkin olla jo yli viidenkymmenen vuoden, keskikokoinen, tanakka; hän oli hyvin kaljupäinen ja kasvonsa olivat ahkerasta juomisesta pullottuneet ja tulleet kellanvihreiksi; hänellä oli turvottuneet silmäluomet, joiden lomasta väikkyi pari pientä, mutta eloisaa ja punajuovaista silmää. Hänessä oli jotakin omituista; hänen katseensa oli erinomaisen eloisa, järkevä ja viisas, mutta samalla oli myös havaittavissa mielenvikaisuuden

oireita. Hänellä oli yllään vanha, vallan räpsyinen takki, josta puuttui nappeja; yksi niistä riippui langoissa ja sen hän oli pannut kiinni peittääkseen niin sanoaksemme paistetta. Nankinliivin alta näkyi vallan rypistynyt, likanen ja tahranen paidan rinnus. Parta oli kyllä ajettu, mutta jotenkin kauvan sitten, niin että harmaa sänki tunki jo esiin melkein kaikkialta. Hänen käytöksessään oli jotakin aito virkamiesmäistä, mutta hän oli aina tavattoman rauhaton, pyyhkäsi toisinaan hiukset otsalta ja tuki tuon tuostakin päätän synkkämielisesti molemmin käsin, välillä lepuuttaen rikkinäisiä kyynäspäitään tahraseen ja pilkulliseen pöytään. Vihdoin katsahti hän Raskolnikovia suoraan kasvoihin ja sanoi lujalla ja varmalla äänellä:

— Suonette kai, herraseni, minun kääntyä puoleenne muutamalla sanalla? Sillä vaikkakaan ei teidän ulkonäköenne ilmase mitään erikoista, sanoo minulle kuitenkin kokemukseni, että te olette sivistynyt mies, eikä juoppouteen vajonnut. Aina olen kunnioittanut sivistystä ja tunnetta yhdessä; olen sitä paitsi arvottani nimineuvos. Perhenimeni on Marmeladov, nimineuvos. Suokaa minun kysyä oletteko tekin ollut virkamies?

— En, minä opiskelen... vastasi puhuteltu kummastellen tätä omituista, kiemuroivaa puhetapaa ja miehen odottamatonta puheluun yhtymistä. Vaikkakin hän äsken oli ikävöinyt ihmisseuraa, tunsii hän kuitenkin kohta hänelle ensi sanoja lausuttaessa vanhan vastenmielisyytensä kaikkiin vieraisiin kasvoihin, jotka tahtoivat lähestyä häntä, palaavan.

— Ylioppilas siis ... tai ennen tätä ylioppilas, huudahti virkamies, sitäpä kohta ajattelin. Kokemus, herrani, suuri kokemukseni! — ja hän osotti itsetyytyvästi otsaansa. — Te olette siis ollut ylioppilas, palvelut tieteitä... Suvainnette kai?... Hän kohottausi horjuen, otti pullonsa ja lasinsa ja istuutui vastapäätä Raskolnikovia. Päihtymyksestään huolimatta hän vielä puhui sujuvasti ja vapaasti ja takertui sanoihinsa ainoastaan harvoin. Tavattoman kiihkeästi lyöttäytyi hän Raskolnikovin viereen, ikäänkuin ei hänkään olisi kuukauden aikaan puhunut kenenkään kanssa.

— Herrani, alkoi hän pannen painoa sanoille, — köyhyys ei ole mikään pahe, se on totuus. Tiedän myöskin, ettei ryypiskeleminen ole mikään hyve, ja se on vielä suurempi totuus. Mutta kerjääminen, herrani, se on pahe. Köyhä voi vielä säilyttää synnynnäisen ihmisarvon tuntoonsa, kerjäläinen ei koskaan. Kerjäämistä ei ajeta ainoastaan kepillä pois ihmisten yhdyskunnista, vaan se lakastaan pois luudilla, mikä on vielä alentavampaa. Ja se on oikeudenmukaista, sillä kerjäämällähän alentaa itseään enimmin; — — siitä sitten johtuu ryypiskeleminen! Herrani, kuukausi sitten löi herra Lebesjatnikov vaimoani ... ettekä te voi verrata vaimoani minuun,

ymmärrättekö... Suokaa minun vielä kysyä ... pelkästä uteliaisuudesta: oletteko koskaan nukkunut yötä jossakin heinäproomussa Nevalla?

— En, sitä en ole vielä tehnyt, vastasi Raskolnikov, — miksi sitä kysytte?

— Juuri siksi, kun minä sen olen tehnyt ja vielä useampana yönä...

Hän täytti lasinsa, joi sen pohjaan asti ja vaipui mietteisiin. Hänen vaatteillaan ja tukassaan näkyi todellakin heinän jälkiä. Se oli kylläkin mahdollista, ettei hän viitenä viime päivänä ollut riisunut vaatteita yltään, eikä pessyt itseään. Ennen kaikkea olivat kädet likaset, ihraset, punaset ja pitkäkyntiset.

Hänen keskustelunsa näytti herättävän yleistä, joskaan ei suurta huomiota. Myymäpöydän takana olevat pojat alkoivat tyrskiä. Isäntä tuli sivuhuoneesta kuullakseen "leikinlaskijaa". Hän istuutui erääseen kulmaukseen ja haukotteli. Marmeladov oli nähtävästi vanhimpia kundeja täällä. Hän oli luultavasti tottunut tuohon kummalliseen, kiemuraiseen puhetapaansa krouvikeskusteluissa tuntemattomien henkilöitten kanssa. Tämän omituisuuden tapaa useilla retkuilla, etenkin sellaisilla, joita kohdellaan ankarasti kotonaan ja jotka saavat kärsiä paljon. He koettavat sentähden ikäänkuin pitää itseään vahingottomina kaltaistensa seurassa ja toivovatpa vielä voivansa saavuttaa heidän arvonantonsa.

— Leikinlaskija! sanoi isäntä kuuluvasti, — mutta miksi ei sitten puuhaa mitään? Miksi ette hoida virkaanne, koska kuitenkin olette virkamies?

— Miksi en hoida virkaani, herraseni, vastasi Marmeladov, kääntyen suoraan Raskolnikovin puoleen ikäänkuin hän olisi tehnyt tuon kysymyksen. — Miksi en hoida virkaani? Eikö se ole minulle kiusallista tämä paikasta toiseen kuljeskeleminen, toimittamatta pienintäkään työtä. Kun herra Lebesjatnikov kuukausi sitten omakätisesti löi vaimoani ja minä makasin vieressä juovuksissa, ettekö silloin usko, että minä kärsin? Suokaa anteeksi, nuori mies, oletteko koskaan kokenut, hm ... niin ... esimerkiksi pyytänyt rahaa joltakin toivomatta saavanne?

— Ehkäpä ... se on ... mitä tarkoitatte ... toivomatta saavansa?

— Tarkoitan vallan toivottomasti, niin että edeltä päin on varma siitä, ettei saa mitään. Te tiedätte esimerkiksi, jo varmasti edeltä päin, että se ja se suopea ja hyödyllinen kansalainen ei muutamissa tapauksissa ole halukas lainaamaan teille rahojaan; sillä, kysyn minä, miksi hän sen tekisi? Hänhän kyllä tietää ettei hän saa niitä takaisin. Ehkä sääliväisyydestä? Mutta herra Lebesjatnikov, joka nuuskii tietoonsa kaikki uudet teorit, selitti äskettäin minulle, että meidän päivinämme pitävät tieteet sääliväisyyttä jonakin vallan ei-siedettävänä, kuten esimerkiksi Englannissa, jossa harjotetaan

valtiotaloutta. — Miksi, kysyn siis teiltä, tulisi teille lainata rahaa? Ja kuitenkin, vaikka jo edeltäpäin tiedätte jotenkin varmasti, ettei siitä ole mitään hyötyä, kuitenkin menette hänen luokseen ja...

— Mutta miksi? kysyi Raskolnikov.

— Kun teillä ei ole mitään muutakaan keinoa, eikä muuta paikkaa, jonne voisitte mennä? Joka ihmisellähän täytyy lopuksi olla mahdollisuus voida paikkaan tai toiseen. Sillä voihan tulla aikoja, jolloin ehdottomasti on mentävä johonkin paikkaan! Kun ainoa tyttäreni ensi kerran läksi kadulle keltainen lippu mukanaan, menin myös minä ... sillä ainoalla tyttärelläni on keltainen lippu [poliisin valvonnan alla olevilla yleisillä naisilla on Pietarissa keltainen lippu merkinä siitä, että ovat kirjoihin merkityt], lisäsi hän selitykseksi, samalla katsahtaen vierustoveriinsa vähän rauhattomana. "Ei tee mitään, herrani, ei tee kerrassaan mitään!" kiiruhti hän rauhallisen näköisenä selittämään, kun pojat myymäpöydän takana alkoivat virnistellä ja itse isäntäkin veti suunsa nauruun, "ei tee mitään! Tämä virnistely ei ollenkaan suututa minua, sillä se on yleisesti tunnettu asia ja kaikki salainen on paljastettava. Sitä paitsi en minä puhu siitä ylenkatseella, vaan nöyryydellä. Mutta niitten olla!... Kas sellainen ihminen!... Luvallanne, nuori mies, voitteko ... mutta ei, ilmaistakseni ajatukseni paremmin: ei *voitteko*, vaan *rohkenetteko* katsoa minua silmiin ja väittää jyrkästi, etten minä ole sika?"

Raskolnikov ei vastannut sanaakaan.

— Hyvä, jatkoi puhuja ensin odotettuaan, kunnes kovaääninen naurun hihitys oli loppunut, — olkoonpa niinkin, että *minä* olen sika, mutta vaimoni on nainen! Joskin minä olen eläin, niin onhan vaimoni, Katerina Ivanovna, sivistynyt nainen ja esikuntaupseerin tytär. Olkoonpa niinkin, että minä olen roisto, mutta hän on valistunut sielu ja sangen hienotunteinen, joka johtuu siitä kasvatuksesta minkä hän on saanut. Ja kaikesta tästä huolimatta ... voi jospa hän vain tahtoisi olla sääliväinen minua kohtaan! Herrani, herrani, joka ihmisellä täytyy toki olla ainakin *yksi* sellainen paikka, jossa häntä kohtaan tunnetaan sääliä! Tosin on Katerina Ivanovna ylevä nainen, mutta sentään harjottaa hän vääryyttä minua kohtaan... Ja vaikkakin minä kyllä ymmärrän, että hän minua tukasta vetäessä tekee sen sääliväisyydestä (sillä toistan sen punastumatta, hän vetää minua tukasta, nuori mies, toisti hän vielä entistään arvokkaammin, kun hän uudelleen kuuli naurun hihitystä), mutta, Jumala paratkoon, jos hän kerran ... mutta, ei, ei! Kaikki tämä on vallan mitätöntä ja sen arvoista, ettei siihen kannata tuhлата sanoja. Se on jo jonkun aikaa tapahtunut sangen usein ja monta kertaa olen hänelle tuottanut ikävyyksiä, mutta ... kohtaloni on nyt kerran sellainen, sillä minä olenkin parantumaton halju!

— Luonnollisesti! huomautti isäntä haukotellen.

Marmeladov iski nyrkkinsä tanakasti pöytään.

— Kohtaloni on nyt sellainen! Ajatelkaa, herrani, ajatelkaa, olenpa juonut hänen sukkansakin! Hänen vuohenkarvasen kaulahuivinsa olen myös juonut; hän oli sen saanut ennen, se oli hänen omansa ... minä en edes ollut itse sitä hänelle lahjottanut, ja me asumme eräässä kylmässä hökkelissä, ja hän on kylmettänyt itsensä talvella, ja hän on alkanut yskiä, yskiä verta. Meillä on kolme pientä lasta, ja Katerina Ivanovna tekee työtä aikasesta aamusta myöhäiseen yöhön; hän pesee ja puhdistaa ja pitää lapset puhtaina, sillä, hän on nuoruudestaan saakka tottunut puhtauteen, mutta on heikkorintainen ... taipuisa kitumaan, ja se kaikki tuottaa minulle niin pahaa. Uskotteko, etten tunne sitä? Ja mitä enemmän juon, sitä pahempi on ollakseni. Miksi sitten juon?... Siksi, että päihtymyksestä etsin sääliväisyyttä ja myötätuntoa ... juon siksi, kun *tahdon* kärsiä kaksinverroin!

Hän painoi päänsä kuin epätoivoissaan pöytää vasten.

— Nuori mies, jatkoi hän, samalla taasen kohottautuen entiseen asentoonsa, — kuvittelen voivani lukea kasvoistanne suruisan piirteen. Näin sen jo kohta silloin, kun tulitte tänne ja siksi käännyin myös heti teidän puoleenne. Nähkääs, jos kerron teille historian omasta elämästäni, niin en tee sitä siksi, että vetäsin puoleeni näitten laiskurien huomion, jotka sitä paitsi tuntevatkin sen kokonaisuudessaan, vaan siksi, kun haluan saada puhua sivistyneen ja säälivän ihmisen kanssa. Sen vuoksi tietäkää, että vaimoni on kasvatettu hienossa kuvernementtiaateliston instituutissa, tanssi huivitanssia kuvernöörin ja muun korkean herrasväen kanssa, josta hän sai mitalin ja kiittävän palkintotodistuksen. Mitalin ... no, niin ... mitalin olemme myyneet ... jo kauvan sitten ... todistus on vielä hänen matka-arkussaan —sen näytti hän jo sangen kauvan sitten emännällemme. Ja vaikkakin hän on riidoissa emännän kanssa, tahtoo hän kuitenkin loistaa sillä kenen edessä tahansa ja muistella iloisia, kauvan sitten kuluneita päiviä. Sitä en minä kiellä häneltä, enkä moiti häntä siitä, sillä se on hänen ainoa jällellä oleva muistonsa ... kaikki muu on poissa. Niin, kyllä hän on hieno nainen kaikin puolin ylpeine ja vakavine luonteineen. Hän pesee itse lattiaansa ja syö vain ruisleipää, mutta hän ei puhu vähintäkään muista. Hän ei tahtonut kuunnella herra Lebesjatnikovin törkeyksiä, ja kun herra Lebesjatnikov löi häntä siitä, joutui hän vuoteen omaksi, ei niin paljon pahoinpitelyn kuin sen vuoksi, että katsoi kunniaansa loukatun. Silloin kun minä hänet sain, oli hän leski ja kolmen lapsen äiti, joista toinen oli toistaan pienempi. Hän oli juossut vanhempainsa luota kotoa ensimmäisen miehensä, erään jalkaväen upseerin kanssa, ja oli mennyt naimisiin hänen kanssaan pelkästä rakkaudesta. Hän rakasti miestänsä rajattomasti, mutta tämä alkoi pelata,

joutui oikeuteen ja kuoli. Jopa mies viime aikoina tapasi lyödä vaimoan, ja vaikkakaan ei tämä sitä ottanutkaan suostuvaisena vastaan, jonka minä voin varmasti, vakuuttaa, niin muistelee hän miestänsä kuitenkin kyynelsilmin ja asettaa hänet minun esikuvakseni, ja minä olen iloinen, olen todellakin iloinen siitä, että hän ainakin mielikuvituksissaan uskoo kerran olleensa onnellinen... Olipa hän sitten leskenä kolmen lapsensa kera, sangen kaukana autiossa seudussa, jossa minäkin oleskelin siihen aikaan niin toivottomassa köyhyydessä, ettei sitä voi kuvata, vaikkakin olen nähnyt paljon senlaatuista. Kaikki hänen sukulaisensa olivat hyljänneet hänet ... mutta hän oli myös ylpeä, liian ylpeä. Silloin, herrani ... silloin tarjosin minä hänelle käteni ... olin leskimies ja omasin neljäntoistavuotiaan tyttären ensimmäisestä vaimostani... En voinut nähdä sellaista kurjuutta ja te voitte arvata, miten suuri hänen onnettomuutensa lie ollut jos ajattelette, että hän, sivistynyt, hyvän kasvatuksen saanut ja hyvästä perheestä lähtenyt voi mukautua ottamaan minut miehekseni. Ja hän otti minut, itkien, nyhkyttäen, käsiään väännellen hän otti minut ... eihän hänellä ollut muuta keinoa. Ymmärrättekö mitä keinotonna oleminen tahtoo sanoa? Ei, sitä on teidän mahdoton käsittää... Ja kokonaisen vuoden täytin minä velvollisuuteni uskollisesti ja kunnollisesti ja tuohon (hän osotti viinapulloa) en koskenut, sillä kyllä minullakin on kunniauntoa. Mutta sitä ei riittänyt; menetin paikkani ... samaten olematta itse siihen syyllinen ... muutamat hallintomuutokset olivat syynä siihen ... ja niin aloin minä uudestaan. Siitä on jo puoli vuotta, kun me pitkän, pitkän paikasta toiseen kuleskelemisen jälkeen ja sanomattomia vaivoja kestätyämme muutamme tähän komeaan, lukemattomilla muistomerkeillä koristettuun pääkaupunkiin. Täällä sain taas paikan — ja menetin sen uudelleen. Ymmärrättekö, tällä kertaa se oli oma syyntäni, sillä nyt oli kohtaloni noussut vastaan... Nyt asumme erään Amalia Feodorovna Lippewechsel nimisen naisen hökkelissä, mutta millä me elämme ja mitä me hänelle maksamme ... sitä en tiedä. Paitsi meitä asuu siellä useita muitakin ... oikea Sodoma, kammottava ... hm ... niin... Kuitenkin on ensimmäisestä avioliitostani syntynyt tyttäreni nyt täysikasvuinen; ja siitä en kerro mitään, mitä hänen täytyy kokea äitipuolensa vuoksi. Sillä vaikka Katerina Ivanovnulla on sangen jalot tunteet ja ajatustapa, niin on hän kuitenkin tulinen äkkiä suuttuva nainen, joka ei voi hillitä itseään. Niin ... mutta sehän on niin samantekevää. Sonja ei luonnollisestikaan ole oppinut mitään erikoista, kuten voitte arvatakin. Minä koetin kolme neljä vuotta sitten käydä maantieteen ja maailmanhistorian hänen kanssaan päästä päähän, mutta, koskei minulla itselläni ole sopivia oppikirjoja, syystä että ne kirjat, mitkä minulla oli ... niin, niitä ei minulla ole enää ... ja sillä lailla tuli opetuksessa tenä eteen. Me lopetimme Kyrokseen, Persian kuninkaaseen. Ehdittyään sitten kypsyeempään ikään, luki hän muutamia romaaneja ja nyt viimeksi herra Lebesjatnikovin välityksellä Levisin fysiologiaa ... tunnetteko sen teoksen?... Hän luki sen suurella mielenkiinnolla; paikka paikoin luki

hän ääneensä meille kaikille; se on hänen koko sivistyksensä. Nyt käännyn erikoisesti teidän puoleenne, herrani, kysymyksellä: miten paljon voi teidän mielipiteenne mukaan köyhä, mutta kunniallinen tyttö ansaita rehellisellä työllä? Töin tuskin viittätoista kopekkaa päivässä, herrani, jos hän on kunniallinen, eikä omaa taipumuksia erääseen määrättyyn, ja sen hän voi, ellei vaan koskaan pane käsiään ristiin! Ja sitten ei herra valtioneuvos Ivan Ivanovitsh Klopstock ole kaupan päälliseksi ... oletteko kuullut puhuttavan hänestä? ... maksanut hänelle ompelupalkkaa puolesta tusinasta paitoja, olipa hän ajanut tyttäreni uloskin soimaten häntä, polkien jalkaansa ja sanoen hänelle rivouksia päin naamaa sillä tekosyyllä, ettei tyttö ollut ottanut oikeata mittaa paidankauluksesta. Ja kotona nälkääntyneet lapset... Katerina Ivanovna kulkee edes ja takaisin huoneessa ja väänтелеe käsiään, punaset pilkut hänen kasvoillaan tulevat näkyvemmiksi ... se johtuu hänen sairaudestaan: "Sinä juoppolalli, mitä hyötyä sinusta tosiaan tässä talossa, syöt, juot ja lämmittelet sillä aikaa kun lapset eivät ole kolmeen päivään nähneet leipäpalastakaan!" Minä makasin sillä kertaa ... no, miksempä siitä puhuisi? ... makasin juovuksissa ja kuulin mitä Sonjani vastasi (hän on niin kärsivällinen ja hänellä on niin viehättävä ääni ... pieni, vaalea tyttölapsi, kalpea ja laihakasvoinen): "Mutta Katerina Ivanovna", sanoi hän, "tulisiko minun sitten ruveta *sellaiseksi*?" Darja Franzovna, pahamaineinen nainen, joka jo useamman kerran oli ollut tekemisissä poliisin kanssa, oli jo usein antanut emännällemme puheen aihetta... "Niin, ja olisiko se sitten niin suuri onnettomuus," vastasi Katerina Ivanovna pilkallisesti ... "maksakohon vaivaa säilyttää sitä ... sitä kallisarvoista aarretta?" Ei, älkää tuomitko häntä, herrani, älkää laskeko sitä hänelle pahaksi! Hän ei sanonut sitä täysin tietoisena, hän oli kiihtyneessä, sairaloisessa tilassa, nälistyneet lapsi raukat itkivät hänen ympärillään, hän sanoikin sen myös enemmän loukatakseen kuin katkerana totena... Sillä Katerina Ivanovnalla on nyt kerran niin tulinen luonne, ja kun lapset alkavat itkeä, vaikkakin vain nälästä, silloin hän heti iskee kätensä heihin ... ja sitten minä näen, että Sonetshka nousee makuulta kello kuuden tienoissa, ottaa yllleen kaulaliinansa ja viittansa ja lähtee... Kello yhdeksän hän palasi. Sisään tultuaan menee hän kohta Katerina Ivanovnan luo ja laskee vaijeten kolmekymmentä ruplaa pöydälle. Sanakaan ei hän sanonut, ei myöskään kohottanut päätään, hän otti vain suuren, vihreän *drap de dame* saalimme (meillä on nimittäin *drap de dame* shaali), peitti sillä päänsä ja laskeutui vuoteelle pää seinään päin käännettynä; silloin tällöin kulki pikku ruumiissa väristys harteista jalkoihin... Mutta minä makasin samanlaisena kuin ennenkin... Ja silloin minä näin, nuori mies, näin, miten Katarina Ivanovna, samaten sanaakaan sanomatta, meni Sonetshkan pikku vuoteen ääreen ja polvistui siihen, suuteli hänen jalkojaan, eikä tahtonut kohottautua, ennenkuin molemmat vaipuivat uneen toistensa syliin ... kumpikin heistä ... kumpikin heistä ... niin ... ja minä ... makasin juopuneena!

Marmeladov vaikenä, aivan kuin olisi ääni lopahtanut. Sitten hän täytti nopeasti lasin, joi siitä ja rykäsi.

— Siitä ajasta saakka, herrani, jatkoi hän hetken vaitiolon jälkeen, — siitä ajasta saakka ja erään epämiellyttävän tapauksen perusteella, ilkeitten ihmisten kantelujen johdosta ... erittäinkin oli Darja Franzovna syyppää siihen, siksi ettei hänelle puheensa mukaan oltu osotettu riittävää kunnioitusta ... siitä ajasta saakka oli siis tyttäreni Sofia Semenovna pakotettu hankkimaan keltaisen lipun, eikä voinut sen vuoksi asua luonamme. Emäntämme, Amalia Feodorovnakaan ei voinut suostua siihen, vaikkakaan hänellä ei ennen ollut mitään Darja Franzovnaa vastaan eikä herra Lebesjatnikovkaan ... hm... Ja juuri Sonjan johdosta joutuivat Katerina Ivanovna ja herra Lebesjatnikov vastakkain. Ennen tähtäili hän itse Sonetshkaa ja nyt oli hänen kunniantuntoaan äkkiä loukattu. "Mitä," sanoi hän, "tuleeko minun, niin valistuneen miehen, asua samassa talossa kuin *sellainen*?" Mutta sitä ei Katerina Ivanovna voinut sietää tyyneenä, vaan alkoi puolustaa Sonetshkaa ... niin, ja sitten se tapahtui... Nyt tulee Sonetshka luoksemme korkeintaan hämärän aikana ja auttaa Katerina Ivanovnaa ja jakaa kanssamme niin hyvin kuin voi... Hän on vuokrannut huoneen räätäli Kapernaumovilta; Kapernaumov on halvattu ja änkyttää, koko hänen lukuisa perheensä sammaltaa samaten, samoin hänen vaimonsa ... he asuvat kaikki samassa huoneessa, mutta Sonjalla on oma kamarinsa ... hm, niin! ... he ovat hyvin köyhää väkeä ja sammaltavat, niin... Minä siis nousin seuraavana aamuna ja läksin hänen ylhäisyytensä, Ivan Afanasjevitshin luo. Tunneteko hänen ylhäisyyttään Ivan Afanasjevitshia?... Ette?... No, silloinpa ette tunne Jumalan armoa nauttivaa ihmistä! Hän on ... puhdasta vaha ... vaha Jumalan silmissä; hän sulaa kuin vaha! Kyyneleet pulpahtivat hänen silmiinsä, kun hän oli saanut kuulla kaiken. "Hyvä," sanoi hän, "Marmeladov, tosin olet sinä kerran ajanut odotukseni karille ... mutta tahdon ottaa sinut vielä kerran palvelukseen omalla vastuullani" ... hän käytti juuri näitä samoja sanoja ... "muista se ja mene!" Suutelin tomua hänen jalkansa alla ... luonnollisesti ajatuksissani, sillä todellisuudessa ei hän, kunniajäsen, valistuneen ajatustavan valtiomies, koskaan olisi sitä sallinut; palasin kotiin ja kun kerroin saavani takaisin virkani, saavani palkan, Jumalani, mikä ilo siitä syntyi.

Marmeladov vaikenä uudelleen sangen liikutettuna.

Nyt tuli kadulta sisään koko joukko juopuneita miehiä. Heillä oli posetivi mukanaan, jota eräs heistä soitti, ja seitsemänvuotinen, käheä lapsenääni lauloi Hutorokia. Kapakassa alettiin hoilata. Isäntä ja tarjoilijat saivat työtä palvellessaan vastatulleita. Marmeladov jatkoi kertomustaan välittämättä tulijoista. Hän näytti jo sangen uupuneelta, mutta mitä päihtyneemmäksi hän tuli, sitä puheliaammaksi hän myöskin

tuli. Äskeinen onnensa sai hänet elpymään ja kohottipa vielä ikäänkuin ilonloisteen hänen kasvoilleen. Raskolnikov kuunteli tarkkaavasti hänen kertomustaan.

— Siten se tapahtui, herrani, ja siitä on nyt noin viisi viikkoa ... niin... Tuskin olivat he, sekä Katerina Ivanovna että Sonetshka, saaneet tietää sitä, ennenkuin, Herra paratkoon, tuntui siltä kuin olisin joutunut taivaan valtakuntaan. Muulloin, kun eläimenä lojuin lattialla, kuulin vain haukkumasanoja. Mutta nyt he kulkivat varpaillaan; lasten tuli olla hiljaa kuin rotat: "Semjon Saharitsh on väsynyt konttorityöstään ja lepää ... tsth ... tsth!" Ja sitä en minä käsittä vielä tänäänkään, mistä he saivat rahaa uuteen, siistiin virkapukuun ... yksitoista ruplaa viisikymmentä kopeekkaa... Saappaat, kaulus ... komea takki ... kaikki yhdellätoista ja puolella ruplalla ... ja kaikki vallan erinomaista! Kun ensipäivän aamulla palasin konttorista kotiin, oli Katerina Ivanovna valmistanut kaksi ruokalajia, keittoa ja suolaa, lihaa ynnä piparjuurta ... sellaista emme olleet koskaan ennen kokeneet. Hänellä ei ollut kerrassaan mitään vaatteita, ei kerrassaan mitään ja nyt oli hän pukeutunut vallan sellaiseksi kuin olisi hän ollut lähdössä kesteihin ... eikä ainoastaan ulkonaisesti muuttunut! Hän ymmärtää tehdä vallan tyhjästäkin jotakin! Tukka kauniisti koottu, puhdas kaulus ja puhtaat kalvosimet ... ja hän oli vallan toinen ihminen, nuorempi, kauniimpi. Sonetshka, kyyhkyläiseni, oli lainannut meille rahaa. "Nyt ei minun enää kauvemmin sovi tulla luoksenne, toisinaan vain kerran hämärässä, kun ei kukaan näe minua! Ja kuulkaapa! Kun minä eräänä iltapäivänä tulin kotiin ja laskeuduin vähän vuoteelle, mitä luulette silloin tapahtuneen? Vaikka Katerina Ivanovna tuskin viikkoa sitten oli tulisesti riidellyt emäntämme Amalia Feodorovnan kanssa ... ei hän voinut kieltäytyä ilosta saada tarjota hänelle kahvia. Kokonaista kaksi tuntia istuivat he yhdessä ja pakisivat yhtä mittaa: 'Nähkääs, kun Semjon Saharitsh on saanut paikkansa takaisin ja saa palkkaa, niin piti hänen henkilökohtaisesti käydä tervehdyksellä hänen ylhäisyytensä luona ja hänen ylhäisyytensä tuli itse ulos, antoi kaikkien muitten odottaa ja vei Semjon Saharitshin kädestä pitäen toisten nähden kabinettiinsa. Entä sitten, entä sitten! Minä olen kyllä, sanoi hän, Semjon Saharitsh, ottaen huomioon taipumuksenne ... mutta koska nyt olette luvannut minulle ... ja koska meillä teidän eronne jälkeen on tapahtunut vähän tyhmyyksiä ... kuuletteko ... niin luotan kuten sanottu kunniasanaan.' Se tahtoo sanoa, että kaiken tuon, se tietäkää, Katerina Ivanovna itse keksi, mutta ei yhtään kevytmielisyydestä tai kerskumishalusta! Ei, hän uskoo sen kaiken itsekin, itse hän lohdutteleikse mielikuvillaan, Jumala paratkoon! Enkä minä soimaa häntä, en, sitä en voi... Kun minä kuusi päivää sitten annoin hänelle ensimmäisen palkkaeräni, kaksikymmentä kolme ruplaa neljäkymmentä kopeekkaa kokonaisenaan, kutsui hän minua 'pikku kalakseen'. 'Sinä oma pieni kalani,' sanoi hän. Ja meidän kesken sanottuna, voitteko käsittää sitä?

... Olenko minä ehkä kaunis vai vain säännöllinen aviomies? Mutta silti nipisti hän minua poskesta ja kutsui minua omaksi pikku kalakseen".

Marmeladov vaikenä, hänen teki mielensä nauraa. Mutta äkkiä alkoi alaleuka vavista ... hän koetti kuitenkin vastustaa sitä. Kapakoitsija, hänen ilettävä ulkomuotonsa, viisi heinäproomussa vietettyä yötä ... viinapullo ja lopuksi tuo sairaloinen rakkaus vaimoonsa ja perheeseensä saattoivat hänen kuulijansa vallan ymmälle. Raskolnikov kuunteli jännitetyn tarkkaavana, mutta hän kärsi samalla. Hän oli vihanen itselleen, syystä että oli moisessa paikassa.

— Herra, hyvä herra! huudahti Marmeladov tyynnyttyään, — oi, herrani! Te ehkä ajattelette kuten nuo muut tuolla, että kaikki tämä on sangen naurettavaa ja minä vain vaivaan teitä näillä kurjilla perhe-elämäni koskevilla pikkuseikoilla; mutta minun mielestäni se ei ole nauramisen arvoista, tunnen sen kokonaisuudessaan... Ja koko tämän elämän onnellisimman päivän ja sitä seuraavan illan toimi mielikuvitukseni vilkkaasti tehdessään suunnitelmia siitä, miten kaikki järjestettäisiin tulevaisuutta varten, miten minun olisi lapset puettava, miten voisin hankkia vaimolleni hyvät, tyynet päivät, miten pelastaisin tyttärenti kunniattomasta elämästä ja uudelleen ottaisin hänet perheen hoteisiin ... ja paljon, paljon muuta ... kaikkea tätä uskalsin toivoa, herrani!... Mutta sitten, arvoisa herra, (Marmeladov vavahti äkkiä, kohotti päänsä ja katsoi kuuntelijansa suoraan silmiin) sitten, näitten kaikkien mielikuvien jälkeisenä päivänä, siis tasan viisi päivää sitten, otin minä illalla kavalalla tavalla, kuin varas sydänyöllä, matka-arkun avaimen Katerina Ivanovnalta, varastin jälellä olevan palkkani (miten paljon sitä oli, en enää tiedä) ja nyt, katsokaa nyt minuun ... nyt on kaikki mennyttä, jok'ikinen huikkonen! Viiteen päivään on ole ollut kotona, siellä minua haeskellaan; paikkani olen menettänyt, takki on siirtynyt Egyptin sillan luona olevalle krouvarille ... sijaan sain tämän rääsyn ... ja ... nyt on kaikki menetettyä!

Marmeladov iski nyrkillä otsaansa, puri hampaitaan, sulki silmänsä ja tuki suruisena kyynäspäitään. Mutta minuutin kuluttua siitä muuttuivat hänen kasvonsa äkkiä ja teeskennellyn viekkauuden ja teennäisen julkeuden ilme kasvoillaan katsoi hän Raskolnikoviin, alkoi nauraa ja sanoi:

— Tänäpäin olin Sonjan luona ja kerjäsinkin häneltä rahaa saadakseni kohmelon pois päästä, heh, heh, hee!

— Ja antoiko hän sinulle mitään? huudahti eräs vastatulleista, alkaen nauraa täysin kurkuin.

— Katsohan, tämä pullo on ostettu hänen rahoillaan, vastasi Marmeladov kääntyen taas Raskolnikovin puoleen. — Kolmekymmentä kopekkaa työnsi hän minulle

omakätisesti, ainoansa, siinä oli kaikki, mitä hänellä oli, näin sen itse ... mitään ei hän sanonut, katsoi vaan vaijeten minuun... Siten ei surra ja itketä täällä maan päällä ihmisten vuoksi, vaan ainoastaan tuolla ylhäällä; ei yhtäkään soimausta, ei yhtä ainoatakaan soimausta, ja se tuottaa enemmän kipua, paljon enemmän! Niin, kolmekymmentä kopekkaa, ja hän tarvitsee ne kuitenkin itse niin erittäin kipeästi, eikö totta? Ettekö tekin usko samaa, herra hyvä? Hänenhän on pidettävä itsensä niin puhtaana ja siistinä kuin mahdollista; ja tämä puhtaus, juuri tämä puhtaus, te ymmärrätte kai minua, maksaa rahaa! Käsitättekö? Niin, ja sitten tarvitsee hän pomadaa, vallan totta, ehdottomasti, ja tärkätyt liinavaatteet ... hienot, erittäin sirot jalkineet voidakseen näyttää pienen jalkansa, kun on astuttava vesilätäkön yli! Ymmärrättekö, herrani, ymmärrättekö, mitä sellainen puhtaus tahtoo sanoa? Hyvä, ja minä, hänen oma isänsä, olen nyt ottanut häneltä nämä kolmekymmentä kopekkaa, käyttäkseni ne juomiseen! ja minä juon ... ja olen ne jo juonut!... Kuka tahtoo nyt tuntea sääliväisyyttä minunlaistani kohtaan? Voitteko pahoin minun tähteni, herrani, vai ettekö? Sanokaa, herra, onko teillä sääliväisyyttä minua kohtaan vai eikö? Heh, heh, heh, hee!

Hän tahtoi täyttää lasinsa, mutta pullossa ei ollut mitään, se oli tyhjä.

— Sinäpä juuri olisit omiasi ansaitsemaan toisten säälin, vastasi isäntä, joka uudelleen oli lähestynyt.

Kuului naurua ja haukkumasanoja. Ne, jotka olivat kuunnelleet kertomusta, nauroivat ja tekivät pilkkaa, toiset samaten, mutta ainoastaan erotetun virkamiehen lausunnon johdosta.

— Tuntea sääliä? Miksi tuntea minua kohtaan sääliä? huudahti Marmeladov äkkiä, nousten samalla seisaalleen ja ojentaen kätensä, aivan kuin olisi hän vain odottanut tätä sanaa. — Miksi tuntea sääliä, sanot sinä? Niin, eipä totta tosiaan olekaan mitään syytä tuntea sääliä minua kohtaan! Ristiin tulee minut naulita, ristiin naulita, vaan ei tuntea sääliä! Niin, tuomari, ristiinnaulitse hänet, ristiin naulitse ... mutta silloin kun ristiinnaulitset hänet, niin sääli häntä! Ja silloin tulen itse luoksesi ristiinnaulittavaksi, sillä en janoa iloa, vaan kärsimyksiä ja kyyneleitä! Luuletko sinä sitten, krouvari, että tämä pullosi on tuottanut minulle iloa? Surua ja tuskaa olen etsinyt sen pohjalta, surua ja kyyneleitä ja siten olen löytänyt ja saanut. Hänellä on kyllä sääliväisyyttä, joka on laupias meitä kaikkia kohtaan, hän, ainokainen, hän on myös kaikkien tuomari! Ja se päivä on tuleva, jolloin hän kysyy. "Missä on se tytär, joka on myynyt itsensä pahan, sairaan äitinsä ja vierasten pikkulasten hyväksi? Missä on se tytär, joka tunsu hellyyttä maallista isäänsä, hyödytöntä juoppoa kohtaan, inhoamatta hänen eläimellistä elämänsä?" Ja hän sanoo: "Tulkaa luokseni! Olen jo kerran ennen antanut sinulle

anteeksi ... kerran antanut anteeksi ... myös nyt olkoot lukuisat syntisi annetut sinulle anteeksi, sillä sinä olet paljon rakastanut!" Hän antaa Sonjalleni anteeksi, minä tiedän sen, hän antaa hänelle anteeksi!... Sillä kun minä olin Sonjan luona, tunsin sen sydämeni sisimmässä... Ja hän tuomitsee kaikki ja antaa anteeksi kaikille, sekä hyvälle että pahoille, sekä viisaille että tyhmille ... ja kun hän on langettanut tuomionsa heistä kaikista, silloin hän myös kutsuu meidät esille: "Astukaa lähemmäksi," sanoo hän, "myös te! Astukaa lähemmäksi, te juoppolallit, te huorintekijät!" Ja silloin tulevat kaikki pelotta esiin ja astuvat hänen eteensä. Ja hän sanoo: "Te viisaat, te jotka käyttäydytte kuin eläimet ja olette niiden kaltaisia, tulkaa myös te tänne luokseni!" Ja viisaat ja ymmärtäväiset vastaavat: "Herra, miksi suvaitset aina myös heidän tulla luoksesi?" Ja hän vastaa heille: "Siksi annan heidän tulla luokseni, te viisaat ja ymmärtäväiset, kun ei kukaan heistä pidä itseään arvokkaana tulemaan luokseni"... Ja hän ojentaa kätensä heitä kohti, ja me kumarrumme sen puoleen, ja me itkemme ja ymmärrämme kaiken! Niin, silloin me ymmärrämme kaiken, ja kaikki sen ymmärtävät ... ja Katerina Ivanovna ... myös hän ymmärtää sen... Herra, lähestyköön sinun valtakuntasi!

Hän vaipui takasin penkille uupuneena ja voimattomana. Välittämättä kenestäkään ja unohtaen ympäristönsä vaipui hän syviin ajatuksiin. Hänen sanansa olivat tehneet jonkin vaikutuksen; silmänräpäyksen vallitsi hiljaisuus, mutta pian sen jälkeen kajahteli huone uudelleen naurusta ja nimittelyistä.

— Ihana tuomio!...

— Tyhmää puhetta!...

— Kaunis virkamies ... j.n.e., j.n.e.

— Tulkaa, herra, sanoi Marmeladov äkkiä nostaen päänsä ja kääntyen Raskolnikovin puoleen, — seurakaa minua kotiin ... minä asun Koselin talossa pihan puolella. Nyt on jo aika ... kotiin Katerina Ivanovnan luo.

Raskolnikov olisi mielellään lähtenyt jo aikoa sitten, mutta hän oli päättänyt auttaa miestä. Heti osottautuikin, että Marmeladovin jalat olivat paljon heikommät kuin hänen suunsa; hän nojasi toveriinsa. Matkaa oli pari kolme sataa askelta. Mitä lähemmäksi taloa he tulivat, sitä enemmän lisääntyi ryypiskelijäin rauhattomuus ja pelko.

— Nyt en pelkää Katerina Ivanovnaa, kuiskasi hän mielenliikutuksessaan, — en myöskään sitä, että hän vetää minua tukasta. Mitäpä tukasta on väliä ... lorua ... sen vakuutan teille ... vieläpä minä toivoisin, että hän pöyhisi hivuksiani ... sitä en minä pelkää ... mutta minä pelkään hänen silmiään niin, silmiään ... punasia pilkkuja

poskipäillä, niitä myös pelkään ... ja sitten ... pelkään hänen vetävän henkeään. Oletteko koskaan huomannut tarkastaa, miten sitä tautia poteva vetää henkeä ... kiivaassa liikutuksen tilassa?... Pelkään myös lasten itkua... Sillä ellei Sonja ole antanut heille mitään syötävää, niin ... en tiedä ... en todellakaan tiedä! Mutta selkäsaunaa en pelkää... Tietäkää, herrani, etteivät sellaiset iskut ollenkaan koske minuun ... pikemmin he tuottavat mielihyvää minulle... Se on paljon parempi ... antakaa hänen vain lyödä minua ja oikein perinpohjin pehmittää... Tuossa on talo, Koselin talo. Hän on kaluseppä, saksalainen, rikas ... tepä, hitto vie, tuette minua hyvin!...

He kulkivat pihan poikki ja ylös neljänteen kerrokseen. Mitä korkeammalle he nousivat, sitä pimeämmäksi kävivät portaat. Kello oli tuskin yhtätoista, ja vaikkakaan ei Pietarissa tähän vuoden aikaan todellisuudessa ole yötä laisinkaan, niin oli portaissa kuitenkin sangen pimeätä.

Aivan portaitten päässä oli pieni sauhettunut ovi vallan avoinna; kynttilänpätkä valaisi sangen kurjaa, noin kymmenen askeleen pituista hökkeliä; käytävästä voi sen nähdä kokonaisuudessaan. Kaikki oli mullin mallin mitä suurimmassa epäjärjestyksessä, etenkin joukko lapsenryysyjä. Takimaisen nurkan edessä riippui risanen vuodeverho, luultavasti oli vuode sen takana piilossa. Huoneessa oli vain kaksi tuolia ja sangen rääsyinen vahakangaspeitteinen sohva, sen edessä yksinkertainen honkanen kyökkipöytä, maalaamaton ja liinaton. Pöydän reunalla oli läkkisessä jalustassa pätkä palanutta talikynttilää. Näytti kuitenkin siltä, kuin olisi Marmeladovilla ollut oma huone, eikä mikään nurkka, mutta että tämä oli käytävähuone. Toisiin huoneisiin eli hökkeleihin, joihin Amalia Lippewechsel oli kerroksen jakanut, johtava ovi oli avoinna. Sieltä kuului melua, huutoa ja naurua. Tuntui siltä kuin olisi siellä juotu teetä ja pelattu korttia. Silloin tällöin sinkoili mitä kaksimielisimpiä sanoja.

Raskolnikov tunsu kohta Katerina Ivanovnan. Hän oli tavattoman laiha nainen, jotenkin suuri ja hyväkasvunen, hänellä oli vielä kaunis tummanruskea tukka ja suuria punasia pilkkuja poskipäillä. Hän asteli edes ja takaisin pienen huoneensa lattialla; huulet olivat kuivat ja hengitys säännötöntä, katkonaista. Hänen silmänsä olivat kuumehoitoiset, mutta katse oli terävä ja liikkumaton. Nämä riutuneet, mielenliikutuksesta kiihottuneet kasvot tekivät talikynttilän lepattavassa valossa kiusallisen vaikutuksen. Hän näytti olevan noin kolmikymmenvuotias, eikä tosiaankin sopinut Marmeladoville... Hän ei nähnyt eikä kuullut tulijoita; hän näytti aatoksineen olevan tykkänään muualla. Huoneessa oli sekä ummehtunutta että hiestävää; kuitenkin ei yksikään ikkuna ollut avoinna. Portailta tunkeutui pahahajuinen löyhyä, ja kuitenkin ei portaille vievää ovea oltu suljettu. Sisemmästä huoneesta tunkeutui pilvittäin tupakansavua. Vaimo yski, mutta ei silti sulkenut ovea. — Pienin pikku tyttö,

joka oli noin kuuden vuoden vanha, nukkui lattialla, puoleksi istuen, kumarassa pää sohvaa vasten; poika, joka oli vuotta vanhempi, värisi koko ruumiiltaan, ja itki eräässä nurkassa; hän oli luultavasti saanut selkäänsä juuri vähää ennen. Vanhin, noin kymmenvuotias tytär oli pitkä ja kapea kuin tulitikku; hänellä oli vain paita yllään ja sekin oli täynnä reikiä ja repaleinen kaikkialta. Paljailta olkapäillä riippui vanha drap de dame -viitta, jonka hän ehkä oli saanut kaksi vuotta sitten, sillä nyt ulottui se hänelle ainoastaan polviin. Hän seiso i nurkassa veljensä vieressä, pitkä, kapea käsi kierrettynä hänen kaulaansa. Hän näytti tahtovan rauhoittaa veljeään, kuiskasi tälle jotakin, koetti saada häntä kaikella muotoa olemaan rupeamatta uudelleen itkemään, ja samalla kertaa seurasivat hänen suuret, suuret mustat silmänsä täynnä tuskaa äidin liikkeitä. Marmeladov astui huoneeseen; hän laskeusi polvilleen oven ääreen ja työnsi Raskolnikovia edellään. Kun vaimo näki tuntemattoman, jäi hän hämillään seisomaan hänen eteensä, mietti hetken ikäänkuin olisi ajatellut, miksi vieras oli tullut. Mutta hänestä näytti luultavalta, että vieras aikoi johonkin toiseen huoneeseen, sillä hänen huoneensahan oli vain läpikäytävä. Tätä ajatellessaan ei hän enää välittänyt vieraasta, vaan astui ulko-ovelle sulkeakseen sen. Huomattuaan miehensä siinä oven kynnyksellä polvillaan, huudahti hän äkkiä.

— Vai niin, huusi hän raivoissaan, — sinä olet siis palannut! Kuritushuonesikiö! Hylky!... Missä rahat ovat? Mitä sinulla on taskussa, näytäppä! Ja sinulla on toiset vaatteet? Missä vaatteesi ovat? Missä rahat ovat ... no, etkö voi avata suutasi?

Ja hän alkoi tarkastaa Marmeladovia. Tämä ojensi heti molemmat kätensä kuuliaisesti ja alamaisesti helpottaakseen täten taskujen tutkimista. Kopekkaakaan ei ollut löydettävissä.

— Missä rahat ovat? huusi vaimo, — voi, Jumalani, olisiko hän todellakin juonut ne kaikki? Matka-arkussa oli vielä kaksitoista ruplaa! ja raivoissaan tarttui hän miestään tukkaan ja veti hänet huoneeseen. Marmeladov helpotti hänen ponnistuksiaan nöyrästi ryömiessään polvillaan hänen perässään.

— Ja tämä on iloa minulle! Tämä ei ole kipua, va...ain i...iloa, herrani! huusi hän, kun Katerina Ivanovna veti häntä tukasta ja toisinaan painoi hänen otsansa lattiaan. Nukkuva lapsi heräsi ja alkoi itkeä. Nurkassa oleva poika ei voinut kauvemmin pidättäytyä, hän alkoi väristä, huutaa ja riippui tavattomassa tuskassaan, joka muistutti hysteristä kohtausta, sisaressaan. Vanhin tyttö värisi kuin haavan lehti.

— Hän on juonut ne ... kaikki, kaikki on hän juonut! huusi vaimoraukka epätoivossaan. — Vaatteetkin! Nälkä, nälkä! (hän väänteli käsiään ja osotti lapsia). — Voi, kyllä tämä vallan kirottua elämää! Ja te siinä, ettekö te häpeä! huusi hän kääntyen äkkiä

Raskolnikovin puoleen. — Te kai tulette myös krouvista? Olette juonut hänen kanssaan? Ryypiskellyt hänen rahansa? Ulos!

Nuori mies lähti kiireesti tiehensä sanomatta sanaakaan. Avonaiselle ovelle oli kokoontunut useita uteliaita. Julkeita, virnisteleviä kasvoja, paperossit ja piiput hampaissa, tunkeutui paikalle. Sisään tulvi olentoja yönutuissa, paitahihansillaan ja mitä kunnottomimmassa puvussa. Enimmin nauroivat he etenkin silloin, kun Katerina Ivanovna veti Marmeladovia tukasta ympäri huonetta ja tämä huusi, että se tuotti hänelle iloa. Jopa he tulivat sisään huoneeseenkin. Lopuksi kuultiin onnettomuutta ennustavaa huutoa: se oli itse Amalia Lippewechsel, joka tunkeutui joukon lomitse palauttaakseen järjestyksen omalla tavallaan ja jo sadannen kerran uhataksaan haukkuma- ja ruokottomia nimityksiä lasketellen vaimoraukkaa sillä, että saa jo seuraavana päivänä muuttaa tiehensä. Kun Raskolnikov läksi, sai hän tilaisuuden koota muutamia kuparilantteja taskustaan, jotka hän oli saanut takaisin krouvissa vaihtamastaan ruplasta. Huomaamatta laski hän ne ikkunalle. Mutta jo portailla hän katui ja aikoi kääntyä takaisin.

"Minkä tyhmyyden olen taaskin tehnyt," ajatteli hän. "Heillähän on Sonjansa, ja minä tarvitsen itse rahani." Hän huomasi kuitenkin olevan mahdotonta ottaa niitä takaisin, jota hän ei kyllä muuten olisi tehnytään. Hän antoi siis rahojen jäädä paikoilleen ja läksi kotiin.

"Sonjahan tarvitsee myös pomadaa," ajatteli hän edelleen, mennessään kadun poikki ja nauraen pilkallisesti, "siisteys maksaa rahaa ... hm! Ehkä on Sonetshkalla tänään huono onni mukanaan; hänellehän voi tapahtua kuin metsästäjälle metsänriistan suhteen ... tai kuin kullankaivajalle ... ja silloin saattaisivat he huomenna olla pakotettuja ilman rahojani nuolemaan sormiaan ... Voi, voi, sitä Sonjaa! Mutta he ovat hyvin ymmärtäneet kaivaa itselleen kaivon siihen ... ja nyt he ammentavat vettä siitä! He käyttävät sitä nyt kuitenkin hyödykseen ja ovat tottuneet siihen. Ensin itkeneet ja valittaneet ja sitten tottuneet siihen! Ihminen, tuo lurjus, voikin tottua kaikkeen!"

Hän vaipui syviin mietteisiin.

"Mutta jos minä nyt valehtelin," huudahti hän äkkiä pakon painamana, "jospa ihminen ei todella olisikaan sellainen lurjus ... ihminen yleensä ... se on koko ihmiskunta ... niin silloin on se vallan samaa kuin että kaikki muu on ... on ennakkoluuloja, jotka ovat olemassa ainoastaan sitä varten, että saattavat pelkoa vereen ... ja niin kai asian laita todellisuudessa liekin."

III

Rauhattoman, väsyttävän unen jälkeen heräsi hän myöhään seuraavana päivänä mieli katkerana, hermostuneena, kärtysenä ja katsahti vihasena ympärilleen huoneessaan. Se muistutti pientä häkkiä, oli noin kuusi askelta pitkä ja näytti muuten sangen kehnolta tahrasine, tomusine ja kaikkialta seinästä irronneine tapetteineen. Se oli niin matala, että jonkunkin pituinen ihminen olisi pelännyt kolauttavansa päänsä kattoon. Huonekalut olivat huoneen mukaset. Siinä oli kolme vanhaa, rikkiäistä tuolia, eräässä nurkassa oli maalattu pöytä, jolla oli muutamia kirjoja ja luentoja; se paksu tomukerros, joka ne peitti, ilmaisi hyvin, ettei niihin oltu pitkään aikaan koskettu; oli pa siinä vielä lopuksi mahdoton, suuri sohva, joka oli melkein seinän pituinen ja puolen huoneen levyinen. Ennen oli siinä ollut kunnollinen karttunikankainen päällys, nyt siitä repaleet roikkuivat. Se toimitti Raskolnikoville vuoteen virkaa. Usein hän nukkui sillä sellaisena kuin kivi ja seisoi: riisumattomana, peitteettä, ainoastaan vanhan, kuluneen päällystakkinsa peitossa ja pieni patja pään alla. Saadakseen päänalusen korkeammaksi, pinosi hän tavallisesti kaikki puhtaat ja likaset liinavaatteensa patjan alle. Sohvan edessä oli pieni pöytä.

Olisi vaikeata vajota syvemmälle ja tulla kurjemmaksi. Mutta nykyisessä mielentilassaan tunsikin Raskolnikov itsensä jotenkin tyytyväiseksi. Hän oli vallan vetäynyt itseensä kaikesta, kuin kilpikonna kuoreensa. Jopa se tyttö, jonka oli palveltava häntä, ja joka toisinaan katsahti hänen huoneeseensa, saattoi hänen sappensa kuohumaan ja suututti häntä. Sellaisten monomanien laita, jotka ovat riippuneet päähänpistossa tai toisessa, tapaa olla samallinen. Hänen emäntänsä oli kahden viime viikon kuluessa ollut lähettämättä ruokaa hänelle ja hän ei ollut vielä tähän asti mukautunut sopimaan hänen kanssaan. Nastasja, emännän ruuanlaittaja ja ainoa palvelijatar, oli itse asiassa sangen tyytyväinen vuokralaisensa mielialaan, sillä hän oli nyt tykkänään lopettanut siivoamisen ja tomuuttamisen tämän luona. Ainoastaan poikkeustapauksena, noin kerran viikossa otti hän luudan käteensä. Hän se oli nyt juuri herättänyt Raskolnikovin.

— Nouse jo, mitä siinä loijot ja nukut! huusi hän Raskolnikovin korvaan; — kello käy kymmenettä; toin sinulle teetä; tahdotko teetä? Olet kai lopen uupunut!

Raskolnikov avasi silmänsä, kokosi aatoksensa ja tunsikin Nastasjan.

— Emäntäkö se teetä lähettää? kysyi hän kohottautuen vähän vitkallisesti ja unisesti sohvallaan.

— Luuletko emännän sellaista tekevän?

Hän asetti oman, halkinaisen teekuppinsa Raskolnikovin eteen ja laski kaksi palaa keltaista sokeria pöydälle. Kerran ennen oli hän jo tehnyt teetä keitetyistä lehdistä.

— Kas tässä, Nastasja, sanoi hän kourien taskuaan (hän oli nukkunut vaatteet yllään) ja vetäen esiin muutamia kuparilantteja, — mene ostamaan minulle sämpylää. Ota myös vähän makkaraa ruokakauppiaalta, mutta sitä halvempaa.

— Lähden heti noutamaan sinulle sämpylää, mutta etkö tahdo mieluummin kaalia makkaran asemasta? Oikein hyvää eilistä kaalia. Kätkin sitä jo eilen sinulle, mutta sinä tulit niin myöhään kotiin. Oikein hyvää kaalia.

Tuotuaan kaalia ja Raskolnikovin sitä nautittua istuutui Nastasja hänen viereensä sohvalle ja alkoi pakista. Hän oli maalta ja oikea "läppätäti."

— Praskovja Pavlovna aikoo valittaa sinusta poliisille, sanoi hän.

Raskolnikovin kasvot vääristyivät.

— Valittaa poliisille? Mitä minä sitten olen tehnyt?

— Sinä et maksa yhtään vuokraa, etkä myös muutakaan. Se sen luonnollisesti aiheuttaa.

— No, perhana, sepä nyt enää puuttui, mutisi hän hampaita kiristellen; — ei, se ei ... sovi nyt.

— Hän on aika pöllö, lisäsi hän kuuluvasti. — Lähdenpä tänään hänen luokseen keskustelemaan siitä.

— Tyhmä hän on ... se voi kyllä olla totta, yhtä tyhmä kuin minä, mutta sinä, senkin nero, makaillet siinä kuin säkki, ja näkeehän sen, ettei siitä mitään synny. Sinä sanoit ennen luettaneesi lapsia, mutta nyt et tee kerrassaan mitään.

"Kyllä minä teen..." mutisi Raskolnikov tylästi ja kärtyisenä.

— Mitä sinä teet?

— Erästä työtä.

— Millaista työtä?

— Minä tuumin ... vastasi Raskolnikov vakavasti, sitten valjeten.

Nastasja oli pakahtua nauruun. Hän oli sellanen joka ei paljoa vaatinut nauraakseen; hän nauroi melkein lakkaamatta, niin että koko hänen ruumiinsa heilui, siksi kunnes hän alkoi voida pahoin siitä.

— Oletko jo ajatellut itsellesi paljonkin rahaa? sai hän vihdoinkin viimeinkin sanotuksi.

— Saappaitta ei voi antaa opetusta. Sitäpaitsi syljen kaikelle.

— Varo vaan ettet sylje kaivoon. [Älä sylje kaivoon, voipa tapahtua, että saat juoda kaivosta; venäläinen sananlasku.]

— Lapsia opettamalla saa vaan paljasta vaskea. Mitä muutamalla kopeekalla tekee? jatkoi hän välinpitämättömästi ikäänkuin hän itse olisi vastannut omiin ajatuksiinsa.

— Vai niin, sinä tahtoisit mieluummin saada suuren pääoman kerrallaan.

Raskolnikov katsahti tyttöön ankara ilme kasvoillaan.

— Aivan niin, suuren pääoman kerrallaan, vastasi hän hetken vaijettuaan kuuluvalla äänellä.

— So, so, olehan vähemmällä, muuten sinua voi ruveta pelkäämään! Menenkö nyt noutamaan sämpylää, vai enkö?

— Kernaasti minun puolestani.

— Ah, olinpa vähällä unohtaa! Eilen poissaollessani tuli sinulle kirje.

— Minulle kirje! Keneltä?

— En tiedä, keneltä se on. Maksoin puolestasi kolme kopekkaa kirjeenkantajalle; saanko ne?

— No! anna se sitten minulle, Jumalan tähden, anna se minulle! huudahti Raskolnikov tulisesti. — Herra Jumala.

Hetken kuluttua sai hän kirjeen. Se oli hänen äidiltään R——n kuvernementistä. Hän vallan kalpeni ottaessaan vastaan sen. Siitä oli jo pitkä aika, kun hän oli saanut mitään kirjeitä; mutta nyt kouristi jokin muukin hänen sydäntään.

— Nastasja, lähde taivasten nimessä tiehesi. Siinä on kolme kopekkaasi, lähde vain Jumalan tähden tiehesi!

Kirje vapisi hänen käsissään: hänen ei tehnyt mieli avata sitä Nastasjan läsnäollessa: hän tahtoi olla yksinään kirjeineen. Nastasjan lähdettyä vei hän kirjeen huulilleen, suuteli sitä ja katseli kauvan hellästi päällekirjoitusta. Se oli hänen äitinsä käsialaa, nuo hänelle niin tutut, hienot, vinot kirjaimet. Sangen kauvan sitten oli äiti itse opettanut häntä lukemaan ja kirjottamaan. Hän viivytti kirjeen avaamista; näytti melkein siltä kuin olisi hän pelännyt. Vihdoin hän sen avasi. Se oli suuri, paksu kahden luodin kirje. Kaksi suurta kirjepaperiarkkia oli vallan täynnä hienoa käsialaa.

"Rodja-kultani," kirjoitti äiti, "siitä on jo useita kuukausia, kun viimeksi kirjoitin sinulle. Olen kyllä itse sillä aikaa kärsinyt ja useana yönä en ole voinut nukkua ajatellessani

sinua. Mutta sinä et varmastikaan tuomitse ankarasti vastentahtoista vaitioloani, sillä sinä tiedät, miten hellästi rakastan sinua. Meillähän, minulla ja Dunjalla, on vain sinä, sinä olet toivomme, kaikkeimme, varma tukemme. Kyllä olen minäkin kärsinyt saatuani tietää, että sinä jo muutamia kuukausia sitten olit jättänyt yliopiston, syystä ettei sinulla ollut varoja elantoosi, ja opetustuntisi ja muut tulosi olivat loppuneet. Mitenkä minä olisin voinut auttaa sinua sadankahdenkymmenen ruplan vuotuisella eläkkeelläni? Ne viisitoista ruplaa jotka lähetin sinulle neljä kuukautta sitten, olin, kuten itse tiedät, saanut etukäteen eläkettäni vastaan tšekäläiseltä kauppiaaltaamme, Vasili Ivanovitsh Vahrushiniltä. Hän on hyvä ihminen ja oli isäsi hyvä ystävä. Mutta kun olin hänelle siirtänyt eläkkeen nosto-oikeuteni, oli minun odotettava, kunnes velkani oli maksettu, ja se on tapahtunut vasta nyt, niin etten ole tällä aikaa voinut lähettää sinulle mitään. Mutta nyt toivon, Jumalan kiitos, taasen voivani auttaa sinua niin, voinemmepä sanoa, että onni hymyilee meille ja nyt tahdon kohta kertoa sen sinulle. Ensiksi saat, rakas Rodja, tietää että sisaresi on ollut luonani puolitoista kuukautta ja ettei meidän enään vast'edes tarvitse erota. Hänen kärsimyksensä ovat, Jumalan kiitos, nyt lopussa, mutta tahdon kertoa sen kaiken sinulle järjestyksessä, niin että käsität miten kaikki se on tapahtunut, jonka me sinulta salasimme. Sinä kirjoitit minulle, kaksi kuukautta sitten kuullessi, että Dunja kärsi sangen useita lähentelyjä Svidrigailovin talossa, ja pyysit minulta tyydyttävää selitystä, — mitä osasin silloin vastata sinulle? Jos olisin kirjottanut sinulle koko totuuden, niin olisit sinä kylläkin jättänyt kaiken ja hätäkädessä lähtenyt jalkasin tänne, sillä tunnen luonteesi ja mielesi. Sinä et olisi sietänyt sellaista, että sisartasi häväistään. Olin itse epätoivonen, mutta mitä osasin tehdä? Koko totuutta en silloin itsekään vielä tuntenut. Päävaikeus oli siinä, että Dunetshka edellisenä vuonna vastaanottaessaan kotiopettajan paikan tuossa talossa, sai kokonaista sata ruplaa etukäteen sillä ehdolla, että se vähitellen kuitattaisiin hänen kuukausipalkastaan. Senpätähden hän ei voinut jättää paikkaa, ennenkuin velka oli maksettu. Tämä summa (nyt voin sanoa sinulle kaikki, Rodja-kultaseni) oli pääasiallisesti tarkotettu sinulle lähetettäväksi silloin, kun tarvitsit nuo kuusikymmentä ruplaa ja myös saitkin ne meiltä viime vuonna. Me petimme sinua sillä kertaa, kirjoittaessamme, että tämä summa oli saatu Dunetshkan säästörahoista. Asian laita ei ollut niin, nyt vasta sanon sinulle täyden totuuden, koska kaikki nyt on Jumalan laupiaasta tahdosta muuttunut parempaan päin ja että sinä tietäisit, miten suuresti Dunja rakastaa sinua ja miten erinomainen sydän hänellä on. Herra Svidrigailov oli alussa sangen töykeä hänelle ja kohteli häntä epäkohteliaasti ja hävyttömästi... Mutta en tahdo kajota näihin kaikkiin ikäviin yksityisseikkoihin, etten saata sinua turhaan kuohuksiin, koska kaikki nyt kuitenkin on ohi. Lyhyesti sanottuna, vaikkakin Marfa Petrovna, herra Svidrigailovin puoliso, ja talon muu väki kohteli Dunetshkaa hyvin, oli hänen kuitenkin sangen tukalaa; erittäinkin, kun herra

Svidrigailov oli Bakkuksen [Bakkus, Roomalaisten viininjumala] vaikutuksen alainen, vanha rykmentissä saatu tottumus. Mutta ajattelehan, myöhemmin osottausi, että tällä narrilla jo kauvan oli ollut tulinen himo Dunjaan, mutta hän peitti kaikki törkeyden ja ylenkatseen naamarin taakse. Ehkä hän myös häpesi ja kauhistui sitä, että hän silloisessa ijässään ja perheenisänä voi johtua sellasiin kevytmielisiin ajatuksiin ja oli sen vuoksi vihanen Dunjalle. Ehkä tahtoi hän myös vain salata koko totuutta muilta peittämällä sen törkeyden ja pilkan kaapuun. Mutta lopuksi ei hän voinut hillitä itseään enää kauvemmin, vaan julkeni ilman ennakkovalmistelua tehdä Dunjalle häpeällisen esityksen, luvaten hänelle paljon rahaa ja ilmaisten hänelle tahtovansa jättää kaikki pulaan ja ottaa hänet mukaansa johonkin toiseen kylään tai vaikkapa ulkomaille. Voit kuvitella mielessäsi, miten Dunja kärsii! Paikkaa ei hän voinut jättää heti, ensiksi velan vuoksi ja säästääkseen Marfa Petrovnaa, jonka epäluulot olisivat heti vallanneet. Luonnollisesti olisi siitä ollut myös seurauksena epäsovua perheessä ja eihän Dunja olisi asiasta suoriutunut ilman suurta häväistystä. Sitä paitsi oli useita muita syitä, joiden vuoksi Dunja ei ajatellut voivansa lähteä pois tuosta hirveästä talosta ennenkuin kuuden viikon kuluttua. Sinähän tunnet Dunjan ja tiedät miten viisas hän on ja mikä kestävä luonne hänellä on. Dunetshka voi kestää paljon ja hänellä on äärimäisessäkin hädässä niin paljon rohkeutta, ettei häntä helposti saada menettämään malttiaan. Eikä hän minullekaan puhunut mitään, vain säästääkseen minua, vaikkakin me usein kirjoitimme toisillemme. Mutta ratkaisu tuli odottamatta. Marfa Petrovna urkki miestänsä puutarhassa, silloin kun tämä yritti saada Dunetshkaa mukautumaan. Hän käsitti kaiken väärin ja antoi koko syyn Dunetshkalle. Puutarhassa tapahtui tavaton näytös: Marfa Petrovna löikin Dunjaa, ei tahtonut kuulla sanaakaan, huusi ja mellakoitsi kokonaisen tunnin ja määräsi lopuksi, että Dunja oli ajettava kotiin minun luokseni yksinkertaisilla talonpoikaiskärryillä. Hänen tavaransa, liinavaatteensa ja pukunsa heitettiin mullin mallin kokoomattomina kärryille. Loukattuna ja solvaistuna täytyi Dunjan matkata seitsemäntoista virstaa rankkasateella avonaisilla talonpoikaiskärryillä. Ajattele nyt itse, mitä minun olisi ollut vastattava sinulta kaksi kuukautta sitten saamaani kirjeeseen? Mitä oli minun kirjoitettava? Olin vallan suunniltani; totuutta en rohjennut kirjoittaa sinulle, koska se olisi saattanut sinut onnettomaksi, katkeroittuneeksi, kuohuksiin, ja mitä olisit sinä voinut tehdä? Olisit ehkä syössyt itsesi turmioon; sitä paitsi kielsi Dunetshka sen minulta. En myöskään voinut kirjoittaa kirjeeseen pelkkiä loruja, kun sydämelläni oli niin raskas suru kannettavanaan. Kokonaisen kuukauden kesti kaikkialla kaupungissamme puhetta tästä jutusta. Jopa se meni niinkin pitkälle, ettemme voineet mennä kirkkoon kohtaamiemme halveksivain katseitten ja sen kuiskimisen ja supattamisen vuoksi, joka silloin alkoi; puhuttiinpa siitä ääneenkin meidän läsnäollessamme. Kaikki tuttavamme kaikkosivat meitä, kaikki lakkasivat

tervehtimästä meitä, ja hyvästä lähteestä sain tietää, että muutamat puotipojat ja kanslistit olivat päättäneet saattaa meille sen loukkauksen, että tervaamalla kadunpuolisen ovellemme saisivat isäntäväen kehottamaan meidän muuttamaan talosta. Tähän kaikkeen oli Marfa Petrovna syyppää, joka kiirehti talosta taloon puhumaan pahaan Dunjasta ja mustaamaan hänen mainettaan. Hän tunsii siihen aikaan melkein koko kaupungin ja kävi siellä melkein joka päivä. Hän on aito lörppähuuli ja tottunut kertoilemaan kaikki perhe-asiansa: ennen kaikkea syyttelee hän miestänsä kaikkialla ja jokaiselle, niin että sinä voit ajatella, että juttu oli ennen pitkää levinnyt ei yksistään koko kaupunkiin, vaan koko piiriinkin. Minä vallasairastuin siitä, mutta Dunetshka oli minua kestävämpi. Olisitpa vain nähnyt, miten hän koetti lohduttaa ja rohkaista minua! Hän on enkeli! Mutta Jumalan laupeudesta loppui kärsimyksemme jotenkin pian: herra Svidrigailov muutti mielensä, katui ja antoi, mahdollisesti säälistä Dunjaa kohtaan, vaimonsa käsiin riittävän todisteen Dunetshkan syyttömyydestä, nimittäin erään Dunjan kirjeen, jonka hän oli ollut pakotettu, jo ennenkuin Marfa Petrovna tapasi heidät puutarhassa, kirjottamaan herra Svidrigailoville, päästääkseen hänen kiihkeistä selityksistään ja hyljätäkseen kaikki salaiset yhtymiset. Tämä kirje oli Dunjan lähdettyä jäänyt herra Svidrigailovin haltuun. Dunja oli siinä soimannut häntä mitä katkerimmin hänen arvottomasta käytöksestään, esittänyt hänelle mitä vakavimmin, että hän oli aviopuoliso ja perheenisä ja että oli häpeällistä tehdä onneton ja suojatön tyttö raukka entistään onnettomammaksi. Sanalla sanottuna, Rodja kultaseni, kirje oli niin jalosti ja arvokkaasti kirjotettu, että itkin sitä lukiessani, enkä voi vielä nytkään ajatella sitä ilman että kyyneleet pulpahtavat silmiini. Siihen tuli vielä lisäksi palvelijain lausunnot, ja he tiesivät paljon enemmän kuin mitä herra Svidrigailov aavistikaan. Marfa Petrovna oli vallas hämmästyksissään ja 'uuden iskun kohtaama', kuten hän itse meille tunnusti mutta nyt hän oli täydelleen vakuutettu Dunetshkan syyttömyydestä. Hän palasi heti seuraavana päivänä, sunnuntaina, ajoi suoraan tuomiokirkkoon, lankesi siellä polvilleen ja rukoili kyynelsilmin taivaan Valtijattarelta voimaa, voidakseen kantaa tämän uuden koetuksen ja täyttää velvollisuutensa. Suoraan kirkosta tuli hän sitten, kenenkään luo välillä poikkeamatta, luoksemme, kertoi kaiken, itki katkerasti, syleili katuvaaisena Dunjaa ja pyysi häneltä anteeksi. Heti samana aamuna kulki hän arvelematta talosta taloon, meni takuuseen Dunetshkan viattomuudesta ja kuvasi hänen jalomielisyyttään ja hänen erinomaista käytöstään mitä imartelevimmin sanoin. Mutta tähänkään hän ei vielä tyytynyt; hän näytti kaikille Dunetshkan Svidrigailoville kirjottaman kirjeen ja luki sen heille, antoipa heidän jäljentääkin sen (joka minun mielestäni oli vallas tarpeetonta). Tällä lailla kulki hän koko kaupungin ympäriinsä useana päivänä peräkkäin. Valittavatpa muutamat vielä, että hän oli kulkenut heidän ohitsensa, ja hänen oli sen vuoksi mentävä järjestyksessä. Joka

talossa odotettiin häntä ja tiedettiin, koska hän tulee ja lukee kirjeen, ja usein luettaessa tuli paikalle jo useita sellasia, jotka sen jo olivat useampaan kertaan kuulleet joko kotonaan tai toisten luona. Minun mielipiteeni mukaan oli tässä paljon, sangen paljon liikanaista, mutta Marfa Petrovnan luonne vaatii nyt kerran suurentelua. Hän on kyllä nyt puti puhtaaksi pessyt Dunetshkan nimen ja maineen ja koko häpeä tästä onnettomasta asiasta on nyt langennut hänen miehensä osalle, joka myös onkin ainoa syyllinen ja jota minä melkein säälin. Todellisuudessa olikin tätä hupsua kohtaan harjotettu liian ankaraa oikeutta. Dunjalle tarjottiin heti useista taloista lasten opetusta, mutta hän hylkäsi ne kaikki. Jopa alettiin häntä katsella erityisellä kunnioituksellakin. Kaikki tämä vaikutti suurimmaksi osaksi sen tapauksen tuloon, jonka johdosta niin sanoakseni koko olemassa olomme sai uuden käänteen. Tiedä siis, rakas Rodja, että Dunja on saanut naimatarjouksen ja että hän jo on myöntynyt siihen, jonka täten heti kiiruhdan ilmottamaan sinulle. Ja vaikkakin tämä asia on suoritettu sinulta neuvoa kysymättä, et kai sentään, toivon minä, suuttune minuun tai sisareesi, sillä kuten itse tulet huomaamaan asian kulusta, olisi viivyttely, kunnes olisimme saaneet sinulta vastauksen, ollut meille mahdotonta. Ethän sinäkään olisi poissaolevana osannut tyydyttävästi arvostella kaikkea. Asia siis suoritettiin ilman sinua. Mies on hovineuvos, nimeltään Pietari Petrovitsh Lushin, Marfa Petrovnan kaukainen sukulainen; Marfa Petrovna on juuri vaikuttanut paljon asian syntyyn. Se alkoi sillä, että mies viime mainitun välityksellä ilmasi haluavansa tehdä tuttavuuttamme. Hän otettiin luonnollisesti hyvin vastaan, joi kahvia luonamme ja lähetti meille seuraavana päivänä kirjeen, jossa hän esitti asiansa sangen kohteliaasti ja pyysi nopeaa ja ratkaisevaa vastausta. Hän on sangen kokenut ja toimelias mies, ollen aikeissa matkustaa Pietariin, niin että joka minuutti on hänelle kallis. Me luonnollisesti alussa hämmästyimme suuresti tämän odottamattoman kosinnan johdosta ja neuvottelimme ja harkitsimme asiaa keskenämme kokonaisen päivän. Mies on luotettava ja huolettomassa asemassa oleva, hoitaa kahta virkaa ja omaa sitä paitsi varallisuutta. Tosin on hän jo neljänkymmenen viiden vuoden vanha, mutta hänellä on vielä jotenkin miellyttävä ulkomuoto ja voi vielä miellyttää naisia. Yleensä on hän sangen varma ja kunnollinen mies, vähän vain kärtynen ja ylpeähkö. Mutta ehkä ensi silmäyksellä vain näyttää siltä. Pyydän sentähden sinulta, Rodja-kulta, etukäteen, ettet tuomitse häntä kovin äkkipikaisesti, kuten tapasi on, vaikkakin hänessä olisi jotain, joka sinussa voisi herättää vastenmielisyyttä ensi kerran kohdatessanne. Luultavasti saat hänet nähdä jotenkin pian Pietarissa. Minä sanon tämän kaiken vain varovaisuudesta, vaikkakin olen vakuutettu siitä, että hän tekee sinuun miellyttävän vaikutuksen. Sillä jos ihmisiä on tuomittava oikein, niin on se tehtävä perinpohjaisesti ja opittava tuntemaan heidät siten vähitellen, ettei tapahtuisi erehdystä tai etteivät ennakkoluulot johtaisi harhaan, jota perästä päin ehkä joutuisi

katumaan ja oikomaan. Mutta Pietari Petrovitsh on kaikesta päättäen sangen kunnianarvonen mies. Kun hän kävi meillä ensi kerran, ilmoitti hän meille, että hänellä oli varmat periaatteet, mutta että hänellä oli, kuten hän lausui, 'nuorimman sukupolvemme mielipiteitä' ja oli kaikkien ennakkoluulojen leppymätön vihollinen. Hän sanoi paljon muutakin, sillä hän näyttää olevan vähän turhamainen ja pitää siitä, että häntä kuunnellaan. Mutta sehän ei ole juuri mikään vika. Minä ymmärrän luonnollisesti ainoastaan vähän siitä, mutta Dunja sanoi, että jos kohta hän ei olekaan tavattoman suuresti sivistynyt mies, niin on hän kuitenkin järkevä ja luultavasti hyvä. Sinähän tunnet sisaresi luonteen kaikin puolin, Rodja. Hän on lujaluonteinen, järkevä, kärsivällinen ja jaloluonteinen tyttö, vaikkakin hänellä on tulinen sydän, jota olen koettanut taltuttaa. Itsestään selvää on, ettei hänen sen enempää kuin miehenkään puolelta ole puhetta mistään todellisesta rakkaudesta. Mutta Dunja ei ole yksistään järkevä, vaan myöskin jalo tyttö, enkeli, joka pitäisi miehensä onnellistuttamista velvollisuutenaan. Mies huolehtii luonnollisesti myös tavallaan hänestä, siinä suhteessa ei meillä ole vielä mitään epäilyn syytä, vaikkakin tämä asia, se minun täytyy tunnustaa, on nopeasti kypsynyt. Sitä paitsi on mies myös sangen kaukonäköinen ja pitää luonnollisena sen, että hänen oma avio-onnensa varmistuu sitä mukaa kuin Dunetshka onnellistuu. Mitä muuten tulee johonkin luonteitten eroavaisuuteen, joihinkin vanhoihin tottumuksiin tai joihinkin erimielisyyksiin (joita ei voida välttää mitä onnellisimmista avioliitoissa), sanoi Dunetshka minulle voivansa luottaa itseensä, sekä ettei ollut pienintäkään rauhottomuuden syytä. Hän voisi kärsiä paljon, jos vain heidän keskinäinen suhteensa perustuisi rehellisyyteen ja oikeuteen. Tuntuipa esim. minustakin alussa, hänen olemuksensa vähän vastenmieliseltä. Mutta sehän voi sangen hyvin johtua siitä, että on suoraluonteinen. Varmastikin on asianlaita siten. Niinpä lausui hän muun muassa toisella käynnillään, saatuaan Dunjan myöntävän vastauksen, päättäneensä naida sellaisen kunniallisen tytön, jolla ei ollut myötäjäisiä ja ennen kaikkea sellasen, joka oli otellut elämän kanssa. Sillä, selitti hän, miehen ei sovi joutua vaimolleen mistään kiitollisuuden velkaan; paljon parempi on, jos vaimo pitää miestänsä hyväntekijänään. Tahdon lisätä, että hän ehkä lausui sen hienommalla ja kohteliaammalla tavalla, kuin minä sen kirjoitan, sillä en muista enää hänen sanojaan, vaan muistan ainoastaan ajatuksen. Sitä paitsi ei hän sanonut sitä missään erityisessä tarkoituksessa, vaan nähtävästi ajattelemattomuudessaan, keskustelun kuumuudessa. Koettipa hän vielä jälkeinpäin korjata ja miedontaa lausuntoaan. Mutta minusta se tuntui kuitenkin vähän vastenmieliseltä, kuten sanottu, ja sen sanoin myös myöhemmin Dunjalle. Mutta hän vastasi minulle vallan harmistuneena: 'Sanat ovat vallan toista kuin teko', ja onhan se todellakin totta. Ratkaisun edellisenä yötä ei Dunetshka saanut unenrahtuakaan silmiinsä. Luullessaan minun nukkuvan nousi hän vuoteeltaan ja käveli koko yön edes

ja takasin lattialla. Vihdoin hän polvistui pyhimyksenkuvan eteen ja rukoili kauvan ja kiihkeästi. Seuraavana aamuna ilmotti hän minulle päättäneensä antaa myöntävän vastauksen.

"Olen puhunut siitä, että Pietari Petrovitsh nyt matkustaa Pietariin. Hänellä on tärkeitä toimia ja hän aikoo avata siellä yleisen asian-ajotoimiston. Hän on jo pitemmän aikaa toiminut oikeusjutuissa ja asioissa. Juuri näinä päivinä hän voitti erään tärkeän oikeusjutun. Eräs syy, jonka vuoksi hän myös tahtoo Pietariin, on se, kun hänellä on tärkeä asia esillä senaatissa. Siten, Rodja-kultani, voi hänestä olla sinulle kaikissa suhteissa suurta hyötyä, ja me, Dunja ja minä, uskomme, että sinä jo tästä päivästä alkaen ratkaisevasti alat virkaurasi ja että siis voit nähdä tulevaisuuden valoisana edessäsi. Oi, jospa kaikki tämä myös tapahtuisi! Se olisi sellainen onni, että sitä voisi vain pitää kaikkivaltiaan erikoisena armonosotuksena meitä kohtaan. Dunjan on se tuuma vallan temmannut mukaansa. Me mainitsimme siitä joitakin sanoja Pietari Petrovitshille. Mutta hän vastasi varovasti ja sanoi, että hän luonnollisestikin tarvitsee kirjurin ja että hän luonnollisestikin ottaa mieluummin sukulaisen kuin vieraan leipiinsä, jos tämä vain on tarpeeksi kelvollinen sanottuun toimeen (ikäänkuin et sinä kelpaisi siihen?) Mutta hän lausui myös epäilyksensä sen suhteen, jäisikö sinulle opintojesi ohella aikaa työskennellä hänen konttorissaan. Sillä kertaa jäi asia siihen, mutta Dunja ei ole sittemmin voinut ajatella mitään muuta. Hän on pelkkänä tulena ja liekkiä asian puolesta ja tekee suuria suunnitelmia saadakseen nähdä sinun jolloinkin tulevaisuudessa ottavan osaa Pietari Petrovitshin asianajotoimeen, ehkäpä osakkaanakin, sitä suuremmalla syyllä, kun sinä olet lakitieteellisessä tiedekunnassa. Minä olen hänen kanssaan samaa mieltä, Rodja, ja otan osaa hänen suunnitelmiinsa ja toiveihinsa. Kaikkihan puhuu sen puolesta, että siten tulee tapahtumaan, se tahtoo sanoa, ellei Pietari Petrovitsh vallan odottamatta asettuisi sitä vastaan (syystä ettei hän vielä tunne sinua). Mutta Dunja on vallan vakuutettu siitä, että hän voi saavuttaa kaiken vaikutusvallallaan tulevaan mieheensä. Luonnollisestikin olemme varoneet lörpöttelemästä suunnitelmiamme Pietari Petrovitshille; ennen kaikkea olemme täysin vaijonneet sen toivomme johdosta, että sinusta tulisi hänen osakkaansa.

"Hän on sangen selvästi ajatteleva ihminen ja ottaisi vallan varmastikin moiset mielikuvituksemme jotenkin kuivakiskosesti vastaan. Ei ole Dunja enempi kuin minäkään lausunut hänelle halaistua sanaakaan siitä, että me hartaasti toivomme hänen auttavan sinua ja tukevan rahoillaan siksi, kunnes olet lopettanut opintosi yliopistossa. Emme ole puhuneet siitä, koska se ensinnäkin seuraa itsestään ja koska hän varmasti tarjoutuu sen tekemään ilman että tuhlaamme siihen sanaakaan (voisikohan hän kieltää Dunjalta sitä?) Sinustahan voisi sitä paitsi tulla hänen oikea kätensä konttorissa, eikä sinun tarvitsisi ottaa vastaan hänen apuaan armopalana,

vaan hyvin ansaittuna palkkanasi. Sillä lailla tahtoo Dunja sen järjestää ja minä olen yhtä mieltä hänen kanssaan. Toiseksi emme ole hänelle siitä puhuneet, syystä että tahdon saada sinut kohta tapahtuvassa kohtauksessanne yhdenarvoiseksi hänen kanssaan. Kun Dunja lämmöllä puhui sinusta hänelle, vastasi hän, että hänen on itsensä nähtävä sinut ja kuitenkin katsottava hyvin tarkkaan, ennenkuin voi muodostaa itselleen mielipidettä jostakin ihmisestä. Siksi tahtoi hän ensin oppia tuntemaan sinut, ennenkuin hän lupaa mitään varmaa sinun suhteesi... Tiedätkö mitä, kallehin Rodjani, minusta tuntuu kypsyyneen harkinnan jälkeen siltä kuin tekisin kaikissa tapauksissa paraiten rupeamalla elämään itsekseni, kuten tähänkin asti, enkä muuttaisi häitten jälkeen heidän luokseen. (Tätä en sano ollenkaan Pietari Petrovitshin vuoksi, vaan vallan itseni tähden, täysin henkilökohtaisista syistä, joita ehkä voitaisiin sanoa vanhan lesken hupsutuksiksi). Olen täysin vakuutettu siitä, että Pietari Petrovitsh on niin jalo ja hienotunteinen, että hän kehottaa minua olemaan eroamatta tyttärestäni, ja vaikkakaan hän ei vielä ole sanonut siitä sanaakaan, niin on se kai hänen mielestään vallan luonnollista. Mutta minä kieltäydyn siitä. Olen usein elämässäni huomannut, etteivät anopit ole miehille ollenkaan mieluisia, ja sitäpaitsi, en minä tahdo olla kenenkään pienimpänäkään taakkana, tahdon myös mieluummin säilyttää vapauteni, niinkauan kuin minulla on palakin omaa leipää suuhun pantavaksi ja lapsia sellaisia kuin sinä ja Dunetshka. Jos mahdollista, tahtoisin asua teidän kummankin läheisyydessänne. Sillä näetkö, Rodja, olen säästänyt kaikkein paraimpani kirjeeni loppuun: tiedä, rakas ystäväni, että me ehkä piankin näemme toisemme ja saamme kolmivuotisen eron jälkeen kaikin kolmin uudelleen syleillä toisiamme. Se on jo *varmasti* päätetty, että minä ja Dunja tulemme Pietariin. Mutta sitä en vielä tiedä tarkalleen, koska. Joka tapauksessa se tapahtuu pian, sangen pian, ehkä jo ensi viikolla. Kaikki riippuu vallan Pietari Petrovitshin toimista. Pietariin tultuaan ilmottaa hän kohta meille. Hän tahtoo erikoisista syistä kiiruhtaa häitä ja määrätä, jos vain mahdollista, häpäivän ennen paaston loppua. Ellei se kävisi laatuun niin nopeasti, tulee se tapahtumaan kuitenkin heti jälkeen Marian taivaaseennousupäivän. Oi, miten onnellisena silloin painan sinut sydäntäni vastaan! Dunja on suunniltaan jälleennäkemisen ilosta ja sanoipa hän kerran leikillään, että hän vain siitä syystä menee naimisiin Pietari Petrovitshin kanssa. Hän on enkeli! Hän ei nyt kirjota sinulle, vaan pyytää ainoastaan sanomaan sinulle, että hänellä on niin paljon puhuttavaa kanssani, sangen paljon, ettei hänellä ole rohkeutta ottaa kynää käteensä. Muutamalla rivillä ei hän saisi sanotuksi mitään kunnollista, vaan saattaisi itsensä kiihtyneeksi. Hän syleilee sinua mitä sydämellisimmin ja lähettää sinulle lukemattomia suuteloja. Mutta vaikkakin me siis ehkä piankin saamme nähdä toisemme, tahdon kuitenkin näinä päivinä lähettää sinulle niin paljon rahaa kuin mahdollista. Nyt, kun kaikki tietävät, että Dunetshka menee naimisiin Pietari

Petrovitshin kanssa, on luottoni äkkiä kohonnut ja minä tiedän varmasti, että Atanasius Ivanovitsh lainaa minulle aina viiteenkahdeksatta ruplaan etukäteen eläkettäni vastaan, niin että ehkä lähetän sinulle viidestäkolmatta kolmeenkymmeneen ruplaan. Mielelläni tahtoisin lähettää sinulle enemmän, mutta minä pelkään matkamme kustannuksia. Ja vaikkakin Pietari Petrovitsh on ollut niin hyvä, että on ottanut osan matkakustannuksista osalleen, hän tahtoo nimittäin toimittaa tavaramme ja suuren matka-arkkumme (tavalla tai toisella tuttavuuden avulla) pääkaupunkiin, niin täytyy meidän sentään ajatella tuloamme Pietariin ja sitä, ettei siellä heti sovi ensi päivänä näyttäytyä lantittomana. Olemme sitä paitsi tehneet Dunetshkan kanssa mitä tarkimman arvion. Itse matka ei paljoa maksa. Rautatielle on meiltä ainoastaan yhdeksänkymmentä virstaa ja me olemme jo joka tapauksessa tehneet ajosta sopimuksen erään talonpoikaisajurin kanssa. Lopun matkaa ajamme sitten reippain mielin kolmannessa luokassa, niin etten ainoastaan toivo, vaan olen varma siitä, että voin sinulle lähettää kolmekymmentä ruplaa. Mutta nyt saa riittää; kaksi arkkia paperia olen kirjottanut täyteen reunojaan myöten ja nyt ei enää ole tilaa enemmälle; siinä on koko historiamme. Mutta kylläpä olikin tapauksia kertynyt koko joukko! Nyt, Rodja-kallehin, syleilen sinua. Voi hyvin piakkoin tapahtuvaan kohtauksemme saakka. Annan sinulle äidin siunaukseni. Rakasta Dunjaa, sisartasi, rakasta häntä yhtä paljon kuin hän sinua ja tiedä, että hän rakastaa sinua tavattomasti, paljon enemmän kuin itseään. Hän on enkeli, mutta sinä, Rodja, sinä olet kaikkemme, toivomme, tukemme. Jos vain sinä olet onnellinen, niin olemme sitä kaikki. Rukoiletko vielä Jumalaa, Rodja, kuten ennen, ja uskotko myös Luojamme ja Lunastajamme hyvyyteen? Minä pelkään, että se uusi epäusko on alkanut versoa sydämässäsi! Jos niin on, niin tahdon rukoilla puolestasi. Muistatko vielä, rakas poikani, kun sinä isäsi eläessä istuit polvellani ja sopersit rukouksiasi ja miten onnellisia me kaikki silloin olimmekaan! Voi nyt hyvin, tai oikeammin, — kohtaamiin! Syleilen sinua sydämellisesti, sydämellisesti ja suutelen sinua lukemattomia kertoja."

Viimeiseen hengenvetoonsa saakka

Pulcheria Raskolnikovasi.

Melkein koko ajan kuin Raskolnikov luki, aina kirjeen alusta saakka, olivat hänen kasvonsa kosteat kyynelistä. Mutta lopetettuaan oli hän kalpea, kasvonpiirteet vääntyneet kuin halvauksen saaneella ja ilkeä, katkera hymy suupielissä. Hän painoi kasvonsa ohueen, vanhaan patjaansa ja istui kauvan, kauvan ajatuksiinsa vaipuneena. Hänen sydämensä tykytti kiivaasti, hänen sielussaan kuohui ja pauhasi. Vihdoin tuntui huone-rähjä liian hiostavalta ja ahtaalta; olihan kaapin tai matka-arkun kaltainen. Sekä ajatukset että silmät tahtoivat tilaa. Hän tarttui lakkiinsa ja läksi ulos. Nyt ei hän pelännyt kohdata ketään portaissa. Hän ei yhtään sitä ajatellutkaan. Hän

suuntasi kulkunsa Vasili-Ostroville päin pitkin V——n prospektia, ikäänkuin hänellä olisi ollut kiire työhön. Mutta tapansa mukaan kulki hän väliä pitämättä tiestä, puhuen itsekseen, milloin hiljaa, milloin jotenkin kovaa, niin että hän kiinnitti ohikulkijain huomion itseensä. Jotkut pitivät häntä päihtyneenä.

IV.

Äidin kirje tuotti hänelle tuskaa. Mutta itse pääseikan suhteen ei hänellä jo lukiessaankaan ollut mitään epäilystä. Pääseikassa oli hänen päätöksensä vakaa, järkähtämättömän vakaa: "Näitä häitä ei vietetä minun eläissäni, ja moinen herra Lushin menköön helvettiin!"

"Sillä tämä seikka on aivan päivän selvä", mutisi hän itsekseen ja naurahti pahanilkisesti riemuiten päätöksensä johdosta. — "Ei, äiti kulta, ei, Dunja, ette te minua petä!... Ja vielä pyytävät anteeksi, etteivät pyytäneet neuvoa minulta, vaan päättivät asian minun tietämättäni! Jopa jotakin! Arvelevat, ettei sitä nyt enää voi purkaa: mutta katsokaammepa, voiko, vai eikö voi! Lorua vain tuo tuollainen puhe, että Pietari Petrovitsh muka olisi sangen kokenut mies, niin kokenut mies, ettei voi mennä naimisiinkaan muualla kuin postivaunuissa, niin, tuskinpa muualla kuin rautateilla. Ei, Dunetskani, minä huomaan ja ymmärrän mistä sinulla olisi niin *paljon* puhuttavaa kanssani; minä tiedän mitä sinä olet miettinyt yöt läpeensä, kulkenut huoneessasi, ja minkä vuoksi rukoilit Kasanin Jumalan äitiä, joka on äidin vuoteen vieressä. Golgatalle kulkeminen on sangen raskasta. Hm... Tämä merkitsee jo ratkaisevaa päätöstä: kokeneelle järki-ihmiselle tahdot kihlautua, Avdotja Romanovna, pääomaa omaavalle (*jo* pääomaa omaavalle, se kuuluu sirommalta, luotettavammalta), kahta virkaa hoitavalle ja nuorimman sukupolvemme mielipiteitä omaavalle (kuten äiti kirjottaa). Näyttähän hän hyvältä, kuten Dunetshka huomauttaa. Tämä '*näyttää*', on mitä verrattominta!... Ja Dunja kun menee naimisiin tämän '*näyttämisen*' perusteella!... Suuremmoista, suuremmoista!...

"Mutta uteliaspa olisin tietämään, miksi äiti kulta kirjotti minulle '*nuorista sukupolvista?*' Olisikohan se vain henkilön luonteen kuvaamista, tai tarkoituksessa synnyttää minussa hyvä käsitys herra Lushinista? Oi, noita viekkaita! Uteliaisuudesta haluaisin vielä selityksen erääseen toiseen seikkaan: missä määrin molemmat naiset olivat vilpittömiä toisilleen tuona päivänä ja tuona yönä ja koko sitä seuraavana aikana? Mahtoivatkohan he keskenään puhua suutansa puhtaiksi, vai käsittivätköhän molemmat, että sitä, mikä heillä kummallakin oli sydämellään ja ajatuksissaan ei tarvinnut ilmaista, eikä sen johdosta turhaan sanoja haaskata? Luultavasti on asianlaita sellainen; kirjeessähän on, että herra Lushin näytti äidistä vastenmieliselle, *hiukkasen vain*, mutta naivi äiti kultapa kääntyi Dunjan puoleen

huomautuksineen. Mutta tämä suuttui luonnollisestikin ja 'vastaili harmistuneena'. Luonnollisestikin! Kukapa ei suutahtaisi, kun asia on selvä ilman naivia kysymyksiäkin, ja kun jo on päätetty, ettei siitä enää tarvitse keskustella. Ja mitä hän vielä kirjottaa minulle: 'Rakasta Dunjaa, Rodja, sillä hän rakastaa sinua enemmän kuin itseään'; eivätköhän vaan omantunnon soimaukset salaisesti vaivaa häntä sen johdosta, että suostui uhraamaan tyttärensä poikansa hyväksi? 'Sinä olet tukemme, kaikkemme!' 'Oi, äitikulta!...' Viha kiehui hänessä yhä voimakkaampana, ja olisipa hän nyt kohdannut herra Lushinin, olisi hän luultavasti iskenyt hänet hengiltä!

"Hm ... se on totta", jatkoi hän ajatusten myllertäessä hänen päässään, "se on totta, että ihmistä on lähestyttävä vitkalleen ja varovasti, jotta hänet oppisi tuntemaan; mutta herra Lushinista ei voi päästä selville. Pääseikka on, että hän on kokenut mies ja näyttää hyvältä:" onko se leikkiä, kun ottaa huolehtiakseen omalla kustannuksellaan toisten suuresta matka-arkusta! Eikö hän silloin ole hyvä? Ja kuitenkin ovat molemmat, *morsian* ja äiti, tilanneet talonpojalta matolla peitetty kärryt (olen itse ajanut sellasilla!). Eipä haittaa! Ainoastaan yhdeksänkymmentä virstaa, "mutta sitten ajamme reippain mielin kolmannessa luokassa", tuhat virstaa. Kyllä se onkin järkevää! Mutta mitä te, herra Lushin ajattelette? Onhan hän teidän morsiamenne... Ettekö te voi käsittää, että äidin täytyy matkaansa varten lainata eläkettään vastaan? Tietystikin, mutta sehän paljastaa asian kauppamaisen luonteen. Yhteiseen voitto-osuuteen perustuvassa liikeyrityksessä jaetaan liikekustannuksetkin tasan kummallekin osanottajalle; "suola ja leipä yhteistä, mutta tupakka erikseen", kuten sananlasku sanoo. Ja tässäkin tuo kokenut mies vetää heitä hieman nenästä: matkatavaroista menee halvempi maksu kuin heidän matkastaan, ehkeivät maksa kopekkaakaan. Eivätköhän he molemmat huomaa sitä, vai eivätköhän tahallaan tahtone sitä huomata? Ja tietystikin he ovat tyytyväisiä, sangen tyytyväisiä! Ja he kai ajattelevat, että tämä on vain kukkasia, kyllähän hedelmät tulevaisuudessa kypsyvät! Mutta mikä tärkeintä: se ei ole saituruutta, eikä ahneutta, vaan kaiken *pohjasävy!* Tietysti tämä on tuleva, häitten jälkeinen ääni, ennustus... Ja äiti parka, mitä kaikkea kuitenkin jo haaveilee! Ja mitenkä hän tulee Pietariin? Kolme hopearuplaa eli kaksi "lippua" mukanaan, kuten tuo akka tapaa sanoa ... hm! Millä hän sitten toivoo Pietarissa elävänsä? Tietystikin hän on jo jostakin syystä ennättänyt saada tietää, *ettei hän voi* asua Dunjan kanssa yhdessä häitten jälkeen, ei ensi aikoinakaan! Tuo lempeä mies on varmastikin antanut sen tiedoksi, paljastanut, vaikkakin äiti kaikin voimin taistelee moista otaksumaa vastaan: "Itse, muka, kieltäydyn". Mihin hän nyt ryhtyy, mihin luottaa: sadankahdenkymmenen ruplan eläkkeeseensäkö, kun siitä laskee pois Atanasius Ivanovitshin velan? Talvikauluksia hän osaa kutoa ja kalvosimia ommella, ja turmelee vanhat silmänsä sillä. Ja talvikauluksilla voi hän kaikkiaan ansaita

ainoastaan kaksikymmentä ruplaa vuodessa entisten sadankahdenkymmenen ruplansa lisäksi, sen minä tiedän ennestään. Hän siis luottaa herra Lushinin jalotunteisuuteen: itse hän muka tekee esityksen, tarjoaa hänelle! Pidä vain taskusi avoinna! Mutta niin on aina näitten Schillerin kauniitten sielujen laita: viimeiseen hetkeen saakka koristavat ihmistä riikinkukon sulilla, viime hetkeen saakka toivovat vain parasta, eivätkä ota huonoa lukuun ollenkaan; ja vaikkakin aavistavat, millainen mitalin takapuoli on, niin välttävät he kuitenkin ratkasevan sanan sanomista ajoissa. He pelkäävät jo ajatellakin sellaista; taistelevat kaikin voimin totuutta vastaan aina siksi kunnes heidän kaunistamansa ihminen vetää heitä nenästä. Halusta tahtoisin tietää, onko herra Lushinilla ritarimerkkiä; lyönpä vetoa, että hänellä on pyhä Anna napinlävessä ja että hän käyttää sitä hankkioitten ja kauppiaitten luona päivällisillä. Ehkäpä hän näyttelee sitä häissäänkin! [Pyhän Annan ritarimerkki on seitsemäs Venäjän kahdeksasta ritarimerkistä; se annetaan vain henkilö- eikä perinnölliselle aatelille.] Periköön hänet sitä paitsi vaikkapa piru!"...

"Niin ... jääköön äiti, Jumala olkoon hänen kanssaan, hänhän on sellainen kuin on. Mutta Dunja? Dunetshkan, rakkaimpani, kyllä tunnen! Olithan sinä silloin jo kaksikymmenvuotias, kun viimeksi näimme toisemme: opinhan minä jo tuntemaan luonteesi! Äiti kirjoittaa, että 'Dunetshka voi kärsiä paljon'. Sen minä kyllä tiesin. Sen minä tiesin ja kaksi ja puoli vuotta olen ajatellut juuri sitä, että 'Dunetshka voi kärsiä paljon'. Jo se, että hän voi kärsiä herra Svidrigailovia kaikkine seurauksineen, todistaa sitä, että hän voi kärsiä sangen paljon. Ja nyt kuvittelee hän yhdessä äidin kanssa voivansa kärsiä herra Lushinia, joka jo ensi käynnillään selvitteli teoriaansa niiden naisten oivallisuudesta, jotka naimisiin mennessään pääsevät kurjuudestaan ja tällöin joutuvat kiitollisuuden velkaan miehilleen. Mutta jos nyt otaksumme, että hän puhui itsensä pussiin, vaikkakin on järkevä mies (sellainen, ettei ehkä sentään puhunutkaan ajattelemattomuuksia, vaan tahtoi ainoastaan heti osottaa katsantokantansa), mutta mitä sanoo Dunja, Dunja? Kyllä hän on käsittänyt tuon miehen; voiko hän elää hänen kanssaan? Kyllä hänen olisi parempi syödä yksinään mustaa leipää ja juoda vettä kuin myydä sieluaan ja siveellistä vapauttaan mukavasta elämästä; kyllä hänen ei pitäisi tehdä sitä, vaikkapa saisi koko Sleswig-Holsteinin, puhumattakaan jostakin herra Lushinista. Ei, sellainen ei Dunja ollut silloin, kun minä hänet tunsin, — eikä hän nytkään vielä ole muuttunut! Mitäpä sanoisin! Vaikeata oli sietää Svidrigailovin perhettä, vaikeata on myöskin kaiken elämänsä kihnuttaminen kotiopettajattarena kahden sadan ruplan palkalla kuvernementissa, mutta kuitenkin minä tiedän, että sisareni mieluummin menee neekeri orjuuteen istutuksille tai lättiläiseksi Itämerenmaakuntain saksalaisille kuin alentuu kahlehtimaan sieluansa ja siveellistä tuntoansa mieheen, jota hän ei voi kunnioittaa ja jonka kanssa hänellä ei

ole mitään tekemistä, — ikuisiksi ajoiksi ja yksistään henkilökohtaisten etujen vuoksi! Ja vaikkapa herra Lushin olisi mitä puhtainta kultaa tai väärentämätön briljantti, eipä hän vielä silloinkaan taipuisi herra Lushinin lainmukaiseksi vuodetoveriksi! Miksi hän nyt suostuu? Mikä on syynä siihen? Mikä arvotuksen ratkaisu? Asia on selvä: oman itsensä, mukavuutensa vuoksi, vieläpä kuolemasta pelastuakseenkaan ei hän olisi itseänsä myynyt, mutta toisen edestä hän sen tekee! Rakkaan, jumaloimansa ihmisen hyväksi hän myy itsensä! Kas tässä koko selvitys: veljensä, äitinsä hyväksi hän myy itsensä! Myy kaiken! Tällaisessa tapauksessa me panemme alttiiksi kunniantuntomme, vapauden, mielenrauhan, jopa omantuntomme, kaiken, kaiken laahaamme markkinoille. Vaikka menköönkin elämä, kunhan vain nämä rakastamamme olennot olisivat onnellisia! Vieläpä enemmänkin: hankimme itsellemme todisteita, käymme jesuiittain koulua ja rauhoitumme sillä, koetamme tulla vakuutetuiksi siitä, että se on välttämätöntä, aivan välttämätöntä hyvän tarkoitusperän saavuttamiseksi. Sellaisia me olemme, se on päivän selvää. Selvää on myös se, ettei tässä ole kysymystä mistään muusta kuin Rodion Romanovitsh Raskolnikovista ja aivan ensi sijassa hänestä. Ja varmaa on, että sisar voi perustaa hänen onnensa, pitää häntä yliopistossa, tehdä liikkeen osakkaaksi, tehdä hänen koko tulevaisuutensa suruttomaksi; voipa hänestä tulla rikaskin mies, arvokas, kunnioitettava, ja lopuksi hän ehkä päättää päivänsä kuuluisana miehenä! Mutta äiti? Mutta nythän on kysymyksessä Rodja, kallis Rodja, esikoinen! Miksikäs ei moisen esikoisen hyväksi voisi uhrata sellaista tytärtä! Oi, te lempeät ja epäoikeudelliset sydämet! Mekö ottaisimme vastaan samankaltaisen uhrin kuin Sonetshkan! Sonetshka Marmeladova, ikuinen Sonetshka, niin kauan kuin maailma on olemassa! Oletteko molemmat tarkasti harkinneet, miten suuri uhri se on? Oletteko? Onko teillä voimia sellaiseen? Onko siitä mitään hyötyä, onko se järkevää? Tiedätkö myös, Dunetshka, ettei Sonetshkan uhri ole olenkaan alempi kuin sinun uhrisi herra Lushinille mennessäsi? 'Rakkaudesta ei voi olla kysymystäkään,' kirjottaa äiti. Mutta ellei rakkaus tai kunnioitus voi tulla kysymykseen, vaan päinvastoin, vieläpä inho, ylenkatse ja vastenmielisyys, niin mitä siitä silloin tulee? Ja voipa vielä sattua, että hän joutuu sellaiseen asemaan, että on pakotettu 'pysymään puhtaana'. Eikö niin? Ymmärrättekö, ymmärrätkö, ymmärrättekö te, mitä tämä puhtaus merkitsee? Ymmärrättekö, että Lushinin puolison puhtaus on vallan samaa kuin Sonetshkan puhtaus, mutta voipa se olla huonompaakin, inhottavampaa, alempaa, syystä että Dunetshka katsoo myös siihen, että hänelle jää hiukkanen mukavuuttakin, kun sitä vastoin toisessa tapauksessa oli kysymyksessä aivan yksinkertaisesti nälkäkuolema! Kalliimpi, kalliimpi hinta on tällä puhtaudella, Dunetshkani! Ja elleivät voimasi sitten riitä, tulee katumus! Entä miten paljon kaikilta salattua huolta, surua, kirouksia, kyyneleitä, sillä ethän sinä ole mikään Marfa Petrovna? Ja mitenkä äidin silloin

käynee? Onhan hän jo nytkin rauhaton, tuskastunut; entäpä silloin, kun hän huomaa kaiken selvästi? Ja minun?... Mitähän he molemmat ovat tosiaankaan ajatelleet minusta? En tahdo teidän uhrienne, Dunetshka, en tahdo äiti! Sillä lailla ei saa tapahtua niin kauan kuin minä elän, ei saa tapahtua, ei koskaan! En suostu siihen!"

Äkkiä hän heräsi mietteistään ja pysähtyi.

"Se ei saa tapahtua? Mutta mitä sinä teet ehkäistäksesi sen tapahtumasta? Kiellät sen? Mutta mikä oikeus sinulla on sellaiseen? Mitä sinä voit luvata heille siitä, että saat sellaisen oikeuden? Pyhittää heille kaiken elämäsi, koko tulevaisuutesi, *kun olet lopettanut opintosi ja saanut paikan*? Sen jo tunnemme, se on epävarmaa, mutta nyt? Mutta nyt on tehtävä jotakin aivan heti, ymmärrätkö? Vaan mitäpä sinä nyt teet? Elät heidän kustannuksellaan. Heillähän on vain tuo sadankahdenkymmenen ruplan eläke! Miten sinä, tuleva miljoneeri, Zeus, joka määrää heidän kohtalonsa, suojelet heitä Svidrigailovin perheeltä ja Atanasius Ivanovitsh Vahrushinilta? Ehkä kymmenen vuoden päästä? Mutta kymmenessä vuodessa ennättää äiti tulla sokeaksi ompelemisesta ja kutomisesta ja ehkä myös kyynelistä; näännyy nälkään, ja sisar? Niin, ajatteles, miten sisaren voi käydä kymmenen vuoden kuluttua tai miten hänen on käynyt noina kymmenenä vuonna? Arvaatkos?"

Siten vaivasi ja kiusasi hän itseään näillä kysymyksillä, tuntien siitä jonkinlaista mielihyvääkin. Muuten eivät nämä kysymykset olleet mitään uusia, äkkipikaisia, vaan vanhoja, väsyttäviä. Ne olivat jo kauvan kiduttaneet häntä särkien hänen sydämensä. Jo kauvan sitten oli hänessä syntynyt tämä tuska, lisääntynyt, pukeutuen kauheaan, julman ja fantastisen kysymyksen muotoon, joka kidutti hänen sydäntään ja mieltään, vaatien välttämättömästi ratkaisua. Ja nyt tapasi häntä äidin kirje salaman lailla. Se oli selvää, ettei nyt sopinut surra, kärsiä passiivisesti sen johdosta, etteivät kysymykset olleet ratkaistavia, vaan nyt oli ehdottomasti tehtävä jotakin, ja heti paikalla, mitä pikimmin. Nyt oli päätös tehtävä, millainen tahansa, tai...

"Tykkänään kieltäydyttävä elämästä!" huudahti hän äkkiä kiihtyneenä, "tai kuuliaisesti kannettava kohtaloa, millainen se lieneekin, kerta kaikkiaan kuoletettava itsessä kaikki, kieltäydyttävä kaikesta toimimisen, elämisen ja rakastamisen oikeudesta!"

"Käsitättekö, käsitättekö, hyvä herra, mitä keinotonna oleminen merkitsee?" juolahti hänen mieleensä äkkiä Marmeladovin eilinen kysymys; "sillä joka ihmisellähän täytyy olla jokin suoriutumismahdollisuus"...

Äkkiä hän vavahti; eräs, samaten eilinen, ajatus juolahti hänen mieleensä. Mutta ei hän sen vuoksi vavahtanut, että tuo ajatus juolahti hänen mieleensä. Hänhän tiesi, hänhän *aavisti*, että se välttämättömästi "juolahti mieleen", jopa hän odotti sitä; eikä

tämä ajatuskaan ollut eilinen. Mutta ero oli siinä, että se kuukautta takaperin, vieläpä eilenkin, oli pelkkä haave, mutta nyt ... nyt ei se enää äkkiä näyttänyt haaveelta, vaan jossakin uudessa, kauheassa ja vallan tuntemattomassa valossa, ja nyt hän äkkiä sen käsitti... Hänen päätänsä pakotti ja hänen silmänsä himmenivät.

Hän katsahti kiireesti ympärilleen, hän etsi jotakin. Hänen teki mielensä istuutua ja hän etsi penkkiä; hän kulki silloin K——n puistikon poikki. Noin sadan askeleen päässä edessään näki hän penkin. Hän läksi sinne mahdollisimman nopeasti; mutta matkalla tapahtui hänelle pieni välinäytös, joka muutamaksi hetkeksi veti hänen huomionsa puoleensa.

Katsahtaessaan penkkiin huomasi hän noin kahdenkymmenen askeleen päässä edessään kulkevan erään naisen. Mutta alussa ei hän kiinnittänyt häneen enempää huomiota kuin muihinkaan edessään oleviin esineisiin. Hänelle oli jo usein tapahtunut esimerkiksi siten, ettei hän kotiin tultuaan ollenkaan muistanut tietä, mitä oli tullut; hän oli jo tottunut kulkemaan siten. Mutta tuossa edellä kulkevassa naisessa oli jotakin omituista ja jotakin jo ensi silmäyksellä silmiinpistävää, niin että hänen huomionsa heti alkoi suuntautua häneen, — alussa vastenmielisesti ja harmilla, mutta sitten yhä enemmän ja enemmän. Hänen teki äkkiä mielensä saada tietää, mikä tässä naisessa todellisuudessa oli niin omituista. Ensiksikin hän näytti vielä sangen nuorelta tytöltä, kulki moisessa kuumuudessa avopäin, ilman käsineitä ja auringonvarjoa, heiluttaen kummallisesti käsiään. Hänellä oli ollut silkkipuku, mutta sangen omituisesti puettu, tuskin napitettu, vyötäröistä alkaen takaa repeytynyt, kokonainen pala liehui sinne tänne. Paljaalle kaulalle oli heitetty pienoinen kaulahuivi, mutta se oli vallan vinossa. Sitä paitsi kulki tyttö epävakaaasti, kompastuen ja heiluen puoleen ja toiseen. Tämä kohtaaminen veti vihdoinkin Raskolnikovin kaiken huomion puoleensa. Hän ehätti tytön juuri penkin luona; mutta saavuttuaan penkin luo heittäytyi tyttö heti sen nurkkaan, painoi päänsä penkin selkänojaa vasten ja sulki silmänsä, nähtävästi tavattoman väsyneenä. Katsahdettuaan häneen arvasi Raskolnikov, että tyttö oli vallan juovuksissa. Omituista ja kauheata oli katsella moista näytöstä. Raskolnikov arveli jo erehtyneensä. Hän näki edessään peräti nuoret kasvot, noin kuusitoistavuotiaat, ehkäpä ainoastaan viisitoista, — pienet, vaaleaveriset, hauskat, mutta yhäni hehkuvat ja melkein pä turvonneet. Tyttö oli enää nähtävästi sangen vähän tajuissaan; toinen jalka lepäsi toisella, jonka vuoksi se oli paljastunut paljoa enemmän kuin olisi ollut soveliaista, ja kaikista merkeistä päättäen tajusi tyttö tuskin sitä, että hän oli kadulla. Raskolnikov ei istuutunut, eikä myöskään mielinnyt lähteä pois, vaan seisoi hänen edessään kahden vaiheella. Tämä puistikko on melkeenpä aina tyhjä ja nyt, kellon kolmatta käydessä, ei siinä ollut moisessa kuumuudessa tuskin ketään. Mutta syrjässä, noin kahdenkymmenen askeleen päässä

pysähtyi puistikon syrjään eräs herra, jonka, kaikesta päättäen, suuresti teki mieli lähestyä penkillä olevaa tyttöä joistakin erikoisista syistä. Hän oli luultavasti myös huomannut tytön jo kaukaa ja kiirehtinyt, mutta Raskolnikov tuli hänen tielleen. Hän silmäili häntä vihasesti, koettaen kuitenkin peittää sitä tältä, ja odotti kärsimättömästi sitä että tuo kiusallinen ryysyläinen läksisi tiehensä. Asia oli selvä. Herra oli noin kolmikymmenvuotias, voimakas, suuri, maidon ja veren värinen, punahuulinen, viiksikäs ja sangen keikarimaisesti puettu. Raskolnikov kuohahti tavattomasti; hänen teki äkkiä mielensä loukata jollakin lailla tuota paksua keikaria. Hän jätti tytön hetkeksi ja astui herran luo.

— Hei, te Svidrigailov! Mitä te tahdotte? huusi hän hänelle, puristellen nyrkkejään ja nauraen kiukusta vaahtoavilla huulillaan.

— Mitä tämä merkitsee? kysyi herra tuimasti, rypistäen silmäkulmiaan ja tarkastellen kysyjää kiireestä kantapäähän.

— Se merkitsee että menkää tiehenne!

— Kuinka sinä lurjus rohkenet!...

Ja hän kohotti keppinsä. Raskolnikov syöksyi hänen kimppunsa nyrkkeineen, ollenkaan ottamatta huomioon sitä, että tuo voimakas herra olisi voinut suoriutua vaikkapa kahdesta hänen laisestaan. Mutta tällä hetkellä tarttui joku lujasti häneen takaapäin ja heidän välissään oli poliisi.

— Riittää, herrani, olkaa tappelematta julkisilla paikoilla, minä pyydän. Mitä te tahdotte? Kuka te olette? kääntyi hän tuimasti Raskolnikovin puoleen, tarkastellen hänen rääsytystä pukuaan.

Raskolnikov katsahti häneen tarkkaavasti. Siinä oli luotettavat sotilaan kasvot, harmaaviiksiset ja poskilta parrottuneet; silmäys oli järkevä.

— Juuri teitä minä tarvitsen, huudahti hän, tarttuen poliisia käteen. — Minä olen entinen ylioppilas, Raskolnikov... Sen voitte myös tietää... Mutta lähtekää nyt kanssani, niin näytän teille jotakin, sanoi hän kääntyen vieraan puoleen.

Ja hän tarttui poliisia käteen, vetäen hänet penkin ääreen.

— Katsokaas, hän tuossa on vallan juovuksissa, tuli äsken puistikkoa pitkin. Kuka tietää mitä hänelle on tapahtunut, mutta eipä hän vaan näytä miltään ammattilaiselta. Varmastikin on hänet jossakin juovutettu ja sitten petetty ... ensi kerran ... ymmärrättekö? Ja sitten ovat ajaneet kadulle. Katsokaapa, mitenkä puku on repeytynyt, katsokaa, miten hän on puettu: varmasti on joku vieras vetänyt vaatteet

hänen ylleen, itse ei hän ole pukeutunut, tottumattomat miehen kädet ovat sen tehneet. Se on selvää. Ja nyt katsokaa tuonne: tuo minulle tuntematon keikari, jonka kanssa mieleni teki kohta tapella, ensi kerran hänet nähdessäni, on tarkastellut tuota juopunutta, tajutonta, ja nyt hänen tekee kauheasti mielensä astua hänen luokseen ja tarttua häneen ja viedä hänet — moisessa tilassa — jonnekin... Se on vallon varmaa; uskokaa vaan, etten minä erehdy. Itse minä näin, miten hän tarkkaili ja seurasi tyttöä, minä vain tulin hänen tielleen. Nyt hän odottaa sitä että läksisin tieheni. Kas nyt hän on vetäytynyt hieman taaksepäin ja on kiertävinään paperossia... Mitäpä tekisimme hänelle? Ajatelkaa, emmekö veisi tyttöä asuntoonsa?

Poliisi käsitti heti kaikki, ollen samaa mieltä. Lihavasta herrasta oli hän vallon selvillä, vaan ei tytöstä. Hän kumartui tarkastelemaan tyttöä lähemmin, ja hänen kasvoillaan kuvastui tavaton säälin tunne.

— Voi, mikä vahinko! sanoi hän päätään pudistaen, — vielä vallon lapsi. Petetty häntä on. Kuulkaas, neiti, alkoi hän puhutella tätä, — missä asutte? Tyttö avasi väsyneet, kellertävät silmänsä, katseli tylsästi kysyviin ja heilutti käsiään.

— Kuulkaa, sanoi Raskolnikov, — kas tässä (hän kopeloi taskuaan ja veti sieltä viimeiset kaksikymmentä kopekkaansa), ottakaa ajuri ja käskekää viemään tyttö asuntoonsa. Kunpa vain tietäisimme osotteen!

— Neiti, neiti, alkoi poliisi uudelleen, rahat saatuaan, — otan teille heti ajurin ja vien itse teidät kotiinne. Minne määräätte? Minne? Missä neiti asuu?

— Tiehenne!... Jättäkää minut rauhaan! mutisi tyttö ja viuhtoi taas käsillään.

— Voi, voi, miten ilkeätä! Voi, mikä häpeä, neitiseni, mikä häpeä! Poliisi pudisti taas päätään, häveten, säälien ja harmistuen. — Tämäpä vasta on toimi! sanoi hän Raskolnikoville taas pikipittäin tarkastellen häntä kiireestä kantapäähän. Tämäkin näytti hänestä epäiltävältä; olihan ryysyihin puettu ja antoi sentään rahat!

— Kohtasitteko hänet kaukaa täältä? kysyi hän häneltä.

— Sanoinhan jo, että hän kulki horjuen edelläni tässä puistikossa. Heti penkin luo saavuttuaan vaipui hän sille.

— Voi, Jumalani, mitä häpeällistä tapahtuukaan nykyään maailmassa! Noin kokematon ja jo juovuksissa! Varmastikin on hän petetty! Ja pukukin on repeytynyt... Voi, miten laajalle siveettömyys jo on levinnyt!... Ehkäpä hän on ylhäistäkin sukuperää, vaikka köyhää... Nykyään tapaa useita sellaisia. Näyttääpä melkein siltä kuin olisi hän hieno, kunnollinen neiti, — ja hän kumartui uudelleen tytön puoleen.

Ehkä oli hänelläkin kotonaan moisia tyttöjä — "hienoja ja kunnollisia", hyvin kasvatettuja ja uudenaikaisesti sivistyneitä.

— Pääasia on, arveli Raskolnikov, — ettei häntä anneta tuon katalan käsiin! Silloinhan hän häpäisisi tyttöä entisen lisäksi! Näkeehän sen hänestä, mitä hän himoitsee; kas tuota lurjusta, kun ei mene tiehensäkään!

Raskolnikov puhui ääneensä ja osotti herraa suoraan kädellään. Tämä kuuli hänen sanansa ja mieli suuttua uudelleen, mutta hillitsi itsensä ja tyytyi heittämään häneen halveksivan katseen. Sitten hän kulki vitkalleen vielä kymmenen askelta ja pysähtyi uudelleen.

— Siitä voi kyllä huolen pitää, ettei tuo tule häntä saamaan, vastasi poliisi mietteissään. — Kunpa tyttö vaan sanoisi, minne hänet saa viedä, mutta... Neiti, neiti! Ja hän kumartui uudelleen.

Äkkiä avasi tyttö silmänsä täydelleen, katseli tarkkaavasti, ikäänkuin olisi hän ymmärtänyt jotakin, nousi penkiltä ja läksi takasin samaan suuntaan, mistä oli tullutkin. — Hyi, te hävyttömät, antakaa minun olla! sanoi hän ja viuhtasi vielä kerran kädellään. Hän läksi nopeasti, mutta kuten ennenkin suuresti horjuen. Keikari läksi hänen jälkeensä, mutta toista lehtokäytävää, silti päästämättä tyttöä näkyvistä.

— Olkaa huoletta, en minä anna häntä, sanoi poliisi päättävästi, lähtien heidän jälkeensä.

— Voi, tuota nykyajan siveettömyyttä! toisti hän ääneensä, huoaten.

Tällä hetkellä valtasi Raskolnikovin jonkinlainen kauhu; yhdessä silmänräpäyksessä oli hän kuin muuttunut.

— Kuulkaapas, hei! huusi hän poliisille.

Tämä kääntyi.

— Jättäkää sikseen! Mitä se teihin koskee? Jättäkää! Antakaa hänen päästä tahtonsa perille (hän osotti keikaria). Mitä se teihin kuuluu?

Poliisi ei ymmärtänyt, vaan katseli silmät suurina. Raskolnikov alkoi nauraa.

— Vai niin! arveli poliisi, kättään heiluttaen ja lähtien keikarin ja tytön jälkeen. Hän piti Raskolnikovia luultavasti joko hulluna tai vieläkin pahempana.

"Hän vei minun kaksikymmentä kopekkaani mennessään," lausui Raskolnikov ilkeästi yksin jäätyään. — "No ottakoon hän siltä toiseltakin ja päästäköön hänet menemään tyttöineen, siihenhän se asia päättyy... Miksi sekaannuin siihen auttamaan! Minun

asianiko auttaminen on? Onko minulla oikeutta mennä auttamaan? Nielkööt toisensa vaikkapa eläviltään, — mitä se minuun koskee? Ja miten rohkenin minä luovuttaa nuo kaksikymmentä kopekkaa? Olivatko ne ehkä minun?"

Näistä kummallisista sanoista huolimatta kävi hänen mielensä apeaksi. Hän istuutui tyhjälle penkille. Hänen ajatuksensa olivat sotkuset... Hän ei voinut ajatella tällä hetkellä mitään erikoista. Hänen teki mielensä unohtaa kaikki, unohtaa, sitten herättyään alkaakseen aivan uutta elämää...

— Tyttö raukka, sanoi hän, katsellen tyhjää penkin nurkkaa. —Herättyään alkaa hän itkeä, sitten saa äiti tietää sen... Hän lyö, piiskaa häntä; häpeää ja tuskaa saa hän kärsiä, ehkäpä saa jättää kotinsakin ... vaikeipa häntä ajetakaan pois, niin kuitenkin nuuskii joku Darja Franzovna hänet tietoonsa, ja tyttö saa lymytä sinne, tänne... Heti sen jälkeen seuraa sairaala (siten käy aina niille, jotka äitinsä luona elävät sangen kunniallisesti ja hiljaisuudessa heidän selkänsä takana harjoittavat syntiä), niin, ja sitten ... ja sitten taas sairaala ... viinaa ... kapakka ... ja taas sairaala ... kahden, kolmen vuoden kuluttua ovat sitten vallan kykenemättömät ja yhdeksäntoista, jopa kahdeksankintoista vuotiaina ovat sitten vallan turmeltuneet... Enkö ole nähnyt sellaisia? Mutta miten heistä tuli sellaisia? Aivan samalla lailla kuin... Hyi! Hitto huoli siitä! Sanotaan, että niin ja niin monen prosentoin on vuosittain turmelluttava ... heidän on mentävä helvettiin, että muut voisivat pysyä rauhallisina ja terveinä. Prosentti! Totta tosiaan on nykyään kauniita sanoja: tuollaisia rauhoittavia, oppineita. Kun sanoo vaan prosentoin, niin ei tarvitse sen enempää surra. Mutta olisipa siinä toinen sana, niin silloin ... voisi tuntua rauhattomammalta... Mutta jospa Dunetshkakin joutuu näitten prosenttien lukuun!... Toiseen tai toiseen?

"Mutta minne minä menen?" ajatteli hän äkkiä. "Kummallista. Jonkun vuoksihan minä läksin ulos. Heti kirjeen luettuani läksin ... Vasili-Ostroville, Rasumihinille läksin, sinnehän se oli, nyt muistan. Mutta itse asiassa: miksi? Ja miten juolahti mieleeni nyt tuo ajatus, että läksisin Rasumihinille? Kummallista."

Hän ihmetteli itseään. Rasumihin oli eräs hänen entinen yliopistotoverinsa. Huomattavaa on, että Raskolnikovilla yliopistossa ollessaan oli tuskin ketään toveria, sillä hän kaikkosi heitä, ei käynyt kenenkään luona eikä ottanut mielellään vieraita vastaan. Luonnollisesti kaikkosivat toisetkin pian häntä. Hän ei ottanut osaa kokouksiin, keskusteluihin, huveihin eikä mihinkään muuhun. Hän työskenteli väsymättömästi, itseään säästämättä, ja sen vuoksi häntä kunnioitettiin, vaan ei suosittu. Hän oli sangen köyhä, mutta sangen ylpeä, keinokas, ikäänkuin hänellä olisi jokin salaisuus. Muutamista tovereista tuntui siltä kuin olisi hän pitänyt heitä kaikkia lapsina, katsellut heitä korkeudestaan, pitäen itseään heitä parempana sivistyksessä,

tiedoissa ja vakaumuksessa ja arvostellen heidän vakaumustaan ja pyrintöjään mitä alhaisimmiksi.

Rasumihinin kanssa seurusteli hän enemmän, eipä nyt juuri seurustellut, vaan oli hänelle puheliaampi ja suurempi. Muuten oli mahdotonta olla toisessa suhteessa Rasumihiniin. Hän oli tavattoman iloinen ja puhelias poika, yksinkertaisuuteen vivahtavan hyväntahtoinen. Mutta tämän hyväntahtoisuuden peitossa oli mielensyvyys ja henkinen arvo. Hänen paraimmat toverinsa ymmärsivät hänet, kaikki pitivät hänestä. Vaikkakin hän toisinaan tuntui itsepäiseltä, ei hän silti ollut tyhmä. Hänen ulkomuotonsa oli ilmehikäs, — pitkä, laiha, parta aina huonosti ajettuna, mustatukkanen. Toisinaan hän räyhäsi; häntä pidettiin sangen vahvana. Kerran yöllä iski hän eräessä seurassa yhdellä iskulla erään suurivoimaisen vartijan kumoon. Juoda hän voi loppumattomasti, mutta osasi myös olla aivan juomatta; toisinaan hän kujeili vallan luvattomiin saakka, mutta osasi myös olla tykkänään kujeilematta. Rasumihin oli myös merkillinen sen vuoksi, etteivät mitkään pettymykset koskaan saattaneet pahalle tuulelle, eivätkä mitkään vaikeat olosuhteet näyttäneet voivan masentaa häntä. Hän voi viettää yönsä vaikkapa katolla, kärsiä mitä julminta nälkää ja tavatonta kylmää. Hän oli sangen köyhä, mutta itse hän elätti itsensä koettaen ansaita rahaa kaikellisilla töillä. Hän tiesi useita lähteitä, joista voi työtä tekemällä saada jotakin. Kerran ei hän koko talvena lämmittänyt huonettaan, vaan väitti että se oli paljon mielusempaa, syystä että kylmässä oli parempi nukkua. Nyt oli hän myös ollut pakotettu jättämään yliopiston, ei kuitenkaan pitkäksi aikaa. Kaikin voiminsa kiirehti hän järjestämään olosuhteitaan sellasiksi, että pääsisi jatkamaan opintojaan. Raskolnikov ei ollut käynyt hänen luonaan neljään kuukauteen, eikä Rasumihin tiennyt hänen asuntoaan. Noin kaksi kuukautta sitten olivat he kohdanneet toisensa kadulla, mutta Raskolnikov kääntyi ja poikkesi toiseen suuntaan, ettei tämä häntä huomaisi. Rasumihin kyllä lienee hänet huomannut, mutta kulki edelleen, ollakseen vaivaamatta *ystäväänsä*.

V.

"Minunhan teki äsken mieleni pyytää Rasumihiniltä työtä, että hän hankkisi joko tunteja tai jotakin muuta..." ajatteli Raskolnikov, "mutta miten hän nyt voi auttaa minua? Otaksukaamme, että hän hankkii minulle tunteja, otaksukaamme, että hän jakaa viimeisen kopekkansakin kanssani, jos hänellä on kopekkaakaan, että voisin ostaa uudet saappaat ja laitattaa pukuni kuntoon, jotta voisin mennä tunteja antamaan ... hm... Niin, entäpä sitten? Mitä teen minä noilla vaivaisilla viisikopekkaisilla? Tarvitsenko minä niitä nyt? Sehän olisi vallan naurettavaa, että menisin Rasumihinin luo..."

Kysymys, miksi hän nyt menisi Rasumihinin luo, huolestutti häntä paljon enemmän kuin olisi luullut; rauhattomasti etsi hän jotakin onnettomuutta ennustavaa tästä sangen tavalliselta näyttävästä tehtävästä.

"Mitä, minäkö tahtoisin järjestää asiani Rasumihinin avulla, ja pitää Rasumihinia turvanani?" kysyi hän kummissaan itseltään.

Hän ajatteli ja hieroi otsaansa, ja kummallista, miten hänen mieleensä äkkiä johtui sangen pitkän tuumailun jälkeen omituinen ajatus.

"Hm ... Rasumihinin luo", sanoi hän äkkiä vallan levollisesti, ikäänkuin ratkaisevan päätöksen johdosta, — "Rasumihinin luo menen, luonnollisestikin ... *sitä* seuraavana päivänä, jolloin se jo on päätetty ja jolloin alan kaiken uudelleen..."

Ja äkkiä hän tuli tajuihinsa.

"*Sitä* seuraavana päivänä," huudahti hän nousten penkiltä, — "se siis tulee tapahtumaan? Tullee se todellisuudessa tapahtumaan?"

Hän jätti penkin ja lähti pois, melkein pä juosten. Ensin aikoi hän palata kotiin, mutta kotiin meneminen alkoi hänestä tuntua kauhistavan vastenmieliseltä. Siellä, tuon kauhean kaapin nurkassahan hänessä oli kypsynyt kaikki *tämä* viimeisten kuukausien kuluessa, — ja kiiruhti edelleen.

Hänen hermostunut vavistuksensa muuttui kuumemaiseksi; tunsipa hän viluakin; häntä vilutti moisessa kuumuudessa! Voimiaan ponnistaen alkoi hän melkein itsetiedottomasti, jonkun sisäisen välttämättömyyden pakotuksesta, tarkastella kaikkia kohtaamiaan esineitä, ikäänkuin etsiäkseen voimistavaa ajanviettoa, mutta tämä onnistui hänelle huonosti ja hän vaipui tämän tästä syviin mietteisiin. Kun hän taasen vavisten kohotti päätään ja katsahti ympärilleen, unohti hän heti, mitä äsken juuri oli ajatellut ja minkä ohi oli kulkenut. Tällä tavoin oli hän kulkenut koko Vasili-Ostrovin, tullut pikku Nevalle, kulki sillan yli ja kääntyi saarelle. Vihreys ja raitis ilma vaikuttivat alussa miellyttävästi hänen väsyneisiin silmiinsä, jotka olivat tottuneet kaupungin tomuun, kalkkiin ja suuriin, ahtaisiin ja mahtaviin taloihin. Täällä ei ollut ummehtunutta ilmaa, ei mitään löyhkää, eikä mitään kapakoita. Mutta pian muuttuivat nämäkin uudet, miellyttävät tunteet sairaloisiksi ja ärtyisiksi. Toisinaan hän pysähtyi jonkun viheriään kätketyn huvilan eteen, tarkasteli aitaa, katseli kauvas, balkongeja ja terasseja, hienoja naisia ja puutarhassa juoksentelevia lapsia. Erittäinkin kiinnittivät hänen mieltään kukat; hän katseli niitä kaikkein kauvimmin. Kohtasipa hän loistavia ajoneuvoja, ratsastajia ja ratsastajattaria; hän katseli heitä uteliaasti ja unohti heidät, ennenkuin he olivat kadonneet näkyvistä. Kerran hän pysähtyi ja laski rahansa, niitä oli jäljellä vielä kolmekymmentä kopekkaa:

"Kaksikymmentä poliisille, kolme Nastasjalle kirjeestä, — niin, ja eilen jätin Marmeladoville seitsemänviidettä tai viisikymmentä kopekkaa", ajatteli hän; pian oli hän unohtanut laskunsa, eikä voinut edes muistaa, miksi oli ottanut rahat taskustaan. Mennessään erään ruokalan ohi muistui hänen mieleensä, että hän oli nälkänen. Hän astui ruokalaan, joi ryydyn viinaa ja osti täytetyn piirakan, jota söi kävellessään. Hän ei ollut pitkään aikaan maistanut viinaa, ja vaikka hän nyt joikin ainoastaan yhden ryydyn, vaikutti se heti häneen. Hänen jalkansa kävivät raskaiksi, ja hän alkoi tuntea tarvitsevansa nukkua. Hän läksi kotiin; mutta tultuaan jo Petrovski-Ostroville, pysähtyi hän vallan uupuneena, poikkesi tieltä, meni pensaikkoon, heittäysi ruoholle ja nukahti heti.

Sairaloisessa mielentilassa ollessa ilmenevät unet usein tavattoman selvästi ja erinomaisen sopusointuisina todellisuuteen nähden. Silloin näkee toisinaan sangen kummallisen kuvan, jonka muodostumistoimi osottaa sellaisia uskomattoman hienoja ja odottamattomia koko kuvaa vastaavia, taiteellisia yksityisseikkoja, ettei uneksia olisi hereillä ollessaan koskaan voinut luoda mitään sellaista, vaikkapa hän olisi sellainen taiteilija kuin Pushkin tai Turgenjevkin. Tuollaset unet, sairaloiset unet, pysyvät aina mielessä ja vaikuttavat voimakkaasti ihmisen jo ennestään kiihottuneeseen ja ärtyneeseen elimistöön.

Raskolnikov näki kamalan unen. Hän uneksi lapsuudestaan, jolloin hän vielä oli syntymäkaupungissaan. Hän on seitsemän vuotias ja kävelee eräänä juhlapäivänä iltapuolla isänsä kera kaupungin edustalla. Ilma on kolea ja raskas, seutu vallan sellainen kuin se oli hänen muistissaan; nyt unessa näytti se vielä selvemältä kuin hänen hereillä ollessaan. Kaupunki on vallan avoin kuin olisi se kämmenellä, ei yhtäkään puuta ollut ympärillä; jossakin sangen kaukana, vallan taivaan rannalla, häämöttää pienoinen metsä. Muutamien askelten päässä kaupungin viimeisestä piha-aidasta on kapakka, suuri kapakka, joka häneen teki sangen vastenmielisen vaikutuksen, synnyttipä pelkoakin hänen kulkiessaan sen ohi isänsä kera. Siellä oli aina suuri joukko ihmisiä, jotka huusivat, nauroivat, riitelivät, lauloivat hävyttömiä lauluja ja sangen usein tappelivatkin; kapakan ympäristössä kuljeskeli aina tuollasia juopuneita ja pelottavia renttuja. Kohdatessaan sellasia painausi poika isäänsä kiinni, aina pahasti väristen. Kapakan ohi kulkee maantie, joka aina on tomunen, ja se tomu on aina mustaa. Se kulkee kiemuroiden edemmäs ja kääntyy noin kolmensadan askeleen päässä suoraan oikealle kaupungin kirkkomaahan. Keskellä kirkkomaata on kivinen kirkko, jolla on vihreä kupoli ja jossa hän kävi isänsä ja äitinsä kera pari kertaa vuodessa päiväjumalanpalveluksessa, jolloin luettiin sielumessu hänen isoäidilleen, joka oli jo aikoja sitten kuollut ja jota hän ei ollut nähnyt koskaan. Tällöin otettiin aina mukaan kutjaa [Kutja. Rusinasekanen riisipuuro, jota käytetään maahanpaniaisissa ja

kuolleitten muistojuhlissa. Suom. muist.] valkosella tarjottimella, salvetin peitossa; kutja oli tehty riisistä, sokerista ja rusinoista, jotka riisiin pistettyinä muodostivat ristin. Hän rakasti tätä kirkkoa ja sen vanhoja pyhimyskuvia, jotka olivat suurimmaksi osaksi, puitteettomia, ja vanhaa pappia, jonka pää aina vapisi. Isoäidin haudan vieressä, jolla oli kiviliuska, oli myös hänen pienemmän veljensä pienoinen hauta; tämä veli oli kuollut kuuden kuukauden vanhana eikä hän ollut tätäkään tuntenut eikä voinut muistaa häntä. Mutta hänelle sanottiin että hänellä oli pieni veli, ja joka kerran kuin hän kävi kirkkomaalla, teki hän hurskaasti ja arvokkaasti ristinmerkin haudan ääressä, polvistui sille ja suuteli sitä. Ja nyt hän uneksii kulkevansa isänsä kanssa kirkkomaalle ja menevänsä kapakan ohi; hän pitää isää kädestä ja katselee pelokkaasti kapakkaa. Eräs erikoinen seikka vetää hänen huomionsa puoleensa: tällä kertaa näyttää siltä kuin olisi siellä kansanjuhla, joukko ylellisesti puettuja tyttöjä, vaimoja miehineen ja kaiken karvasta väkeä. Kaikki ovat juovuksissa, kaikki kajauttelevat lauluja, ja kapakan portaitten edustalla on kärryt, mutta kummalliset kärryt. Ne ovat sellaiset suuret kärryt, joiden eteen valjastetaan suuret vetohevoset ja joilla ajetaan tavaroita ja viinanassakoita. Hän katseli aina mielellään noita tavattoman suuria vetohevosia, joilla oli lihavat jalat ja jotka kulkivat hiljaa, tasaisin askelin ja vetivät vaikkapa kokonaisen vuoren ollenkaan ponnistelematta ikäänkuin olisi kärejä ollut helpompi vetää kuormitettuina kuin ilman kuormaa. Mutta nyt oli, ihme kyllä, moisten suurten kärejien eteen valjastettu pieni, laiha, vaaleanruskea talonpoikaishevonen, sellainen, joka muulloin — kuten hän itse oli usein nähnyt — laahasi perässään suurta puu-tai heinäkuormaa, erittäinkin silloin kun pyörät pysähtyivät lokaan tai pyöränraitteisiin; ja silloin ruoskivat talonpojat sellasta niin kipeän kirvelevästi, joskuspa kuonolleen ja silmille. Ja hänen oli niin ikävä, niin ikävä katsella sitä, että oli miltei itkeä; äiti tapasi ottaa hänet tällöin pois ikkunasta. Mutta nyt alkoi äkkiä melu: kapakasta tulee joukko ulos huutaen, laulaen, soittaen balalaikkaa, hulluna ja vallan juopuneena — suuriin punasiin ja sinisiin paitoihin puettuja miehiä, kauhtanat heitetty harteille.

— Käykää käreille, käykää kaikki käreille, huutaa eräs, vielä nuori, paksuniskainen, rasva- ja punanaamainen mies. — Kaikki otan mukaan, käykää käreille! Mutta heti kuuluu naurua ja huuto:

— Tuo kaakki se sitten vetää!

— Oletko sinä, Mikolka, järjissäsi, kun valjastat moisen konin tuollasten kärejien eteen?

— Tuo ruskohan on jo kahdenkymmenen vuoden vanha!

— Käykää kärryille, kaikki otan mukaan! huudahtaa Mikolka uudelleen, hypäten ensimmäisenä rattaille, tarttuen ohjaksiin ja asettuen kärryissä eteen. — Toisen ruskon otti kai Matvei mukaansa, huutaa hän kärryistä, — ja tämä kaakki saa vain sappenin kiehumaan, veljet; mieleni tekisi lyödä se hengiltä, sillä eihän se tee muuta kuin syö. Käykää kärryille, sanon minä! Laukkaa laskemme, laukkaa laskemme! Ja hän ottaa käteensä ruoskan valmistautuen nautinnolla ruoskimaan hevosta.

— Miksi ette käy kärryille! naureskelee joukko. — Kuulettehan, että hän lupaa laskea täyttä laukkaa!

— Tuo hevonen ei ole laukannut kymmeneen vuoteen.

— Sehän vasta juoksee!

— Säälä pois, veljet, ottakaa kukin ruoska, olkaa valmiina!

— Pitäkää varanne! Ruoskikaa! Kaikki kiipeevät naurussa suin ja pilkallisesti Mikolkan kärryille. Nyt on jo kuusi henkeä, mutta vielä on tilaa. Mukaan otetaan eräs lihava ja punanen nainen, joka on puettu punaseen viittaan, lasikoralleilla koristettuun päähineeseen ja nahkasiin talonpoikaissaappaisiin; hän jysii pähkinöitä ja nauraa lakkaamatta. Ympäröivä joukko nauraa samaten, ja eikös ollutkin naurun aihetta: moisen kaakkiraukan tulisi juoksujalkaa vetää moista kuormaa! Pari kärryillä olevaa miestä tarttuu ruoskiinsa auttaakseen Mikolkaa. Kuuluu huuto: "Nyt!" Hevonen ponnistelee kaikin voimin, eikä pääse askeltakaan edemmäs, puhumattakaan juoksemisesta; se vain ähkii ja notkistaa polviaan, väistääkseen kolmen ruoskan iskuja, jotka satelevat raesateen lailla sen selkään. Kärryillä olijat ja joukko nauravat entistä enemmän, mutta Mikolka suuttuu ja ruoskii hevoskaakkia lakkaamatta raivoissaan ikäänkuin todella luullen voivansa saada sen juoksemaan.

— Päästäkää minutkin joukkoon, veljet, huutaa eräs halullinen mies joukosta.

— Tule mukaan vaan! Käykää kaikki kärryille! huutaa Mikolka, — sen tulee vetää teidät kaikki. Lämmitän sen helvetin tulella! Ja hän lyö, lyö, eikä tiedä enää raivoissaan, millä löisi.

— Isä, isä kulta, huutaa lapsi isälleen, — isä kulta, mitä he tekevät? Isä, he lyövät hevosraukkaa.

— Lähtekäämme pois! sanoo isä, — he ovat juopuneita, eivätkä tiedä mitä tekevät. Tule, äläkä katso taaksesi! Ja isä aikoo viedä hänet pois, mutta hän tempautuu hänen kädestään, ja juoksee itseään muistamatta hevosen luo. Mutta hevosraukan on jo käynyt huonosti. Se huohottaa, pysähtyy, vetää taas ja on kaatumaisillaan.

— Ruoskikaa kuoliaaksi! huutaa Mikolka, — siihen se nyt vielä kelpaa.
Minä lyön sen hengiltä!

— Oletko sinä ristitty, lurjus, vai etkö? huutaa eräs ukko joukosta.

— Onko ennen nähty moisen hevosen vetävän tuollaista kuormaa? lisää toinen.

— Sinä tapat sen liialla työllä! huutaa kolmas.

— Älä sure, minun omaisuuttani se on! Teen sille mitä tahdon! Käykää kaikki kärryille!
Minä tahdon, että sen on ehdottomasti juostava!...

Äkkiä kajahtaa yleinen nauru ja hämmentää kaiken. Hevonen ei kärsi enää kauvemmin lakkaamattomia iskuja, vaan alkaa potkia. Äskeinen ukkokaan ei voi enää pidättää nauruaan. Ja suoraan sanoen: moinen vanha kaakki ja uskaltaa sentään potkia.

Kaksi miestä joukosta tuo vielä lisää ruoskia ja juoksee hevosen kimppuun molemmilta puolin.

— Lyökää kuonolle, silmille, silmille! huutaa Mikolka.

— Lauletaanpas, veljet! huutaa joku kärryiltä, ja kaikki kärryillä olijat yhtyvät siihen. Ilmoille kajahtaa hävytön laulu; rumpu pärisee, loppukertaukset vihelletään. Mukana oleva nainen särkee pähkinöitä ja naureskelee.

... Lapsi juoksee hevosen luo, hän juoksee sen eteen, hän näkee, kuinka sitä lyödään silmille, suoraan silmille. Hän itkee. Sydän nousee kurkkuun, kyyneleet pulpahtelevat. Joku ruoskijoista lyö häntä kasvoille; hän ei tunne sitä, hän väänтелеe käsiään, huutaa, heittäytyy tuota harmaahapsista ja -partaista vanhusta vastaan, joka puistaa päätään ja tuomitsee kaikkea tätä. Eräs nainen tarttuu hänen käteensä viedäkseen hänet pois, mutta hän tempautuu irti ja juoksee uudelleen hevosen luo. Sen voimat ovat kohta lopussa, mutta se alkaa potkia vielä kerran.

— Piru sinut periköön! huutaa Mikolka raivoissaan. Hän heittää pois ruoskan, kumartuu ja ottaa kärryjen pohjalta pitkän ja paksun aisan, tarttuu sen päähän molemmin käsin ja kohottaa sen lyödäkseen ruskoaan.

— Hän lyö sen mäsäksi! huutavat sen ympärillä olijat.

— Hän lyö sen hengiltä!

— Se on minun omaisuuttani! huutaa Mikolka antaen aisan pudota. Kuuluu kova läjäys.

— Ruoskikaa sitä, ruoskikaa! Mitä vitkastelette! huutaa ääni joukosta.

Ja Mikolka nostaa seipään toiseen kertaan ja toinen isku, entistä voimakkaampi, sattuu onnettoman hevosen selkään. Sen koko takaruumis vaipuu maahan, mutta hypähtää pystyyn ja vetää kaikin jälellä olevin voimin sivulle päästäkseen liikkeelle. Mutta kaikilla tahoilla kohtaa se nuo kuusi ruoskaa, aisa kohoutuu uudelleen ja putoaa kolmannen kerran, sitten neljännen kerran, säännöllisesti, voimakkaasti. Mikolka on vallan mieletön, kun ei saa hevosta hengiltä yhdellä iskulla.

— Sitkeähenkinen eläin! huudetaan ympärillä.

— Heti paikalla se kuolee ehdottomasti, veljet, tähän kuolee! huutaa joku joukosta.

— Iskekää kirveellä! Tappakaa se pian, huutaa kolmas.

— Piru sinut periköön! Tilaa! huutaa Mikolka raivoissaan, heittäen pois aisan, ja ottaen kärryistä rautakangen. — Nyt varo itseäsi! huutaa hän ja iskee kaikin voimin hevოსraukkaansa. Isku sattuu, kaakki horjuu, vaipuu maahan, koettaa vetää, mutta kanki putoaa taasen voimakkaasti sen selkään ja hevonen kaatui ikäänkuin olisi siltä leikattu pois kaikki neljä jalkaa.

— Lopettakaa sen päivät! huutaa Mikolka, hypäten kuin mielettömänä alas rattailta. Useat, yhtäläiseen juopuneet ja kiihkon punaamat miehet tarttuvat kaikkeen, minkä käsiinsä saavat — ruoskiin, nuijiin, aisoihin ja juoksevat kuolevan eläimen luo. Mikolka asettuu syrjään ja alkaa lyödä kangella sitä selkään. Hevonen oikasee kuononsa, henkäsee raskaasti ja kuolee.

— Tappoi hevosen! huutaa joukko.

— Miksikä ei juossut!

— Minun omaisuuttani se oli! huutaa Mikolka kanki kädessä ja silmät veristävinä. Hän seisoo vallan kun valitellen sitä, ettei ole useampaa hengiltä iskettävää.

— No, kyllä sinä et tunnu ristityltä! huutavat jo useat äänet joukosta.

Mutta poikaparka on jo vallan suunniltaan. Huutaen tunkeutuu hän joukon läpi hevosen luo, syleilee sen kuollutta, veristäväää kuonoa ja suutelee sitä, suutelee sen silmiä, huulia... Sitten hypähtää hän äkkiä pystyyn ja heittäytyy raivoissaan nyrkit ojossa Mikolkan kimppuun. Tällä hetkellä tarttuu isä, joka jo kauvan on koettanut saavuttaa häntä, häneen ja vie hänet joukosta.

— Tule! Tule! sanoo isä hänelle, — tule kotiin!

— Isä kulta? Miksi nuo ... tappoivat ... tuon hevosraukan! nyyhki hän; mutta nyyhkäys keskeyttää hänet ja sanat tunkeutuvat hänen ahdistetusta rinnastaan.

— He ovat juovuksissa ... tekevät kunnottomuuksia ... eihän se ole meidän asiamme ... tule! sanoo isä. Poika tarttuu isänsä käteen, mutta hänen rintaansa ahdistaa, ahdistaa. Hän koettaa hengittää, huutaa, —ja herää.

Hän heräsi vallan hikisenä; tukka riippui märkänä hänen kasvoillaan, hengitys oli huohottavaa ja vielä vallan kauhuissaan kohottausi hän.

— Jumalan kiitos, että se oli vain unta! sanoi hän istuutuen erään puun juurelle ja hengittäen raskaasti. — Mutta mitähän se merkinnee? Eihän se vain liene kuumeen alkua? Moinen kauhea uni!

Koko hänen ruumiinsa oli kuin repeytynyt; mieli oli synkkä ja apea. Hän nojasi kyynäspäänsä polviinsa ja tuki molemmin käsin päätään.

— Jumalani! huudahti hän, — onko se mahdollista, onko todellakin mahdollista, että mieleni tekee hankkia kirves ja iskeä tuota naista päähän, murskata hänen aivonsa ... uiskennella tahmeassa, lämpimässä veressä, murtaa lukko, ryöväätä ja varastaa ... kätkeytyä, vallan verenpeittoisena ... kirveineni... Jumalani, onko se mahdollista?

Hän vapisi kuin lehti tätä puhuessaan.

— Mitä tosiaan aijonkaan tehdä? jatkoi hän kohottautuen kuin syvästi mietiskellen. — Tiedänhän minä sen, etten voisi kestää sellaista; miksi siis olen vaivannut itseäni aina tähän asti moisella ajattelemisella? Johan minä eilen mennessäni tuota *koetta* tekemään, johan minä eilen täydelleen käsitin, etten voisi kestää sitä... Miksi siis ajattelen tällasia? Johan minä eilen portaita astellessani sanoin itsekseni, että sellanen olisi alhaista, katalaa, inhottavaa ... johan paljas ajatuskin saattoi minut suunniltani ja kauhuun...

— Ei, minä en kestä, en kestä! Vaikkakaan laskelmani eivät antaisi vähintäkään epäilemisen aihetta, vaikkakin kaikki tässä kuussa tekemäni päätökset olisivat selviä kuin päivä, yhtä oikeita kuin laskuoppi, niin en sittenkään! Jumalani! Tuntuuhan siltä kuin en olisi vielä tehnyt mitään päätöstä! Enhän minä sitä sentään kestä, en kestä!... Voi, miksi olen ajatellut sitä aina tähän saakka!

Hän nousi, katseli hämmästyneenä ympärilleen ikäänkuin ihmetellen kuinka oli tullut sinne ja läksi T——n sillalle päin. Hän oli kalpea, hänen silmänsä hehkuivat, hänen jäsenensä olivat vallan voimattomat, mutta äkkiä alkoi hengittäminen tuntua hänestä keveämmältä. Hän tunsu jo heittäneensä harteiltaan tuon kauhean taakan, joka oli

häntä rasittanut niin kauvan, ja hänen mielensä tyyntyi ja keveni. "Jumalani", rukoili hän, "näytä minulle tie, ja minä luovun tuosta kirotusta ... haaveestani!"

Kulkiessaan sillan yli, katseli hän hiljaa ja rauhallisesti Nevaa ja laskevan punertavan auringon säteitä. Heikkoudestaan huolimatta ei hän kuitenkaan tuntenut väsymystä. Hänestä tuntui siltä kuin olisi se taakka, joka oli ahdistanut hänen sydäntään kuukauden ajan, äkkiä pudonnut siitä. Vapaus, vapaus! Hän on nyt vapaa tuosta lumouksesta, haaveesta, kirouksesta, koettelemuksesta!

Myöhemmin muistellessaan tätä aikaa ja kaikkea sitä, mitä hänelle tapahtui näinä päivinä, hetkeä hetken perästä, hämmästytti häntä aina eräs taikauskoon johtava seikka, joka ei oikeastaan ollut niinkään tavaton, mutta joka aina näytti hänestä myöhemmin joltakin kohtalonsa enteeltä.

Hän ei nimittäin voinut mitenkään käsittää ja selvittää sitä, miksi hän, jonka olisi ollut väsymyksensä ja uupumuksensa vuoksi edullisempaa palata kotiin lyhyintä ja suorinta tietä, palasi heinätorin poikki, jota hänen ei olisi ollenkaan tarvinnut kulkea. Mutka ei tosin ollut suuri, mutta ilmeinen ja vallan tarpeeton. Tosin oli hänelle jo usein tapahtunut, ettei hän kotiin palattuaan muistanut, mitä katuja hän oli kulkenut. Mutta miksi, kysyi hän aina itseltään, miksi tapahtui silloin niin tärkeä ja hänelle niin ratkaiseva satunnainen kohtaaminen heinätorilla, ja juuri tällä hetkellä, tällä hänen elämänsä hetkellä, etenkin moisessa mielenliikutuksessa ja moisissa olosuhteissa, jolloin kohtauksella voi olla ainoastaan mitä ratkaisevin ja merkittävin vaikutus koko hänen kohtalonsa? Aivan kuin se olisi odottanut häntä?

Kello oli yhdeksän paikkeilla hänen kulkiessaan heinätorin poikki. Kaikki kauppiat kasailivat tavaroitaan pöydiltään, veneistään, myyntikojuistaan ja läksivät kotiinsa samaten kuin ostajatkin. Ravintolain edustalla, läheisten talojen löyhkäävissä ja likasissa pihoissa, mutta ennen kaikkea olut- ja viinamyymälöitten edustalla tungeskeli kaiken karvaisia tyhjäntoimittajia ja haljuja. Raskolnikov piti erittäin näistä paikoista ja lähellä sijaitsevista kujista silloin kun kuljeskeli päämäärättä kaduilla. Täällä ei kukaan ylpeä vastaantulija kiinnittänyt mitään huomiota hänen rääsyyhinsä ja täällä voi kulkea millasessa puvussa tahtoi ilman että tarvitsi hävetä ketään. K——n kadun kulmassa oli eräs aviopari, joka myöskenteli kahden pöydän takaa tavaroita sellasia kuin lankaa, nauhaa, kaulahuiveja j.n.e. He olivat myös matkalla kotiinsa, mutta myöhästyivät jäädessään pakisemaan erään ohikulkevan tutun kanssa. Tämä tuttu oli Lisavjeta Ivanovna eli yksinkertaisesti, kuten kaikki häntä nimittivät, Lisavjeta, tuon kolleginreistratorin lesken ja pantinottajan Aljona Ivanovnan nuorempi sisar, jonka edellisen luona Raskolnikov oli käynyt panttaamassa kellonsa ja tekemässä *koettaan*... Hän oli jo kauvan tuntenut tämän Lisavjetan ja tunsipa tämäkin

häntä jonkun verran. Lisavjeta oli suuri, pullea, kaino ja yksinkertainen, melkeinpä heikkomielinen, noin kolmenkymmenen vuoden vanha. Hänen sisarensa piti häntä täydellisessä orjuudessa. Hän sai tehdä työtä yöt, päivät, vavista sisarensa edessä ja saada selkäänsäkin. Hän seisoj ajatuksissaan nyytti kainalossa kaupustelijan ja hänen vaimonsa edessä ja kuunteli heitä tarkkaavaisesti. He selittivät hänelle jotakin erikoisen innokkaasti. Kun Raskolnikov äkkiä näki tytön edessään, tunsu hän jotakin erikoista tunnetta, joka oli mitä syvimmän hämmästyksen kaltaista, vaikkakaan tässä kohtauksessa ei ollut mitään erikoista.

— Teidän olisi, Lisavjeta Ivanovna, itse päätettävä asia, sanoi kaupustelija äänekkäästi. — Tulkaa luoksemme huomenna siinä kello seitsemän tienoissa. Toiset tulevat myös silloin.

— Huomenna? sanoi Lisavjeta vitkallisesti ja mieltivästi, ikäänkuin ei vielä olisi ennättänyt päättää asiaa.

— Voi, kyllä kai te pelkäätte Aljona Ivanovnaa alkoi kaupustelijan vaimo, päättäväinen nainen, lörpötellä. — Kun teitä katselee, näytätte te vallan pieneltä lapselta. Ja vaikkei Lisavjeta Ivanovna olekkaan teidän oikea sisarenne, vaan sisarpuolenne, niin kuitenkin hän vallitsee teitä tuolla lailla.

— Mutta tällä kertaa älkää puhuko mitään Aljona Ivanovnalle, keskeytti mies, — minä neuvon teitä tulemaan luoksemme lupaa pyytämättä. Se on hyödyllinen asia. Sittemmin voi sisarennekin ajatella asiaa.

— Koska siis tulen?

— Huomenna kello seitsemän; ja niistä toisistakin on silloin kyllä joku läsnä. Silloin voitte itse päättää asian.

— Pyydämme teitä teelle, lisäsi vaimo.

— Hyvä, kyllä tulen, lausui Lisavjeta, yhä edelleen mieltivänä ja vitkalleen lähtien liikkeelle.

Raskolnikov kulki edelleen, eikä kuullut enempää. Hän oli kulkenut ohi hiljaa, huomaamatta, koettaen saada selville edes jonkun sanan. Ensimmäinen hämmästyksensä muuttui vähitellen kauhuksi ja kylmä väristys karmi hänen selkäänsä. Hän sai tietää äkkiä ja vallan odottamatta, että huomenna noin kello seitsemän tienoissa ei Lisavjeta, tuon akan sisar ja ainoa seuralainen, ole kotona ja että akka on huomenna kello seitsemän tienoissa *yksinään kotonaan*.

Hänen asuntoonsa oli enää vain muutamia askelia. Hän tuli kotiinsa samallaisena kuin kuolemaan tuomittu. Hän ei harkinnut mitään, eikä voinutkaan harkita; nyt hän tunsi äkkiä koko olemuksessaan, ettei hänellä ollut jälellä vapaata harkitsemiskykyä eikä tahtoakaan, ja että kaikki nyt oli ratkaisevasti päätetty.

Se on varmaa, että jos hänen olisi tarvinnut odottaa useita vuosia sopivaa tilaisuutta aikeittensa toimeenpanemiseksi, ei hän olisi voinut toivoakaan selvempää viittausta suunnitelmansa toteuttamiseksi kuin se oli, joka hänelle nyt tarjousi. Joka tapauksessa olisi ollut vaikeata saada tietää varmasti edellisenä päivänä, huomiota herättämättä ja vaarallisia kysymyksiä ja utelemisia välttämättä, että tuo vanha akka, josta on kysymys, on huomenna sillä ja sillä kellonlyömällä aivan yksinään kotonaan.

VI.

Myöhemmin onnistui Raskolnikovin saada tietää, miksi kaupustelija ja hänen vaimonsa olivat kutsuneet Lisavjetan luokseen. Asia oli mitä tavallisin, eikä siinä ollut mitään erikoista. Eräs köyhä muuttoa tekevä perhe möi tavaroitaan, vaatteitaan, y.m., kaikki naisten. Koska olisi ollut epäedullista myydä niitä torilla, niin etsivät he kaupustelijaa; Lisavjeta toimitti sellaiset asiat, sai välityspalkan ja omasi laajan ostajapiirin, syystä että hän oli rehellinen ja aina tarjosi korkeimman hinnan. Minkä hän oli hinnaksi määrännyt, siitä ei luopunut. Sitä paitsi hän puhui vähän ja oli, kuten jo sanottiin, hiljainen ja kaino...

Raskolnikov oli viime aikoina muuttunut taikauskoiseksi. Sen jälkiä voi havaita vielä pitkä aika perästäkin päin. Ja myöhemmin oli hän taipuvainen näkemään tässä jotakin erikoista, salaista, ikäänkuin erikoiset vaikutteet ja seikat olisivat häntä kohdanneet. Jo edellisenä talvena oli eräs tuttu ylioppilas, Rokorev, ennen Charkoviin lähtöään satunnaisesti keskustellessa ilmottanut hänelle tuon vanhuksen nimen sen tapauksen varalta, että hänen tekisi mielensä pantata jotakin. Mutta hänellä ei ollut pitkään aikaan mitään syytä käydä vanhuksen luona, syystä että hän antoi tunteja ja voi tällä lailla suoriutua taloushuolistaan. Vasta puolitoista kuukautta sitten muistui osote hänen mieleensä. Hänellä oli kaksi esinettä, jotka sopivat pantattaviksi, vanha hopeakello, joka oli ollut hänen isänsä, ja kolmella punasella kivellä varustettu sormus, jonka hänen sisarensa oli hänen lähtiessään lahjottanut hänelle muistoksi. Hän päätti siis viedä sormuksen panttiin ja kävi sen vuoksi vanhuksen luona. Käytyään hänen luonaan, syntyi hänessä jo heti ensi silmäyksellä aivan ilman mitään erikoista syytä voittamaton inho tuota naista kohtaan. Hän sai vanhukselta kaksi seteliä ja meni sen jälkeen erääseen pieneen ravintolaan, tilasi teetä, istuutui ja vaipui mietteisiin. Eräs kummallinen ajatus liikkui hänen päässään kuin kananpoika kuoressa ja vaivasi hänen mieltään lakkaamatta.

Aivan hänen lähellään istui erään toisen pöydän ääressä hänelle tuntematon ylioppilas ja nuorehko upseeri; he olivat pelanneet biljardia ja joivat nyt teetä. Äkkiä kuulee Raskolnikov, että ylioppilas ja upseeri puhuvat pantinottaja Aljona Ivanovnasta ja mainitsevat hänen osotteensa. Jo tämä tuntuu hänestä omituiselta; tuskin on hän päässyt vanhuksen luota, ennenkuin heti taas saa kuulla puhuttavan hänestä. Luonnollisestikin se oli vain sattuma, mutta kun hän ei jo aikasemmin ollut voinut vapautua mitä kummallisimmasta tunteesta, jonka vanhus oli hänessä synnyttänyt, oli ylioppilaan kertomus kaikkine yksityiskohtineen Aljona Ivanovnan suhteen sangen kolkkoa hänestä.

— Oivallinen eukko, sanoi hän, — häneltä voi aina saada rahaa. Hän on rikas kuin juutalainen ja voisi, jos tahtoi, lainata viisikin tuhatta, mutta hän ei halveksi lainata ruplaakaan panttia vastaan. Useat meikäläiset ovat jo olleet hänen luonaan. Mutta kaikissa tapauksissa hän on tavattoman kauhea...

Ja hän alkoi kertoa, miten ilkeä ja oikullinen tuo vanhus on, ja että pantti on silloin menetetty, vaikkapa viipyi vain päivänkään yli maksuajan, että hän antoi ainoastaan neljännen osan tavaran arvosta ja että kymmenen prosenttia kuussa, j.n.e. Ylioppilas jutteli vielä paljon enemmän, kertoi, että vanhuksella oli sisar, Lisavjeta, jota hän alati piteli pahoin ja jota hän piti lakkaamattomassa orjuudessa aivan kuin pientä lasta, vaikkakin Lisavjeta oli suuri, pitkä nainen ja vanhus itse pieni ja hoikkakasvuinen...

— Tuo sisar on samaten luonnonilmiö! huudahti ylioppilas ja alkoi nauraa.

He alkoivat nyt puhua Lisavjetasta. Ylioppilas kertoili erikoisen tyytyväisesti ja nauroi melkein lakkaamatta. Upseeri kuunteli suuresti huvitettuna ja pyysi ylioppilasta lähettämään Lisavjetan hänen luokseen tekemään hänelle liinavaatteita. Raskolnikov ei jättänyt kuuntelematta yhtäkään sanaa ja sai siten tietää kaikki kerrallaan. Lisavjeta oli vanhuksen nuorempi sisarpuoli; hänellä oli toinen äiti ja oli mahdollisesti viidenneljättä vuoden vanha. Hän teki työtä yöt, päivät ja oli vanhuksen palvelijattarena ja pesijättärenä; sitä paitsi hän ompeli myös vieraille, kävi taloissa pesemässä ja antoi kaiken ansionsa vanhukselle. Hän ei saanut ottaa vastaan mitään tarjousta tai mitään työtä ilman vanhuksen suostumusta. Tämä oli myös jo tehnyt testamenttinsa, ja Lisavjeta tiesi senkin, ettei hän tulisi, huonekaluja y.m.s. lukuunottamatta, saamaan ainoatakaan kopekkaa; kaikki rahat oli sisarpuoli testamentannut eräälle N——n kuvernementin luostarille että siellä luettaisiin lakkaamatta sielumessuja Aljona Ivanovnan hyväksi. Lisavjeta oli pikkuporvarillista sukuperää, eikä siis kuulunut kuten sisarensa virkamiessukuun. Hän oli naimaton, tavattoman suuri; hänen jalkansa olivat pitkät, litteät ja ulkonevat; hän kulki aina

kengät vinossa ja piti itsensä sangen puhtaana. Pääseikka, joka hämmästytti ja nauratti ylioppilasta, oli se, että Lisavjeta melkein aina oli raskaana.

— Mutta sinähän sanoit hänen olevan linnunpelätin? huomautti upseeri.

— No, vähän sitä maata; hänellä on ruskeahko iho ja näyttää virkapukuiselta sotilalta, mutta vastenmielinen ei hän ole ollenkaan, kuten tiedät. Hänen kasvonsa ovat uhkeanpuoliset, samaten silmät. Sehän jo todistaa, että hän miellyttää useita. Hän on hiljanen, lempeä, vaitelias, myöntäväinen, kaikkeen myöntävä. Onpa hänen hymynsä sangen miellyttävääkin.

— Kyllä kai hän sinua miellyttääkin? naurahti upseeri.

— Ainoastaan kummallisuutensa vuoksi. Mutta aikomukseni olikin sanoa sinulle jotakin muuta. Tekisipä mieleni iskeä hengiltä tuo kirottu akka ja ryövätä hänet ja vakuutan sinulle että voisin sen tehdä ilman mitään omantunnon tuskia, lisäksi ylioppilas kiihkeästi.

Upseeri alkoi nauraa uudelleen, mutta Raskolnikov vavahti. Miten kummallista tämä olikaan!

— Suostumuksellasi tahdon tehdä sinulle vakavan kysymyksen, jatkoi ylioppilas kiihkeästi. — Luonnollisestikin sanoin äskeiset sanani ainoastaan piloillani, mutta kuulehan: toisella puolen tyhmä, käsittämätön, hyödytön, paha ja sairaloinen akka, josta ei ole mitään hyötyä, vaan päinvastoin vahinkoa kaikille, joka ei itse tiedä, miksi hän elää ja joka sitä paitsi voi kuolla tänään tai huomenna. Käsitätkö? Käsitätkö?

— Ymmärrän kyllä, vastasi upseeri, katsellen tarkkaavasti kiihkeätä toveriaan.

— Kuule edelleen. Toisella puolella nuoria reippaita voimia, jotka hävivät käyttämättöminä, avuttomina, tuhansittain. Satoja, tuhansia hyviä töitä ja tekoja, joita voitaisiin tehdä vanhuksen rahoilla... Satoja, ehkä tuhansia olentoja voitaisiin johtaa oikeille teille, kymmeniä perheitä pelastaa häviöstä, kurjuudesta, häpeällisistä taudeista — ja kaikki tämä hänen rahoillaan! Tapa hänet, ota hänen rahansa ja käytä ne ihmiskunnan hyväksi. Mitä ajattelet, eikö yhtä pientä vähäpätöistä rikosta voisi korvata tuhansilla hyvillä töillä? Toisella puolen yksi olento — toisella tuhat mädäntymisestä ja häviöstä pelastettua henkeä! Yksi kuolema ja sitä vastaan sata elämää, — onhan se yksinkertainen lasku! Mitä merkitsee itse teossa kuihtuvan, tyhmän ja ilkeän akan olemassaolo elämän yleisellä vaakalaudalla? Ei enempää kuin täi, torakka, eikä niinkään paljoa, sillä akka on paljon vahingollisempi; hän tuhoo toisten elämän; aivan äskettäin puri hän ilkeyksissään Lisavjetaa sormeen; olipa täpärällä, ettei sitä leikattu pois!

— Paljon mahdollista, että hän on arvoton elämään, huomautti upseeri, — mutta onhan luonto vielä sellainen.

— Ah, veliseni, ikäänkuin ei luontoa voisi oikoa tai, antaa sille oikeata suuntaa! Uppoisimmehan me muuten ennakkoluuloihin! Eihän silloin enää olisi mitään suuria miehiä. Puhutaan velvollisuudesta, omastatunnosta, — mieleni ei tee puhua mitään velvollisuutta ja omaatuntoa vastaan — mutta mitä me sillä ymmärrämme? Odotappa, tahdonpa tehdä sinulle vielä erään kysymyksen. Kuule!

— Ei, odota sinä; minäpä teen sinulle kysymyksen; kuule!

— No!

— Sinä puhut ja lörpöttelet niin paljon kaikesta tuollasesta, mutta tahtoisitko itse tappa tuon vanhuksen vai et?

— Enpä luonnollisestikaan! Minä vain puhuin oikeudenmukaisuudesta... Eihän minusta nyt ole kysymystä...

— Mutta minun mielipiteeni on, että ellet sinä itse tahdo sitä, niin ei voi olla puhettakaan mistään oikeudenmukaisuudesta!... Tule pelaamaan vielä kerta!

Raskolnikov oli tavattoman kuohuksissa. Tosin olivat hänen äsken kuulemansa sanat vallan tavallisia ja julkisia nuorison ajatuksia ja mielipiteitä, jos kohta olivatkin toisessa muodossa ja käsittelivät toisia asioita kuin tavallisesti. Mutta miksi piti hänen juuri joutua kuulemaan moista keskustelua ja moisia ajatuksia, kun hänen omassa päässään liikkui *vallan samallaisia* ajatuksia; ja mistä se johtui, että hän jättäessään juuri tuon vanhuksen samallaiset ajatukset mielessä, osui kuulemaan tätä keskustelua?... Tämä kohtausta tuntui hänestä aina sangen omituiselta. Näköjään vähäpätöisellä ravintolassa kuullulla keskustelulla oli mitä suurin vaikutus asian edelleen kehittymiseen, aivan kuin se olisi ollut viittaus, määräys...

* * * * *

Palattuaan kotiin heinätorilta, heittäytyi hän sohvalle ja istui siinä tunnin ajan vallan liikkumattomana. Sillä välin alkoi hämärtää; mitään kynttilää ei hänellä ollut ja tuskinpa olisi hänen mieleensä johtunutkaan sytyttää sitä. Hän ei voinut koskaan muistaa, oliko hän sillä kertaa ajatellut mitään vai ei. Vihdoin alkoi hän taas tuntea, että tuo kuumemainen tila palasi, hän paleli, ja hänen mieleensä johtui että hän voi heittäytyä pitkäkseen sohvalle. Äkkiä hän vaipui syvään, raskaaseen uneen.

Hän nukkui tavattoman kauvan ja vallan uneksimatta. Nastasjan, joka tuli huoneeseen toisena aamuna kello kymmenen tienoissa, oli sangen vaikeata saada

häntä heräämään. Tyttö toi mukanaan teetä ja leipää hänelle. Tee oli kerran ennen juotua ja Nastasjan omassa astiassa.

— Kas, miten hän nukkuu! huudahti tyttö harmistuneena, — eikä hän muuta teekkään kuin nukkuu!

Raskolnikov kohottausi väsyneesti. Hänen päätänsä pakotti; hän nousi seisaalleen, kääntyi toiselle kyljelle ja vaipui uudestaan sohvalle.

— Panetko taaskin maata! kiljasi Natasja.

Raskolnikov ei vastannut mitään.

— Tahdotko teetä?

— Myöhemmin, — vastasi puhuteltu väsyneesti, sulkien taas silmänsä ja kääntyen seinään päin. Nastasja jäi hänen luokseen.

— Voipa hän todella ollakin sairas, sanoi hän lähtien pois.

Hän palasi kello kahden tienoissa tuoden keittoa. Raskolnikov makasi samassa asennossa kuin ennenkin. Teehen ei hän ollut koskenut. Nastasja jo loukkaantui ja alkoi harmistuneena herätellä nukkuja.

— Lopeta jo nukkumisesi! huusi hän katsellen ylenkatseellisesti Raskolnikovia. Tämä kohottausi istumaan, mutta ei virkkanut tytölle mitään, vaan katseli maahan.

— Oletko sairas, vai etkö? kysyi Nastasja, mutta ei saanut nytkään mitään vastausta.

— Lähdehän vähän ulos, sanoi hän hetken vajettuaan; — anna tuulen vilvoittaa itseäsi. Etkö tahdo syödä mitään?

— Myöhemmin, vastasi Raskolnikov heikosti, — mene! Ja hän viittasi kädellään.

Tyttö seiso i vielä hetken paikoillaan, katsahti sitten säälivästi Raskolnikoviin ja läksi.

Muutamien minuuttien kuluttua avasi Raskolnikov silmänsä, katsellen kauvan teetä ja keittoa. Sitten hän otti leipää, otti lusikan ja alkoi syödä.

Hän söi vähän, ainoastaan kolme, neljä lusikallista, haluttomasti, koneellisesti. Päänkivistys oli vähän lieventynyt. Syötyään oikasi hän itsensä uudelleen sohvalle, mutta ei voinut nukkua, vaan makasi liikkumattomana vatsallaan, kasvot patjaan painettuina. Hän uneksi lakkaamatta ja hänen unensa olivat aina sangen omituisia. Useimmin tuntui hänestä siltä kuin olisi hän Afrikassa, Egyptissä tai jossakin keitaassa. Karavaani lepää, kamelit loikovat rauhallisina, ylt'ympäriinsä on palmupiiri.

Kaikki syövät, mutta hän juo vettä eräästä purosta, joka virtaa ja lirisee vallan hänen vieressään. Vesi on sangen vilpasta, niin kummallisen sinistä ja raikasta, se virtaa kirjavien kivensirujen ja kullanhohtoisen hiekan yli ... Äkkiä hän kuuli selvästi, miten kello löi. Hän vavahti, heräsi ja kohotti päänsä, katseli ikkunaa kohti, ajatteli, miten pitkällä päivä liekään ja hypähti seisaalle, vallan tajuissaan, aivan kuin joku olisi nykässyt häntä. Sitten hän meni ovelle, avasi sen raolleen ja kuunteli ääniä portaista. Hänen sydämensä tykytti kiivaasti; portaissa oli vallan hiljaista aivan kuin kaikki olisivat nukkuneet... Se tuntui hänestä omituiselta ja harvinaiselta, että hän oli voinut viettää kaiken aikansa aina eilisestä saakka moisessa tajuttomassa tilassa, eikä ollut vielä tehnyt mitään, ei valmistellut mitään... Ehkä oli kello jo tällä välin lyönyt kuusi... Tavaton, kuumeentapanen, tarkotukseton toimintahalu valtasi hänet äkkiä unen ja väsymyksen jälkeen. Valmistuksia oli sangen vähän. Hän ponnisti aivojaan punnitakseen kaikkea ja muistaakseen kaikki. Hänen sydämensä tykytti ja jyskytti niin voimakkaasti, että hän vaivoin voi hengittää. Ensin oli hänen tehtävä silmukka päällysnuttuunsa — se oli minuutin työ. Hän pisti kätensä patjan alle, veti sieltä vanhan, kuluneen, likasen paidan alla olevien liinavaatteitten joukosta, ja repi siitä tuuman levyisen ja noin viisitoista tuumaa pitkän liuskan. Tämän liuskan taittoi hän kaksinkertaseksi, veti yltään suuren, paksun kesäviittansa, (ainoan takin, mikä hänellä oli yllään) ja ompeli liuskan molemmat päät kainalokuoppaan sisäpuolelle. Hänen sormensa vapisivat hänen ommellessaan, mutta hän hillitsi itsensä, ja kun hän uudelleen veti viitan ylleen, ei päältä päin voinut havaita mitään. Neulan ja langan oli hän jo edeltäkäsikin varannut kaappiinsa. Silmukka oli hänen oma viekas keksintönsä; se oli nimittäin varattu kirvestä varten. Eihän hän voinut kulkea kadulla kirves kourassa? Jos hän olisi vallan yksinkertaisesti kätkenyt sen viittansa alle, niin olisi hänen ollut pakko pitää sitä kädellään kiini ja se olisi voitu huomata. Mutta nyt kun hänellä oli silmukka, tarvitsi hänen vain ripustaa kirves siihen, jolloin se riippui vakaasti ja varmasti käden alla. Pistämällä käden taskuunsa voi hän myös pitää kiinni varresta, niin ettei se päässyt heilumaan; ja kun viitta oli suuri kuin säkki, niin ei päältä päin voinut ollenkaan huomata sitä, että hän piti jotakin viitan alla. Silmukan tekemisen oli hän keksinyt jo kaksi viikkoa sitten.

Tämän tehtyään pisti hän kätensä sohvan alle, koetteli vasenta puolta ja veti sieltä "panttinsa", jonka hän oli jo kauvan pitänyt varalla ja kätkenyt sinne. Itse asiassa ei se ollut mikään pantti, vaan vallan yksinkertaisesti sileäksi höylätty pieni lauta, joka oli samansuurunen ja paksunen kuin hopeinen paperossikotelo. Tämän pienen laudankappaleen oli hän sattumalta löytänyt erään puusepäntehtaan läheisyydessä sievästä pihasta. Siihen oli hän sitonut ohuen rautapellin, joka luultavasti oli lohkaistu jostain toisesta esineestä ja jonka hän oli tavannut kadulla laudankappaleen äärestä.

Rautapeltti oli hieman pienempi kuin lauta ja hän sitoi ne yhteen langalla. Sitten kääri hän ne siististi ja huolellisesti puhtaaseen, Valkoseen paperiin ja kääri vielä nauhan kaiken ympäri, niin että pakettia olisi vaikea aukoa. Tämän teki hän siksi että vanhuksen huomio siirtyisi hänestä solmuja avatessa, jolloin sopisi käyttää tilaisuutta hyväkseen ja lisätäkseen sen painoa, jottei vanhus heti ensi hetkenä huomaisi, että pantti oli vain puusta. Kaiken oli hän tehnyt valmiiksi jo etukäteen ja kätkenyt sohvan alle sopivan tilaisuuden varalle. Tuskin oli hän ottanut esille panttinsa, kun joku huusi pihalta:

— Kello käy jo seitsemättä.

— Jo! Jumalani!

Hän kiirehti ovelle, kuunteli, otti hattunsa ja kulki varovasti kuin kissa nuo kolmetoista porrasta alaspäin. Tärkein oli enää jäljellä — kirveen varastaminen kyökistä. Jo kauvan sitten oli hän päättänyt käyttää kirvestä tekoonsa. Tosin oli hänellä käytettävänä puutarhaveitsi, jonka voi taittaa kasaan, mutta hän ei voinut luottaa veitseen, eikä ennen kaikkea voimiinsa ja siksi oli hän ratkasevasti kallistunut kirveen puolelle. Kiinnittäkäämme nyt ohi menneen huomiota tässä asiassa tehtyjen päätösten omituisuuteen. Niillä oli kaikilla yksi omituisuus; mitä ratkasevammin ne olivat päätettyjä, sitä kamalammilta ja mahdottomammilta ne hänestä näyttivät. Huolimatta siitä vaikeasta sisäisestä taistelusta, jonka hän oli suorittanut, ei hän voinut uskoa hetkeäkään aikeittensa toteutumiseen.

Vaikkapa hän olisi viime hetkeen saakka tutkinut ja ratkasevasti päättänyt kaikki, niin ettei enää olisi ollut mitään epäilyksen aihetta, — niin olisi hän aina viimeiseen saakka selittänyt kaiken olevan hullutusta, mahdottomuutta ja luopunut siitä. Mutta vielä oli useita ratkaisemattomia seikkoja ja epäilyn aiheita. Moinen pikkuseikka kuin kirveen saaminen ei häntä ollenkaan huolestuttanut; mikään ei tuntunut hänestä helpommalta kuin se. Nastasja oli melkein aina poissa, etenkin iltasin; hän juoksi joko naapuriin tai kauppaan; mutta oven antoi hän aina olla auki. Sepä oli myös syynä siihen, että emäntä aina nuhteli häntä. Ei siis tarvinnut muuta kuin ajan tullen hiipiä sisään, ottaa kirves keittiöstä ja viedä se tunnin kuluttua (kun kaikki oli suoritettu) takasin sinne. Tosin syntyi hänessä epäilyksiä sen suhteen, oliko esim. Nastasja mahdollisesti jo palannut, kun hän tunnin kuluttua tulee tuomaan kirvestä takasin; silloin on hänen luonnollisestikin mentävä ohi ja odotettava siksi, kunnes Nastasja uudelleen on lähtenyt pois. Mutta jospa hän kaipaisi kirvestä ja alkaisi etsiä, huutaa, — silloin voitaisiin ruveta epäilemään tai ainakin saada epäilyn aihetta.

Mutta nämähän olivat pelkkiä pikkuasioita, joita hän ei alkanut harkita, eikä koskaan ollut sitä tehnytkään. Hän ajatteli pääseikkaa ja lykkäsi sivuseikat siihen hetkeen, joka

oli ratkaseva kaiken. Mutta tuo ratkasu tuntui hänestä yhä vielä mahdottomalta. Hän ei esim. voinut koskaan kuvitella voivansa lakata yhäti ajattelemasta sitä ja yksinkertaisesti uskaltavansa lähteä sinne... Niinpä oli hänen äskeinen *kokeensakin* (se on se käynti, jolla hän oli ollut paikkaan tarkemmin perehtyäkseen) vain koe, eikä mitään sellasta, jota hän todella tuumi panna toimeen. Hän ajatteli itsekseen: Lähdenpä sinne kerran katsomaan, mitä se ajattelemisesta paranee! Ja aivan oikein, hän ei ollut voinut kestää sitä, hän oli kauhistunut ja juossut tiehensä sieltä. Mutta kuitenkin näytti siltä kuin olisi hän nyt ennättänyt punnitsemisensä ja asian siveellisen puolen perinpohjaisen harkitsemisen loppuun. Hänen todistelunsa oli niin terävää kuin partaveitsi, eikä hän itse enää voinut keksiä mitään kumottavia asianhaaroja. Mutta tässä suhteessa ei hän täydelleen luottanut itseensä, vaan etsi lakkaamatta uusia vastasyitä, joskin vähemmän arvosia; ja hän ajoi takaa niitä vallan kuin olisi joku pakottanut häntä sitä tekemään. Mutta viimeinen Päivä, joka oli tullut niin odottamatta ja oli ratkaseva kaiken, vaikutti häneen melkein konemaisesti. Tuntui siltä, kuin olisi joku tarttunut hänen käteensä ja vetänyt häntä mukanaan, vastustamattomasti, sokeasti, ylikuonnollisen voimakkaasti, aivan kuin olisi hänen pukunsa lieve joutunut koneeseen, joka alkoi vetää häntä mukaansa.

— Alussa — muuten jo kauvan edeltä päinkin — huolestutti häntä kysymys: Miksi päästään melkein kaikkein rikosten perille niin verrattain helposti ja miksi on niin helppoa päästä kaikkein rikollisten jäljille? Hän johtui vihdoon useihin sangen mieltäkiinnittäviin johtopäätöksiin ja hänen mielipiteensä mukaan ei pääsyyinä ollut niin mahdottomuus salata rikosta kuin rikos itsessään. Rikoksen hetkellä lamautuu nimittäin melkein jokaisen rikoksentehtäjän tahdonvoima ja ajatuskyky osaksi, jolloin sen sijaan tulee lapsellista, kummallista kevytmielisyyttä ja juuri sinä hetkenä, jolloin mitä kipeimmin tarvittaisiin arvostelukykyä ja kylmäverisyyttä. Hänen mielipiteensä oli, että tämä arvostelukyvyn ja tahdonvoiman lamautuminen kohtaa ihmistä kuin sairaus, lisääntyy vähitellen ja saavuttaa huippunsa vähää ennen rikoksen tekoa, että se yksilöittäin mukaan säilyy itse rikosta tehdessä ja vielä, että todelliset, todella tärkeät vaikeudet yrityksessä olivat ainoaltaan sivuseikkoja hänen ajatuksissaan. Tulee vain säilyttää kaiken arvostelukykynsä ja tahdonvoimansa ja silloin, ajan tullessa, on kaikki ohi, jos vain edeltäpäin on syventynyt asian pienimpiinkin yksityiskohtiin... Mutta vielä ei hän ollut alottanut. Hän ei edelleenkään uskonut ratkasevaan päätökseensä ja hetken tullessa tuntui kaikki vallan toiselta kuin mitä hän oli ajatellut, vaan aavistamattomalta, vallanpa odottamattomalta.

Eräs sangen vähäpätöinen seikka saattoi hänet jo heti alussa, ennenkuin hän oli ennättänyt portaita alas, suunniltaan. Tultuaan emännän keittiön-ovelle, joka oli nyt, kuten aina ennenkin, avoinna, katseli hän sinne sisään tullakseen edeltäkäs

vakuutetuksi siitä, ettei emäntä itse ollut siellä Nastasjan poissa ollessa tai ettei Nastasja ollut siellä. Mutta miten suuri oli hänen hämmästyksensä, kun hän näki, että Nastasja tällä kertaa oli sekä kotona että askaroi keittiössä; hän otti eräästä paikasta liinavaatteita ja ripusteli niitä nuoralle. Raskolnikovin mennessä ohi lopetti hän askaroimisensa ja katseli häntä hänen menessään ulos. Raskolnikov käänsi pois kasvonsa ikäänkuin ollen huomaamatta tätä. Mutta hänen yrityksensä oli ajanut karille — hänellä ei ollut kirvestä! Hän oli tavattoman hämmästynyt.

— Miksi kuvittelin mielessäni, ajatteli hän kulkiessaan porttikäytävässä, — ettei hän olisi kotona juuri tällä hetkellä? Miksi? Miksi edellytin sen joksikin vallan itsestään selväksi?

Hän tunsi olevansa masentunut, oikein nöyrytetty, hänen teki mielensä nauraa itselleen pelkästä suuttumuksesta... Mieleton, eläimellinen raivo kiehui hänessä.

Hän pysähtyi miettivänä porttikäytävään. Katujen mittelemiseen lähteminen tuntui hänestä vastenmieliseltä; kotiin palaaminen — vielä pahempaa. "Minkä tilaisuuden olenkaan päästänyt käsistäni!" mutisi hän sattumalta pysähtyessään aivan pihamiehen avonaisen oven edustalle. Äkkiä hän vavahti. Pihamiehen pimeästä huoneesta, kaksi askelta hänestä, välkkyi penkin alta hänen silmiinsä jotakin... Hän katseli ympärilleen... Ketään ei ollut saapuvilla. Hän hiipi varpaillaan sisään, astui kaksi porrasta alas ja lausui hiljaa pihamiehen nimen. — "Aivan oikein, hän ei ollut kotona! Ehkä hän on jossakin läheisyydessä, pihalla, koska ovi on vallan auki!" Hän syöksähti penkin luo, veti sen alta kirveen (siellä oli kirves), joka oli joittenkin puitten joukossa, kiinnitti sen heti ennen ulos lähtöään silmukkaan, pisti molemmat kätensä taskuihin ja astui porttikäytävään.

Kukaan ei ollut nähnyt häntä! "Mitä ei terävä järki saa aikaan, sen tekee paholainen", ajatteli hän nauraen kummallisesti. Tämä seikka tuotti hänelle uutta rohkeutta.

Rauhallisesti ja vitkalleen jatkoi hän matkaansa kiirettä pitämättä, jottei herättäisi kenessäkään epäluuloja. Hän kiinnitti sangen vähän huomiota ohikulkeviin, jopa vältti katsella heitä kasvoihin ja koetti itse kulkea niin huomaamatta kuin mahdollista. Silloin tuli hän äkkiä ajatelleeksi hattuaan. — "Jumalani!... Toissapäivänähän minulla oli rahaa, miksikä en silloin ostanut niillä lakkia!" Hän alkoi kiroilla ja noitua.

Menessään erään puodin ohi silmäsi hän toisella silmällään sisään ja katsahti siellä olevaan seinäkelloon. Hänen oli kiirehdittävä, mutta samalla tehtävä kierros, lähetäkseen taloa toiselta puolen...

Ennen hänen onnistuessaan mielikuvituksissaan esittää kaikki, uskoi hän rupeavansa suuresti pelkäämään; mutta nyt hän pelkäsi tuskin nimeksikään, tunsipa tuskin pelon

vivahdustakaan. Nyt oli hän, vaikkakin vain lyhyen ajan, vallan toisten ajatusten vallassa. Hänen kulkiessaan Jussupovin puiston ohi, kantoi hän mielessään suurien suihkulähteitten rakentamista ja ajatteli, miten ilma on vilpoista niiden läheisyydessä. Tämä ajatusjuoksu johti hänet vähitellen siihen vakaumukseen, että kaupungin olisi edullista laajentaa kesäpuistoa koko Marskentälle ja yhdistää se Mikaelin palatsin puutarhaan. Sitten kiinnitti hänen mieltään äkkiä kysymys: Mistä se johtuu, että ihmiset ovat kaikissa suurissa kaupungeissa taipuvaiset asettumaan juuri sellaisiin kaupunginosiin, joissa ei ole puutarhoja eikä suihkukaivoja, vaan jonne kaikki lika, löyhkä ja kaikenlainen siivottomuus on kasaantunut, vieläpä silloinkin, kun heillä on vapaus valita. Hän ajatteli myös omia kävelyretkiään heinätorille. "Mitä tyhmyyttä", ajatteli hän. "Parempi on olla ajattelematta mitään".

"Tällä lailla kai nekin, jotka viedään rangaistaviksi, ajattelevat kaikkien esineitten johdosta, joita kohtaavat", johtui hänen mieleensä, mutta katosi nopeasti kuin salama... No nytpä hän on jo lähellä, tuossa on talo, tuossa käytävä. Jostain kuului kellon lyönti. "Mitä se on, eihän kello vielä mahtane olla puolta kahdeksaa? Kyllä mahtaa kulkea edellä!"

Onnekseen suoriutui hän porttikäytävässä hyvin. Hänen edellään kulki juuri tällä hetkellä kuin kohtalon suosioista tavattoman suuri heinäkuorma porttikäytävään, niin että se vallan saattoi hänet pimentoon hänen mennessään sen läpi. Tuskin oli kuorma päässyt pihalle, ennenkuin hän oli poikennut oikealle. Kuorman toiselta puolelta kuului huutoja ja torailua, häntä ei kukaan nähnyt eikä kohdannut. Useat suurelle nelikulmaselle pihalle suunnatut ikkunat olivat avoinna, mutta hän ei kohottanut päätään — häneltä puuttui voimia siihen. Ylös vanhuksen luo johtava porrasto oli aivan lähellä, aivan oikealla — nyt hän jo seisoj sillä.

Hän veti henkeään ja painoi kätensä sykkivää sydäntään vastaan, koetteli oliko kirves paikallaan, sekä alkoi sitten nousta varovasti ja hiljaa portaita ylöspäin, samalla kuunnellen tarkkaavasti, mutta portaatkin olivat nyt vallan ihmisistä vapaat, kaikki ovet olivat suljetut, eikä häntä kohdannut kukaan. Toisessa kerroksessa tosin oli huoneusto, jonka ovi oli auki ja jossa työskenteli muutamia maalareja, mutta ei kukaan katsonut käytävään. Hän pysähtyi, ajatteli ja harkitsi asiaa ja läksi edemmäs. — Parasta kai olisi, etteivät he olisi tuossa ollenkaan, mutta ... onhan tässä vielä kaksi kerrosta.

Nyt on hän jo neljännessä kerroksessa; siinä on ovi ja vastapäätä tuo toinen tyhjä huoneusto. Kolmas vanhuksen asunnon alla oleva kerros on myös kaikesta päättäen tyhjä; oveen kiinnitetty nimikortti on otettu pois! Kyllä he ovat muuttaneet! Hän veti syvään henkeä. Hetken kierteli hänen mielessään kysymys: "Eikö olisi parasta

lähteä?" Hän ei vastannut siihen, vaan kuunteli vanhuksen oven takana. Sieltä kuului kuolonhiljaisuus. Sitten kuunteli hän vielä kerran kuuluisiko portaista mitään, kuunteli kauvan tarkkaavasti... Sitten silmäili hän viimeisen kerran ympärilleen, rohkasi luontonsa ja koetti vielä kerran, oliko kirves sillä lailla silmukassa kuin sen piti. "Enköhän näyttäne liian kalpealta," ajatteli hän, "liian liikutetulta? Vanhus on epäluuloinen... Eiköhän mahtaisi olla parasta odottaa siksi kunnes olen tyyntynyt?..."

Mutta hän ei tyyntynyt. Päinvastoin tykytti hänen sydämmensä kovemmin, yhä kovemmin!... Hän ei kestänyt sitä kauvempaa, vaan ojensi kätensä kellon-nuoraa kohti ja soitti. Hetken kuluttua hän soitti uudelleen, kovemmin.

Ei mitään vastausta. Vanhus oli luonnollisestikin kotona, mutta hän oli epäluuloinen ja yksin; Raskolnikov tunsi hiukan hänen tapojaan ... sitten painoi hän vielä kerran korvansa ovelelle. Joko olivat hänen aistinsa terottuneet (jota on vaikeata sanoa) tai oli hän todellakin kuullut jotakin, sen verran, että hän luuli erottaneensa hameen kahinan ja oven lukon vikinän, kun sitä varovasti käännettiin. Joku seisoj varmastikin oven takana ja kuunteli salaa kuten hänkin ulkopuolella ja myös, kuten tuntui, korva ovella...

Raskolnikov liikahti tarkotuksellisesti ja mutisi jotakin, jotenkin kuuluvasti, jottei herättäisi epäilyksiä, sitten hän soitti kolmannen kerran, mutta tyyneesti, vakaasti ja vähääkään ilmasematta kärsimättömyyttä. Jälkeenpäin ajatellessaan tätä, tuntui tämä hetki hänen mielestään täysin selvästi ikuisuudelta. Hän ei voinut ymmärtää, mistä hän oli saanut niin paljon viekkautta, etenkin kun hänen ymmärryksensä oli joinakin hetkinä kuin sokaistu! Hän ei tuntenut mitään ruumista omaavansaakaan. Hetken kuluttua kuului säpin avaaminen.